

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
"ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ"

Т. В. П'ятак, Н.О. Власова

ГРОШІ І КРЕДИТ

**Навчально-методичний посібник
для самостійного вивчення дисципліни**

УДК 336.74
ББК 65.262
П 99

Затверджено редакційно-видавничою радою НТУ «ХП»,
протокол № 2 від 23.06.2016 р.

Рецензенти: **Р. Г. Долінська**, канд. екон. наук, проф.,
Національний технічний університет «Харківський політех-
нічний інститут»;
І.В. Сідельнікова, канд. екон. наук, проф.,
«Харківський національний педагогічний університет
ім. Г.С. Сковороди»

П'ятак Т.В.

П 99 **Гроші і кредит : навч.- метод. посібник для самост. вивч. дисц. /**
Т.В. П'ятак, Н.О. Власова. Харків : Видавець Іванченко І. С., 2016. –
182 с.
ISBN 978-617-7377-24-4.

У навчально-методичному посібнику наведено програму курсу, методичні ре-
комендації до самостійного вивчення дисципліни, плани семінарських занять, те-
ми рефератів, тести, практичні завдання, запитання для самоконтролю з кожної теми,
а також практичні завдання та методичні рекомендації для виконання індивідуальної
роботи за курсом.

Навчальний посібник призначено для студентів спеціальності 072 "Фінанси,
банківська справа та страхування", а також інших економічних спеціальностей
вищих навчальних закладів.

ДК 336.74
ББК 65.262

ISBN 978-617-7377-24-4

© П'ятак Т.В., Власова Н.О., 2016

ЗМІСТ

Вступ	4
1. Навчальна програма курсу «Гроші і кредит»	5
2. Навчально-методичне забезпечення курсу «Гроші і кредит»	12
2.1. Сутність та функції грошей.....	12
2.2. Грошовий обіг і грошові потоки.....	18
2.3. Грошовий ринок.....	30
2.4. Грошові системи.....	38
2.5. Інфляція та грошові реформи.....	48
2.6. Валютний ринок і валютні системи.....	56
2.7. Механізм формування пропозиції грошей та грошово-кредитна політика.....	66
2.8. Роль грошей у ринковій економіці.....	76
2.9. Теорія грошей.....	79
2.10. Сутність і функції кредиту.....	89
2.11. Форми, види і роль кредиту.....	96
2.12. Теоретичні засади процента.....	106
2.13. Фінансове посередництво грошового ринку.....	114
2.14. Теоретичні засади діяльності комерційних банків.....	123
2.15. Центральні банки в системі монетарного та банківського управління.....	133
2.16. Міжнародні фінансово-кредитні установи та їх співробітництво з Україною.....	142
3. Індивідуальні завдання з курсу «Гроші і кредит»	150
3.1. Індивідуальне завдання 1.....	150
3.2. Індивідуальне завдання 2.....	158
4. Перелік запитань для підготовки до іспиту	172
Список джерел інформації	175
Додаток А. Таблиці фінансових коефіцієнтів	177
Додаток Б. Зразок титульного аркуша розрахункової роботи	181

ВСТУП

В умовах ринкової економіки та конкуренції між суб'єктами відтворювального процесу успіх більше приходить до тих суб'єктів ринкових відносин, хто краще розуміє сутність грошей і кредиту та краще володіє методами їх використання.

Навчальний процес з дисципліни «Гроші та кредит» є необхідним складовим елементом загальнотеоретичної та фахової підготовки економістів усіх рівнів, формує базові знання для вивчення комплексу професійно орієнтованих і фахових дисциплін та практичного оволодіння такими інструментами ринкового господарювання, як гроші, кредит, грошовий ринок, грошовий обіг, грошово-кредитна політика й інші. Наукове розуміння проблеми грошей, грошового обігу, кредитних відносин, банківської справи є необхідним компонентом становлення професійних економічних знань студентів.

Зростання привабливості заочної та дистанційної форм навчання обумовлює актуальність розробки навчально-методичного забезпечення для самостійного вивчення студентами курсу „Гроші і кредит”.

Метою навчально-методичного посібника є забезпечення студентів навчально-методичними матеріалами, необхідними для самостійного вивчення курсу «Гроші і кредит». Посібник містить програму навчальної дисципліни, методичні рекомендації до самостійного вивчення теоретичних питань курсу, плани семінарських занять, запитання для самоконтролю, тестові та практичні завдання за кожною темою дисципліни, індивідуальні завдання і методичні вказівки до їх виконання, список джерел інформації з курсу в цілому.

Зазначені вище матеріали спрямовані на методичне забезпечення всіх форм роботи студентів, пов'язаних з опануванням теоретичного матеріалу, отриманням практичних навичок економічних розрахунків, ознайомленням з літературними джерелами тощо.

1. НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА КУРСУ „ГРОШІ І КРЕДИТ”

Вступ

Предмет, мета і завдання курсу. Місце курсу в загальноекономічній підготовці бакалаврів з фінансів.

Тема 1. Сутність та функції грошей

Раціоналістична та еволюційна концепція походження грошей. Поява грошей як об'єктивний наслідок розвитку товарного виробництва та обміну. Гроші як гроші й гроші як капітал. Зв'язок категорії “гроші” з іншими економічними категоріями.

Натурально-речові форми грошей, причини та механізм їх еволюції від звичайних товарів першої необхідності до благородних металів. Причини та механізм демонетизації золота. Еволюція кредитних грошей.

Специфічний характер вартості грошей. Вартість грошей і час. Вплив зміни вартості грошей на економічні процеси. Ціна грошей та капіталу: альтернативна вартість збереження грошей та процент.

Поняття функції грошей та їх еволюція. Гроші як міра вартості, як засіб обсягу, засіб платежу, засіб накопичення, світові гроші.

Роль грошей у ринковій економіці. Якісний та кількісний аспекти впливу грошей на економічні та соціальні процеси. Гроші як інструмент регулювання економіки. Еволюція ролі грошей у перехідній економіці України.

Тема 2. Грошовий обіг і грошові потоки

Поняття грошового обігу як процесу руху грошей. Грошові платежі як елементарні складові грошового обігу. Основні ринки, які взаємозв'язуються грошовим обігом.

Національний дохід та національний продукт як визначаючі параметри грошового обігу. Економічна основа та загальна схема грошового обігу.

Поняття грошового потоку та критерії класифікації цих потоків. Характеристика основних видів грошових потоків.

Структура грошового обігу. Готівковий та безготівковий сектори грошового обігу.

Маса грошей, що обслуговує обіг, її склад та фактори, які визначають її зміни.

Грошова маса. Грошові агрегати. Швидкість обігу грошей.

Сучасні засоби платежу, що обслуговують грошовий обіг: банкноти, розмінна монета, депозитні гроші, векселі, чеки, їх сутність і характеристика.

Тема 3. Грошовий ринок

Сутність грошового ринку. Гроші як об'єкт купівлі-продажу.

Суб'єкти грошового ринку. Банки та небанківські фінансово-кредитні структури як суб'єкти грошового ринку.

Попит на гроші. Фактори, що визначають зміну попиту на гроші.

Пропозиція грошей. Рівновага на грошовому ринку та процент. Фактори, які визначають рівновагу грошового ринку.

Тема 4. Грошові системи

Поняття грошової системи: її призначення та місце в економічній системі країни. Елементи грошової системи. Основні типи грошових систем, їх еволюція.

Необхідність створення грошової системи в Україні.

Державне регулювання грошової сфери.

Фіскально-бюджетна та грошово-кредитна політика в системі державного регулювання ринкової економіки.

Тема 5. Інфляція та грошові реформи

Сутність інфляції. Форми прояву інфляції. Вимірювання інфляції. Індекс споживчих цін. Індекс цін на засоби виробництва. Дефлятор ВВП.

Види інфляції за формами прояву. Види інфляції за темпами знецінення грошей. Види інфляції за чинниками, що спричиняють інфляційний процес. Причини інфляції. Економічні та соціальні наслідки інфляції.

Державне регулювання інфляції. Антиінфляційна політика. Дефляційна політика: кредитна рестрикція, політика доходів. Особливості інфляції в Україні.

Сутність та види грошових реформ. Особливості проведення грошової реформи в Україні.

Тема 6. Валютний ринок і валютні системи

Поняття національної валютної системи. Поняття, призначення та сфера використання валюти. Сутність та види валютних відносин.

Валютний курс та конвертованість валют. Основи формування та види валютних курсів.

Валютний ринок: сутність і основа функціонування. Об'єкти та суб'єкти валютного ринку. Біржова та позабіржова торгівля валютою. Основні види валютних операцій. Роль банків на валютному ринку. Фактори, які впливають на кон'юнктуру валютного ринку.

Валютне регулювання: сутність та необхідність. Механізм регулювання валютного курсу: девальвація, ревальвація, валютна інтервенція.

Платіжний баланс і механізм валютного регулювання.

Світова валютна система та її еволюція. Види валютних систем: регіональні, національні, світові.

Валютні відносини та валютна політика. Міжнародні валютно-кредитні організації.

Тема 7. Механізм формування пропозиції грошей та грошово-кредитна політика

Загальна модель формування пропозиції грошей. Грошова база. Формування центральним банком грошової бази. Грошово-кредитний мультиплікатор. Механізм формування пропозиції грошей.

Центральний банк як орган державного регулювання грошової сфери. Грошово-кредитна політика центрального банку – сутність, типи, стратегічні цілі, проміжкові та тактичні. Методи регулювання: прямий та опосеред-

кований вплив. Інструменти грошово-кредитного регулювання.

Тема 8. Роль грошей у ринковій економіці

Нейтральність грошей у процесі відтворення. Передавальний механізм впливу грошей на реальну економіку. Моделі впливу пропозиції грошей на економіку. Роль грошей та практика регулювання пропозиції грошей: неокласичний та неокейнсіанський підхід.

Тема 9. Теорія грошей

Класична кількісна теорія грошей, її основні постулати. Економічні причини появи кількісного підходу до вивчення ролі грошей. Неокласичний варіант розвитку кількісної теорії грошей. “Трансакційний варіант” Фішера, “Кембріджська версія” кількісної теорії. Внесок Д. Кейнса в розвиток кількісної теорії грошей. Сучасний монетаризм як альтернативний напрям кількісної теорії. Особливості монетаристських трактовок ролі держави в регулюванні економіки. Внесок М. Фрідмена в розробку монетарної політики на основі неокласичного варіанта кількісної теорії.

Зближення позицій монетаристів та неокейнсіанців у їх поглядах на грошово-кредитну політику в сучасних умовах.

Грошова кредитна політика України в перехідний період у світлі сучасних монетаристських теорій.

Тема 10. Сутність і функції кредиту

Необхідність кредиту. Передумови виникнення кредитних відносин.

Сутність кредиту. Кредит як форма руху вартості на зворотній основі. Об’єкти та суб’єкти кредитних відносин. Принципи, базові функції кредиту. Сутність та структура кредиту. Кредит та інші економічні категорії. Стадії та закономірності руху кредиту

Принципи кредитування. Економічні межі кредиту.

Етапи розвитку кредитних відносин. Розвиток кредитних відносин в перехідній економіці України.

Тема 11. Форми, види і роль кредиту

Класифікація кредиту. Форми та види кредиту. Характеристика основних видів кредиту. Роль кредиту в розвитку економіки.

Тема 12: Теоретичні засади процента

Сутність та вимірники процента. Чинники, що впливають на величину процентної ставки. Види процентних ставок. Ризикова та строкова структура процентних ставок. Поведінка ринкових процентних ставок. Способи нарахування процентів. Функції та роль процента.

Тема 13. Фінансове посередництво грошового ринку

Фінансовий посередник як суб'єкт грошового ринку. Призначення фінансових посередників. Види фінансових посередників.

Місце банків на грошовому ринку. Економічна сутність банку. Види банків. Функції банків. Роль банків в економіці.

Основи організації банківської системи. Функції банківської системи. Особливості побудови банківської системи в Україні.

Небанківські фінансово-кредитні установи. Договірні фінансові посередники. Страхові компанії. Пенсійні фонди. Ломбарди. Лізингові компанії. Факторингові компанії.

Інвестиційні фінансові посередники. Інвестиційні фонди (банки, компанії). Фінансові компанії. Кредитні кооперативи (товариства, спілки).

Тема 14. Теоретичні засади діяльності комерційних банків

Поняття, призначення та класифікація комерційних банків. Унітарні банки. Походження та розвиток комерційних банків. Основи організації та специфіка діяльності окремих видів комерційних банків.

Пасивні операції банків. Власні та залучені ресурси банків.

Активні операції банків. Кредитні операції. Інвестиційні операції.

Розрахунково-касове обслуговування клієнтів. Банківські послуги.

Стабільність банків і механізм її забезпечення. Особливості становлення і розвитку комерційних банків в Україні.

Тема 15. Центральні банки в системі монетарного та банківського управління

Призначення, статус та основи організації центрального банку. Правовий статус центрального банку. Походження та розвиток центральних банків.

Функції центрального банку. Емісійний центр готівкового обігу. Банк банків. Орган банківського регулювання і нагляду. Банкір і фінансовий агент уряду. Провідник монетарної політики.

Становлення центрального банку в Україні.

Тема 16. Міжнародні фінансово-кредитні установи та їх співробітництво з Україною

Створення МВФ, його цілі. Кредитний механізм надання позик в іноземній валюті.

Світовий банк, його цілі, принципи діяльності, основи кредитної політики та її економічні наслідки для країн - позичальниць.

Регіональні міжнародні кредитно-фінансові інституції. Африканський банк розвитку. Азіатський банк розвитку. Європейський інвестиційний банк. Чорноморський банк торгівлі і розвитку.

Європейський банк реконструкції та розвитку, його мета, функції. Інструменти прямого та опосередкованого фінансування ЄБРР. Співробітництво ЄБРР з Україною.

Структура навчальної дисципліни „Гроші і кредит” для спеціальності "Фінанси, банківська справа та страхування" з урахуванням розподілу навчального часу за окремими темами курсу наведена у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 – Структура навчальної дисципліни „Гроші і кредит”

Назви тем	Кількість годин							
	денна форма				Заочна форма			
	усьо го	у тому числі			усьо го	у тому числі		
		лк	пр	с.р.		лк	п р	с.р
Тема 1. Сутність та функції грошей	12	2	2	8	14			14
Тема 2. Грошовий обіг і грошові потоки	14	2	2	10	18	1	1	16
Тема 3. Грошовий ринок	18	4	4	10	16	1	1	14
Тема 4. Грошові системи	18	4	4	10	14			14
Тема 5. Інфляція та грошові реформи	18	4	4	10	16			16
Тема 6. Валютний ринок і валютні системи	20	4	4	12	20	1	1	18
Тема 7. Механізм формування пропозиції грошей та грошово-кредитна політика	20	4	4	12	20	1	1	18
Тема 8. Роль грошей у ринковій економіці	16	4	4	8	16			16
Тема 9. Теорія грошей	16	4	4	8	16			16
Тема 10. Сутність і функції кредиту	18	4	4	10	18			18
Тема 11. Форми, види і роль кредиту	20	4	4	12	18			18
Тема 12. Теоретичні засади процента	18	4	4	10	24	2	2	20
Тема 13. Фінансове посередництво грошового ринку	22	4	4	14	20			20
Тема 14. Теоретичні засади діяльності комерційних банків	26	6	6	14	26	2	2	22
Тема 15. Центральні банки в системі монетарного та банківського управління	24	6	6	12	24			24
Тема 16. Міжнародні фінансово-кредитні установи та їх співробітництво з Україною	20	4	4	12	20			20
Усього годин	300	64	64	172	300	8	8	284

Запропонований розподіл навчального часу за темами курсу „Гроші і кредит” може змінюватися залежно від спеціальності, за якою здійснюють підготовку тих чи інших фахівців на різних факультетах НТУ „ХПІ”.

2. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ „ГРОШІ І КРЕДИТ”

2.1. Сутність та функції грошей

Методичні вказівки

Найбільш обґрунтовано історичну сутність і функції грошей розкидають концепції їх походження. Не можна досконало пізнати суть грошей, не пізнавши причини їх виникнення, походження, не з'ясувавши їх природу, не дослідивши історичний розвиток, зокрема, розвиток та зміну функціональних форм грошей.

Студентам потрібно передусім з'ясувати питання про походження грошей, зокрема дві його концепції: еволюційну та раціоналістичну, а також роль держави у формуванні феномену грошей. Необхідно зрозуміти недоліки бартерного обміну порівняно з грошовим. Треба простежити еволюцію форм грошей, з'ясувати причини, які зумовили перехід від простих до складніших форм. Особливу увагу необхідно звернути на процес демонетизації золота та виникнення паперових і кредитних грошей. Потрібно усвідомити, що сучасні кредитні гроші мають кілька форм прояву, кожна з яких має свої переваги та недоліки.

Для з'ясування сутності грошей студентам важливо простежити різноманітні погляди науковців стосовно визначення грошей, спробувати їх об'єднати за певними критеріями у групи, бо лише у єдності та взаємозв'язку можна зробити на їх основі ґрунтовний аналіз і висновки.

Можна сказати, що сутність реально проявляється лише через форми грошей, оскільки вони взаємопобудовані історією розвитку грошових відносин, внаслідок чого відбувалась модифікація грошових форм, поява нових, а також тому, що форми є свого роду відображенням грошових функцій, тобто вони є похідними функцій грошей. А функції у свою чергу теж характеризують сутність грошей шляхом розкриття їх призначення в економічній системі і грошових відносинах. Для більш детального вивчення функцій варто розглянути не лише напрямки дії та реалізації окремої функ-

ції, а й взаємозв'язок та взаємодію функцій між собою. Гроші - це невід'ємна й істотна частина фінансової системи кожної країни.

Потрібно засвоїти механізм формування вартості грошей і сутність її прояву як купівельної спроможності грошей, особливості прояву грошей як грошей і грошей як капіталу. Зрозуміти, що процент — це ціна грошей як капіталу.

Далі слід поглибити свої знання про функції грошей, звернувши увагу на те нове, що з'явилося у їх тлумаченні в останні роки.

Вивчаючи роль грошей, потрібно з'ясувати, яких змін вона зазнала в умовах переходу до ринкової економіки. Особливо слід розібратись у тому, яку роль відіграють гроші як засіб обліку праці, у функціонуванні ринку, у стимулюванні та регулюванні виробництва, нагромадженні та переливі капіталу.

План семінарського заняття

1. Походження та сутність грошей.
2. Форми та функції грошей.
3. Вартість грошей і час.
4. Еволюція ролі грошей у ринковій економіці України.

Теми рефератів

1. Еволюція походження грошей у різних країнах.
2. Сутність та функції грошей.
3. Види грошей та їх еволюція.
4. Специфічний характер вартості грошей.
5. Роль грошей у розвитку економіки.
6. Становлення та особливості вексельного обігу в Україні.
7. Чекові розрахунки в економіці України.
8. Перспективи та особливості використання систем електронних платежів в Україні.
9. Перспективи використання пластикових карток населенням України.

10. Особливості, переваги та недоліки застосування бартерних операцій в економіці України.

ТЕСТИ

ТЕСТ 1. Що являють собою гроші за своїм походженням:

- A) цінні папери;
- B) товар;
- C) зливки золота;
- D) коштовності?

ТЕСТ 2. Яка установа має право здійснювати емісію банкнот в країні:

- A) комерційні банки;
- B) НБУ;
- C) Міністерство фінансів;
- D) Державна скарбниця?

ТЕСТ 3. Неповноцінні гроші – це :

- A) гроші, номінальна вартість яких відповідає їх реальній вартості;
- B) гроші, номінальна вартість яких вище їх реальної вартості;
- C) гроші, номінальна вартість яких нижче їх реальної вартості;
- D) все вище перераховане неправильно.

ТЕСТ 4. Повноцінні гроші – це:

- A) гроші, номінальна вартість яких відповідає їх реальній вартості;
- B) гроші, номінальна вартість яких вище їх реальної вартості;
- C) гроші, номінальна вартість яких нижче їх реальної вартості;
- D) все вище перераховане неправильно.

ТЕСТ 5. Які існують концепції походження грошей:

- A) раціоналістична;
- B) неокласична;
- C) еволюційна;

D) монетаристська?

ТЕСТ 6. Які гроші відносять до кредитних:

- A) золоті монети;
- B) векселя;
- C) білонна (розмінна) монета;
- D) чеки?

ТЕСТ 7. В якому випадку не можна використати для розрахунків готівку:

- A) по товарних операціях;
- B) при заліку взаємних вимог;
- C) при виплаті страхового відшкодування;
- D) все перераховане правильно?

ТЕСТ 8. Які гроші відносять до неповноцінних:

- A) білонна (розмінна) монета;
- B) скарбничі білети;
- C) золоті монети;
- D) золоті зливки?

ТЕСТ 9. Які з перелічених функцій виконують гроші:

- A) засіб обігу та платежу;
- B) засіб накопичення;
- C) розподільну;
- D) фіскальну?

ТЕСТ 10. Яка установа має право здійснювати емісію паперових грошей в країні:

- A) Комерційні банки;
- B) НБУ;
- C) Міністерство економіки;

D) Державна скарбниця?

ТЕСТ 11. Хто є засновниками еволюційної теорії походження грошей:

- A) Аристотель;
- B) А.Сміт;
- C) Д.Рикардо;
- D) Дж.Кейнс?

ТЕСТ 12. Хто є засновниками раціоналістичної теорії походження грошей:

- A) Аристотель;
- B) А.Сміт;
- C) Д.Рикардо;
- D) Дж.Кейнс?.

ТЕСТ 13. Які існують форми вартості грошей:

- A) розгорнута;
- B) контрольна;
- C) стимулююча;
- D) грошова?

ТЕСТ 14. Які функції можуть виконувати електронні гроші:

- A) одиниці розрахунків;
- B) засобу платежу;
- C) фіскальну;
- D) контрольну?

ТЕСТ 15. Які гроші відносять до повноцінних:

- A) білонна (розмінна) монета;
- B) золоті монети;
- C) скарбничі білети;

D) класичні банкноти?

Практичні завдання

Завдання 1. Визначити період інвестування, за який початковий капітал у розмірі 20 000 грн. зросте до 60 000 грн , якщо використовується проста ставка процентів 20% річних.

Завдання 2. Визначити, яку суму грошей необхіднокласти на ощадний рахунок на початок кожного півріччя на протязі 6 років, щоб накопичити 48 000 грн , якщо відсоткова ставка 12% річних, відсотки нараховуються кожне півріччя.

Завдання 3. Кредит у розмірі 25 000 грн надано на півріччя під просту ставку процентів 24% річних. Визначити суму, яку необхідно повернути через півріччя.

Завдання 4. Визначити, на яких умовах краще відкрити депозитний рахунок:

- а) 24% річних, нарахування відсотків здійснюється щоквартально;
- б) 25% річних, нарахування відсотків здійснюється кожне півріччя;
- в) 26% річних.

Завдання 5. Визначити, яку суму грошей необхідно покласти на ощадний рахунок, щоб за 5 років накопичити 40 000 грн , якщо відсоткова ставка 16% річних, відсотки нараховуються кожне півріччя.

Завдання 6. Кредит надається на 320 днів під 20 % річних. Визначити суму, що отримає позичальник та суму процентів за користування кредитом, що отримає банк, якщо необхідно повернути 15500 грн .

Завдання 7. Визначити суму грошей, яка буде на Вашому рахунку при розміщенні її в банку в розмірі 16000 грн , якщо банк нараховує 12%

річних на протязі: а) 180 днів: б) 3 років. Нарахування відсотків здійснюється по схемі простих та складних відсотків

Запитання для самоконтролю

1. Які існують концепції походження грошей?
2. Поясніть сутність раціоналістичної та еволюційної концепції грошей.
3. Які функції грошей Ви знаєте? Поясніть сутність функцій грошей.
4. Які виникали форми вартості грошей у ході еволюції грошей?
5. Наведіть переваги грошового обігу відносно бартерних операцій.
6. Поясніть сутність грошей та їх особливі ознаки.
7. Поясніть роль грошей у ринковій економіці.
8. Які види грошей Ви знаєте?
9. Чим обумовлена поява неповноцінних грошей?
10. В чому полягають відмінності повноцінних грошей від неповноцінних?
11. Чим відрізняються паперові гроші від кредитних?
12. Які види кредитних грошей Ви знаєте?
13. Що уявляють собою кредитні гроші? Дайте визначення векселя, банкноти, чека, електронних та депозитних грошей.
14. Які відмінності існують між класичними банкнотами та паперовими грошами?
15. Які відмінності існують між банкнотами та комерційними векселями?

2.2. Грошовий обіг і грошові потоки

Методичні вказівки

Реалізація суті і функцій грошей здійснюється в процесі постійного руху. В найбільш узагальненому визначенні цей рух грошей називають грошовим обігом.

У ході вивчення теми треба усвідомити, що грошовий обіг – це процес безперервного руху грошових знаків у готівковій і безготівковій фор-

мах, що обслуговує реалізацію товарів, а також товарні платежі і розрахунки в господарстві. Грошовий обіг здійснюється між усіма суб'єктами ринкової економіки і в цілому обслуговує реальний рух товарів та послуг.

Грошовий оборот складається з безлічі різноманітних грошових потоків, які між собою тісно пов'язані, постійно переходять один в інший. Це надає грошовому обороту характер замкнутого, єдиного процесу, незалежно від того, у якій формі гроші виступають та якими способами вони приводяться в рух.

Студентам треба уявити, що за економічним призначенням окремих грошових потоків сукупний грошовий оборот поділяється на три сектори: грошовий обіг, який обслуговує створення, реалізацію, обмін і споживання матеріальних цінностей та послуг; кредитний оборот, що обслуговує переміщення вартості між економічними суб'єктами на зворотних, еквівалентних та платних засадах; фіскально-бюджетний оборот, який обслуговує розподільні відносини між економічними суб'єктами.

Особливу увагу треба звернути на грошову масу, що є ключовим індикатором грошового обороту, а регулювання її обсягу — вирішальний спосіб досягнення цілей грошово-кредитної політики.

У загальній грошовій масі варто розрізняти активні гроші, що в кожний певний момент беруть участь в обігу, і пасивні гроші (кошти на рахунках суб'єктів господарювання, громадських організацій, кошти населення, інші фонди накопичення і зберігання), що є лише потенційним платіжним засобом. Отже, маса грошей, яка перебуває в обігу, завжди буде меншою за загальну кількість грошей на суму грошових фондів накопичення і зберігання. Останні постійно залучаються до активного грошового обігу.

Правильне визначення обсягу, структури та засобів зміни грошової маси набуває важливого теоретичного і практичного значення. Слід усвідомити, що сучасна практика визначає масу грошей (M) на таких засадах:

1) вимірювання грошової маси здійснюється з двох сторін:
а) зі сторони центрального банку як емісійного центру країни (відповідний показник грошової маси називається грошовою базою); б) зі сторони еко-

номічних суб'єктів — власників наявних в обороті запасів грошей (відповідні показники грошової маси (М) називаються грошовими агрегатами);

2) в обсяг М включаються всі запаси грошей, які є в розпорядженні економічних суб'єктів (крім банків), незалежно від їх форми, призначення, термінів зберігання;

3) грошові агрегати диференціюються залежно від відмінностей у рівнях ліквідності окремих видів грошових запасів; оскільки ці відмінності помітно різняться по окремих країнах, то в кожній з них установлюється свій набір і зміст грошових агрегатів. В Україні визначаються чотири агрегати — М0, М1, М2, М3. Між агрегатами має зберігатися рівновага, інакше відбувається порушення грошового обігу. Практика показує, що рівновага настає за умови, коли $M2 > M1$. Вона зміцнюється, якщо $M2 + M3 > M1$.

Важливо усвідомити, що швидкість обігу грошей характеризує частоту їх переходу від одного суб'єкта грошового обороту до іншого. Зміна швидкості обігу грошей має відчутні економічні наслідки — передусім впливає на формування платоспроможного попиту і рівня цін, на кон'юнктуру грошового ринку, а отже — на рівень процента і валютного курсу.

Студентам необхідно знати, що величина швидкості обігу грошей прямо пропорційно пов'язана з номінальним обсягом виготовленого національного продукту й обернено пропорційно – з обсягом маси грошей, що є в обігу.

Показник швидкості обігу грошей можна також визначити і за іншими критеріями, зокрема за середньою частотою використання грошової одиниці в оплаті доходів населення, тобто у формуванні національного доходу; середньою частотою використання грошової одиниці у здійсненні всіх видів платежів, тобто у формуванні всього грошового обігу; частотою проходження готівки через каси банків. Перший із цих показників може бути визначений як ділення обсягу національного доходу на масу грошей в обігу, другий – як відношення загального обсягу грошового обороту до М, третій – як ділення загального обсягу касових обігів усіх комерційних банків за рік на середньорічну суму готівки в обігу.

План семінарського заняття

1. Поняття грошового обігу та його структура. Економічна основа та загальна схема грошового обігу.
2. Поняття грошового потоку. Характеристика основних видів грошових потоків.
3. Грошова маса, грошові агрегати, швидкість обігу грошей.

Теми рефератів

1. Сутність та економічна основа грошового обороту.
2. Структура грошового обороту за економічним змістом та формою платіжних засобів.
3. Державне регулювання грошового обороту та місце в ньому фінансово-бюджетної та грошово-кредитної політики.
4. Аналіз структури грошової маси, що обслуговує грошовий оборот в Україні.
5. Грошові потоки та їх балансування в моделі грошового обороту.
6. Сучасні засоби платежу, що обслуговують грошовий обіг

ТЕСТИ

ТЕСТ 1. Грошовий агрегат – це :

- А) специфічне згрупування ліквідних активів, яке є альтернативним вимірювачем грошової маси;
- В) сукупність купівельних, платіжних та накопичених коштів, що обслуговує економічні зв'язки та належить фізичним, юридичним особам та державі;
- С) система грошового обороту в країні;
- Д) все перераховане неправильно.

ТЕСТ 2. Грошовий агрегат M_0 включає:

- А) гроші позабанківською системою;
- В) гроші позабанківською системою та депозити до запитання;
- С) грошовий агрегат M_1 та строкові депозити;

D) грошовий агрегат M2 та гроші клієнтів по трастових операціях банків.

ТЕСТ 3. Грошовий агрегат M1 включає:

- A) гроші позабанківською системою;
- B) гроші позабанківською системою та депозити до запитання ;
- C) грошовий агрегат M1 та строкові депозити;
- D) грошовий агрегат M2 та гроші клієнтів по трастових операціях банків.

ТЕСТ 4. Грошовий агрегат M2 включає:

- A) гроші позабанківською системою;
- B) гроші позабанківською системою та депозити до запитання ;
- C) грошовий агрегат M1 та строкові депозити;
- D) грошовий агрегат M2 та гроші клієнтів по трастових операціях банків.

ТЕСТ 5. Грошовий агрегат M3 включає:

- A) гроші позабанківською системою;
- B) гроші позабанківською системою та депозити до запитання ;
- C) грошовий агрегат M1 та строкові депозити;
- D) грошовий агрегат M2 та гроші клієнтів по трастових операціях банків.

ТЕСТ 6. Поточні вклади входять до складу грошового агрегату:

- A) M0;
- B) M1;
- C) M2;
- D) не входять до складу грошових агрегатів взагалі.

ТЕСТ 7. Сутність закону грошового обігу полягає в наступному:

- A) пагані гроші витісняють з обігу хороші;

В) всі коливання в економіці пов'язані із збільшенням або зменшенням готівки;

С) протягом певного періоду часу для обігу необхідна тільки визначена, об'єктивно обумовлена маса купівельних та платіжних засобів;

Д) все перераховане неправильно.

ТЕСТ 8. Строкові вклади входять до складу грошових агрегатів:

А) M_0 ;

В) M_1 ;

С) M_2 ;

Д) не входять до складу грошових агрегатів взагалі.

ТЕСТ 9. Грошовий оборот складається із секторів:

А) грошового обігу та фінансового сектору;

В) грошового обігу, фінансового та кредитного секторів;

С) грошового обігу та кредитного сектору;

Д) всі відповіді правильні.

ТЕСТ 10. Якщо фактична маса грошей в обороті (K_{ϕ}) перевищує необхідну для обороту (K_n), то матимуть місце такі явища:

А) нестача купівельної спроможності;

В) грошовий попит відповідає товарній пропозиції;

С) надлишок купівельної спроможності;

Д) правильної відповіді немає.

ТЕСТ 11. Які засоби платежу обслуговують грошовий оборот в Україні:

А) банкноти;

В) акредитиви;

С) розмінні монети;

Д) казначейські білети.

ТЕСТ 12. Які засоби платежу обслуговують грошовий оборот в Україні:

- A) банкноти та розмінні монети;
- B) акредитиви та казначейські білети;
- C) розмінні монети та казначейські білети ;
- D) казначейські білети та банкноти.

ТЕСТ 13. Вексельна форма розрахунків – це:

- A) розрахунки між постачальником і платником за товари (послуги) з відстроченням платежу;
- B) письмове розпорядження власника рахунка банкові переказати відповідну суму зі свого рахунка на рахунок утримувача коштів;
- C) розрахунки між постачальником і платником за товари (послуги) з відстроченням платежу на підставі спеціального документа;
- D) немає правильної відповіді.

ТЕСТ 14. Вексель – це...

- A) доручення банку покупця банкові постачальника оплатити рахунки постачальника;
- B) письмове зобов'язання, боргова розписка відповідної форми, яке дає право її власнику вимагати сплати відповідної суми визначеної у векселі у відповідний термін;
- C) форма розрахунку, за якої банк-емітент з доручення свого клієнта повинен здійснити платіж;
- D) комбінований документ, який містить вимогу постачальника й доручення платника.

ТЕСТ 15. Акцепт векселя – це:

- A) нотаріально завірена відмова від оплати по векселю;
- B) покупка векселя комерційним банком з дисконтом;
- C) вексельна записка;
- D) згода трасата оплатити суму по векселю.

ТЕСТ 16. Дисконтування векселя – це:

- А) нотаріально завірена відмова від оплати по векселю;
- В) покупка векселя комерційним банком зі знижкою;
- С) вексельна за порука;
- Д) згода трасата оплатити суму по векселю.

ТЕСТ 17. Доміцильований вексель — це вексель...

- А) який сплачується негайно;
- В) в якому вказано конкретне місце платежу;
- С) який існує в безпаперовій формі;
- Д) який існує тільки в паперовій формі;

ТЕСТ 18. Який вид векселя випускає держава для покриття дефіциту бюджету?

- А) комерційний;
- В) казначейський;
- С) банківський;
- Д) корпоративний.

ТЕСТ 19. Оборотність векселя - це:

- А) обов'язковість сплати вказаної у векселі суми;
- В) вид угоди, яка здійснювалась за допомогою векселя, відсутній;
- С) передача векселя, як платіжного засобу, другим кредиторам;
- Д) все вище перераховане правильно.

ТЕСТ 20. Як називається особливий вид кредитних грошей, що випускається НБУ шляхом перерахунку векселів?

- А) чек;
- В) вексель;
- С) банкнота;
- Д) акредитив.

ТЕСТ 21. Трасант — це особа, яка...

- А) виписує вексель;
- В) переказує свій платіж на іншу особу;
- С) має вексельні повноваження;
- Д) є платником за векселем.

ТЕСТ 22. Трасат — це особа, яка...

- А) видала переказний вексель;
- В) зобов'язана сплатити за векселем;
- С) переказує свій платіж на іншу особу;
- Д) немає правильної відповіді.

ТЕСТ 23. Ремітент — це особа, яка...

- А) переказує свій платіж на іншу особу;
- В) є власником переказного векселя;
- С) є платником за векселем;
- Д) зобов'язана сплатити за переказним векселем.

ТЕСТ 24. Не можна використати для розрахунків готівку:

- А) по товарних операціях;
- В) при заліку взаємних вимог;
- С) при виплаті страхового відшкодування;
- Д) все перераховане неправильно.

ТЕСТ 25. Чек являє собою:

- А) особливий вид кредитних грошей, які випускає НБУ шляхом перерахунку векселів;
- В) різновидність перевідного векселя;
- С) різновидність кредитних карток;
- Д) різновидність металевих грошей.

ТЕСТ 26. Розрахунковий чек — це...

- А) доручення банку покупця банкові постачальника оплатити рахунки постачальника;
- В) форма розрахунку, за якої банк-емітент з доручення свого клієнта повинен здійснити платіж;
- С) письмове доручення власника рахунка банкові-емітенту сплатити отримувачу коштів зазначену в чеку суму;
- Д) розрахунковий документ, в якому вказано конкретне місце платежу.

ТЕСТ 27. Грошові чеки можна використати:

- А) для безготівкових розрахунків;
- В) для отримання готівки;
- С) для заліку взаємних вимог;
- Д) все перераховане правильно.

ТЕСТ 28. Якщо необхідна маса грошей для обороту (K_{ϕ}) менше фактичної маси грошей, що знаходиться в обороті (K_n), то матимуть місце такі явища:

- А) нестача купівельної спроможності;
- В) грошовий попит відповідає товарній пропозиції;
- С) надлишок купівельної спроможності;
- Д) правильної відповіді немає.

ТЕСТ 29. Який зв'язок існує між попитом на гроші і швидкістю обороту грошей:

- А) прямо пропорційний;
- В) обернено пропорційний;
- С) зв'язку не існує;
- Д) правильної відповіді немає.

ТЕСТ 30. До складу грошової бази відносять:

- А) обов'язкові банківські резерви та депозити в центральному банку;
- В) готівкові гроші, що перебувають на руках у населення та обов'язкові банківські резерви;
- С) готівка в касах комерційних банків та депозити в центральному банку;
- Д) банківські резерви в центральному банку та готівка в касах комерційних банків і населення.

Практичні завдання

Завдання 1. На основі закону грошового обігу необхідно визначити, яка кількість грошей необхідна для обігу, якщо вартість усіх товарів становить – 450 млн.грн , сума товарів, які продані в кредит – 155 млн.грн , платежі, строк сплати яких вже настав – 136 млн.грн , взаємопогашувані платежі – 70 млн.грн , середня кількість оборотів вказаних грошових одиниць – 2,5.

Завдання 2. Кількість проданих товарів протягом року становить 360 тис.шт., ціна одиниці товару – 2 грн . Визначити середню оборотність грошової одиниці та розмір грошової маси, якщо відомо, що при підвищенні оборотності грошової одиниці на 3 обороту, необхідність у грошовій масі, що обслуговує грошовий обіг, скоротилась на 40%, а при підвищенні оборотності грошової одиниці на 5 оборотів – на 60%.

Завдання 3. Середній рівень цін виріс за рік на 9%, обсяг виробництва - на 6%, швидкість обороту грошей знизилась з 4 до 3,5 обороти. Визначити обсяг грошової маси на кінець року, якщо на початку року він складав 5 млрд.грн .

Завдання 4. Обсяг виробництва збільшився за рік на 7%, середній рівень цін – на 8%, грошова маса виросла з 4 млрд. грн. до 6 млрд. грн . Ви-

значити швидкість обороту грошей у даному році, якщо відомо, що торік вона складала 3,5 обороти.

Завдання 5. Обсяг ВВП складає 40 млрд.грн , а грошової маси – 8 млрд.грн . Визначити:

- а) коефіцієнт монетизації економіки,
- б) швидкість обороту грошей.

Задача 6. Для забезпечення господарських потреб підприємства відділу постачань було виділено 20.05 три чекові книжки на загальну суму 1 500 000 грн , які були депоновані банком на рахунку «Розрахунки чеками», причому ліміт третьої книжки становив 600 000 грн .

20.06 відділ збуту, звітуючи перед бухгалтерією, склав реєстр використаних чеків, загальна сума якого за першою книжкою становить 420 000 грн .

Залишок за другою книжкою — 140 000 грн .

Третя книжка використана повністю.

Усього відділ збуту використав чеків на загальну суму 1 300 000 грн .

Визначити, у межах якої суми ліміту була видана кожна книжка.

Запитання для самоконтролю

1. Пояснити сутність та структуру грошового обороту.
2. Хто є суб'єктами грошового обороту?
3. Наведіть приклади готівкового та безготівкового обороту грошей.
4. Наведіть модель сукупного грошового обороту.
5. Які основні грошові потоки рухаються в процесі обороту?
6. Що уявляє собою грошовий агрегат?
7. Які грошові агрегати використовуються в Україні? У відомих країнах світу?
8. Як формується грошова база в Україні?
9. Які фактори впливають на грошову базу?
10. Що характеризує швидкість обертання грошей?

11. Наведіть та поясніть рівняння обміну І.Фішера.
12. Як визначити швидкість обертання грошей?
13. Які фактори впливають на швидкість обертання грошей?
14. В чому полягає сутність закону грошового обігу?
15. Чому існують два підходи до вимірювання маси грошей — через грошову базу і через грошові агрегати?

2.3. Грошовий ринок

Методичні вказівки

В ході вивчення теми студентам треба усвідомити, що грошовий ринок — це особливий сектор ринку, на якому здійснюються купівля та продаж грошей як специфічного товару, формуються попит, пропозиція і ціна на цей товар. Визначальний вплив зміни попиту та пропозиції грошей на ставку процента як їх ціну є свідченням підпорядкованості грошового ринку загальним закономірностям функціонування ринку взагалі.

Суб'єктами грошового ринку є юридичні та фізичні особи, які здійснюють операції купівлі-продажу грошей. Але серед них слід виокремити, з одного боку, домашні господарства, а з іншого — фірми. Перші — головний власник тимчасово вільних коштів, другі — позичальники цих коштів.

Особливістю грошового (фінансового) ринку є те, що надзвичайну роль у ньому відіграють посередники (банки, страхові компанії, інвестиційні фонди), які забезпечують рух грошей та операції купівлі-продажу.

Необхідно усвідомити, що механізм грошового ринку має істотні відмінності від механізму звичайного товарного ринку: продаж грошей виступає у формі надання позичок чи купівлі особливих фінансових інструментів; купівля грошей — у формі одержання позичок чи продажу таких фінансових інструментів; попит на гроші — у формі бажання економічних суб'єктів мати у своєму розпорядженні певну масу грошей на визначену дату; пропозиція грошей — у формі запасу грошей, який економічні суб'єкти готові передати у тимчасове користування; ціна грошей — у формі процента.

В інституційній моделі грошового ринку виокремлюються два сектори з різним характером руху грошей — сектор прямого фінансування і сектор опосередкованого фінансування. Перевагою першого сектору є те, що безпосередній характер взаємовідносин між продавцями (кредиторами) і покупцями (позичальниками) істотно знижує їх витрати на здійснення операцій. Перевагою другого сектору є те, що участь у взаємовідносинах між кредиторами і позичальниками фінансових посередників істотно знижує ризики, пов'язані з розміщенням грошових коштів.

Грошовий ринок класифікується за різними критеріями. Основними з них є: види інструментів, з допомогою яких гроші переміщуються від продавців до покупців; інституційні ознаки грошових потоків; економічне призначення купівлі грошей. За першим критерієм грошовий ринок поділяється на: ринок позичкових зобов'язань, ринок цінних паперів, валютний ринок; за другим критерієм — на фондовий ринок, ринок банківських кредитів, ринок послуг небанківських фінансово-кредитних установ; за третім критерієм — на ринок грошей і ринок капіталів. Центральне місце в структурі грошового ринку посідає ринок грошей.

Треба усвідомити, що визначальну роль у механізмі ринку грошей відіграє попит на гроші, під яким слід розуміти бажання економічних суб'єктів мати у своєму розпорядженні певний запас грошей на певний момент. Це явище залишку і має об'єктивний характер, оскільки визначається під впливом факторів, що діють у реальній економіці, — зміни обсягу ВВП, рівня цін, швидкості обігу грошей, рівня процента тощо. Пропозиція грошей являє собою той запас грошей, який економічні суб'єкти готові надати в тимчасове користування позичальникам. Це більш екзогенне явище, ніж попит на гроші. Вона формується на базі наявної маси грошей в обороті й емісійної діяльності банків. Тому банки, регулюючи пропозицію грошей, повинні орієнтуватися на зміну попиту на гроші, а не навпаки.

Зрівноваження попиту і пропозиції на ринку грошей визначає об'єктивний рівень ставки процента, за якого досягається стабілізація кон'юнктури цього ринку. Взаємозв'язок між попитом, пропозицією і ціною грошей на цьому ринку реалізується відповідно до загальних закономі-

рностей функціонування ринку: попит на гроші впливає на рівень процента прямо пропорційно, а пропозиція грошей — обернено пропорційно.

План семінарського заняття

1. Сутність та суб'єкти грошового ринку. Інституціональна модель грошового ринку.
2. Попит на гроші. Фактори, що впливають на формування попиту на гроші.
3. Пропозиція грошей. Фактори, що впливають на формування пропозиції грошей.
4. Рівновага на грошовому ринку та процент. Графічна модель грошового ринку.

Теми рефератів

1. Сутність та особливості функціонування грошового ринку України.
2. Особливості формування попиту на гроші в Україні.
3. Фінансове посередництво на грошовому ринку України.
4. Канали прямого та опосередкованого фінансування на грошовому ринку України.
5. Проблеми та перспективи розвитку ринку цінних паперів в Україні.
6. Пропозиція грошей і тінізація економіки.
7. Проблеми монетизації економіки України.
8. Механізм балансування попиту і пропозиції на грошовому ринку.

ТЕСТИ

ТЕСТ 1. Параметри попиту на гроші визначають такі чинники:

- А) ціни на товари;
- В) обсяги виробництва;
- С) доходи населення;
- Д) грошово-кредитна політика центрального банку.

ТЕСТ 2. На пропозицію грошей впливають наступні чинники:

- A) грошова база;
- B) банківський мультиплікатор;
- C) норма обов'язкового резервування;
- D) всі перераховані вище чинники.

ТЕСТ 3. Розподіліть на дві групи наведені сектори грошового ринку згідно з їх належністю до ринку грошей і ринку капіталів:

- A) ринок короткострокових фінансових активів;
- B) ринок середньострокових позик;
- C) ринок короткострокових позик;
- D) ринок довгострокових позик.

ТЕСТ 4. Які фінансові інститути функціонують у секторі прямого фінансування грошового ринку:

- A) банки;
- B) пенсійні фонди;
- C) страхові компанії;
- D) позабіржові системи торгівлі цінними паперами.

ТЕСТ 5. Які фінансові інститути функціонують у секторі непрямого фінансування грошового ринку:

- A) комерційні банки;
- B) інституційні ділери;
- C) небанківські фінансово-кредитні установи;
- D) всі вище перераховані інститути.

ТЕСТ 6. Які структури беруть участь у збільшенні пропозиції грошей:

- A) уряд і центральний банк;
- B) уряд і комерційні банки;
- C) уряд, комерційні банки і центральний банк;

D) комерційні банки і центральний банк.

ТЕСТ 7. На пропозицію грошей впливають наступні чинники:

- A) грошова база;
- B) банківський мультиплікатор;
- C) норма обов'язкового резервування;
- D) всі перераховані вище чинники.

ТЕСТ 8. До інструментів грошового ринку відносять:

- A) валютні цінності;
- B) товари, роботи, послуги;
- C) цінні папери;
- D) виробничі фонди.

ТЕСТ 9. До фінансових посередників грошового ринку відносять:

- A) органи державного управління;
- B) комерційні банки;
- C) сімейні господарства;
- D) інвестиційні та фінансові компанії.

ТЕСТ 10. До небанківських кредитно-фінансових інститутів відносять:

- A) лізингові компанії ;
- B) інвестиційні банки ;
- C) універсальні банки;
- D) факторингові компанії.

ТЕСТ 11. Які мотиви спонукають економічних суб'єктів накопичувати гроші:

- A) трансакційний та спекулятивний мотиви;
- B) спекулятивний мотив та мотив завбачливості;
- C) трансакційний, спекулятивний мотиви та мотив завбачливості;

D) трансакційний мотив та мотив завбачливості.

ТЕСТ 12. Ідея спекулятивного мотиву попиту на гроші привнесена в економічну теорію:

- A) К.Марксом;
- B) А.Смітом;
- C) Дж.М.Кейнсом;
- D) М.Фрідманом.

ТЕСТ 13. Трансакційний мотив попиту на гроші полягає в тому, що економічні суб'єкти:

- A) відчують потребу в певному запасі грошей для здійснення поточних платежів;
- B) бажають мати запас грошей як ресурс купівельної спроможності;
- C) бажають мати в своєму розпорядженні певний запас грошей, щоб при сприятливих обставинах перетворити їх у високодохідні фінансові інструменти та навпаки;
- D) правильної відповіді немає.

ТЕСТ 14. Спекулятивний мотив попиту на гроші полягає в тому, що економічні суб'єкти:

- A) відчують потребу в певному запасі грошей для здійснення поточних платежів;
- B) бажають мати запас грошей як ресурс купівельної спроможності;
- C) бажають мати в своєму розпорядженні певний запас грошей, щоб при сприятливих обставинах перетворити їх у високодохідні фінансові інструменти та навпаки;
- D) правильної відповіді немає.

ТЕСТ 15. Мотив завбачливості зводиться до того, що економічні суб'єкти:

- А) відчують потребу в певному запасі грошей для здійснення поточних платежів;
- В) бажають мати запас грошей як ресурс купівельної спроможності;
- С) бажають мати в своєму розпорядженні певний запас грошей, щоб при сприятливих обставинах перетворити їх у високодохідні фінансові інструменти та навпаки;
- Д) правильної відповіді немає.

ТЕСТ 16. Величина альтернативної вартості зберігання грошей залежить від:

- А) середньої норми проценту за фінансовими активами;
- В) запасу грошей;
- С) норми обов'язкового резервування;
- Д) норми процентів за кредитними ресурсами.

ТЕСТ 17. Зростання процентних ставок за депозитами до запитання приведе до:

- А) зростання пропозиції грошей;
- В) зменшення пропозиції грошей;
- С) незмінної пропозиції грошей;
- Д) правильної відповіді немає.

ТЕСТ 18. Підвищення облікової ставки НБУ приведе до:

- А) зростання пропозиції грошей;
- В) зменшення пропозиції грошей;
- С) пропозиція грошей не зміниться;
- Д) правильної відповіді немає.

ТЕСТ 19. Збільшення обсягу ВВП приведе до:

- А) зростання попиту на гроші;

- В) зменшення попиту на гроші;
- С) попит на гроші не зміниться;
- Д) правильної відповіді немає.

ТЕСТ 20. Чим вища швидкість обігу грошей, тим попит на гроші буде:

- А) меншим;
- В) більшим;
- С) залишиться незмінним;
- Д) правильної відповіді немає.

Практичні завдання

Задача 1. Банк пропонує 24% річних при нарахуванні відсотків щоквартально. Яким повинен бути початковий вклад, щоб через 6 років мати на рахунку 25 000 грн .

Задача 2. Пан Н протягом 9 років розраховує щорічно витратити по 3 000 грн на облігації з купонною дохідністю 6%. Визначити, чому дорівнюватиме сума до отримання в кінці періоду?

Задача 3 На момент отримання пенсії, тобто через 12 років, пан Н бажає мати на рахунку 60 000 грн . Для цього він розраховує робити щорічні однакові вклади в банк на депозит. Визначити розмір вкладів, якщо банк пропонує 18% річних.

Задача 4. Кредит надано під просту ставку відсотків - 20% річних, строком на 250 днів. Розрахувати суму, яку отримає позичальник та суму процентних грошей, що отримає банк за користування кредитом, якщо необхідно повернути 15 000 грн .

Запитання для самоконтролю

- 1.Пояснити сутність та особливості грошового ринку.

2. Які види інструментів грошового ринку Ви знаєте?
3. Надайте характеристику суб'єктів грошового ринку.
4. Наведіть інституціональну модель грошового ринку.
5. Які переваги та недоліки сектору прямого фінансування грошового ринку?
6. Які переваги та недоліки сектору опосередкованого фінансування грошового ринку?
7. Наведіть класифікацію секторів грошового ринку та надайте їх характеристики.
8. Що уявляє собою попит на гроші? Які основні складові він включає?
9. Які фактори впливають на попит на гроші?
10. Що уявляє собою пропозиція грошей? Які фактори впливають на пропозицію грошей?
11. Наведіть графічну модель грошового ринку та пояснить вплив на грошовий ринок основних факторів.
12. Пояснить, у чому полягає різниця між грошовим ринком, ринком грошей та ринком капіталів.

2.4. Грошові системи

Методичні вказівки

При вивченні теми студентам необхідно усвідомити, що розвиток грошових систем країн світу відбувався водночас з еволюцією товарного господарства та властивих йому економічних відносин. Грошові системи набували того чи іншого виду залежно від форми, в якій функціонують гроші, – як товар (загальний еквівалент) або як знаки вартості. На відміну від грошового обороту, який є явищем об'єктивним, грошова система — нормативно-правове явище. Грошова система — це форма організації грошового обороту, що визначена загальнодержавними законами, тобто явище суб'єктивне.

Грошова система України, як встановлена державою форма організації грошового обігу та емісії національних грошей, має давні історичні традиції, що сягають доби здобутків України-Русі, Козацької держави XVII–XVIII ст., Української Народної Республіки і часів нинішнього державотворення.

У процесі вивчення теми потрібно засвоїти основні складові елементи грошової системи, зрозуміти, з якою метою вони застосовуються. Грошова система має такі елементи: найменування грошової одиниці; масштаб цін; види та купюрність грошових знаків, які мають статус законного платіжного засобу; механізми регулювання безготівкових грошових розрахунків, готівкового грошового обороту, валютного ринку; інституції, що регулюють грошовий оборот.

Грошові системи класифікуються за певними критеріями.

Залежно від форми, в якій функціонують гроші, виділяють:

—системи металевого обігу, в яких грошовий метал безпосередньо перебуває в обігу та виконує всі функції грошей, а банкноти є розмінними на метал;

—системи паперово-кредитного обігу, за яких в обігу перебувають лише нерозмінні на грошовий метал знаки грошей — казначейські білети або банківські білети (банкноти).

Системи металевого обігу були саморегульованими. Саморегулювання полягало в тому, що обіг металевих грошей містив у собі передумову для урівноваження маси грошей в обігу з потребами обігу.

Металеві грошові системи існували у формах біметалізму та монометалізму.

Біметалізм — це грошова система, за якої роль загального еквівалента законодавчо закріплювалася за двома металами — золотом та сріблом.

Монометалізм — грошова система, за якою роль загального еквівалента виконує один метал, при цьому в обігу функціонують монети та знаки вартості, розмінні на грошовий метал. Монометалізм існував у таких формах: золотомонетний стандарт, золотозливковий стандарт, золотодевізний стандарт.

Класичною формою вважається золотомонетний стандарт, який мав такі риси:

- золото виконувало всі функції грошей;
- законодавча фіксація вмісту золота в грошовій одиниці;
- безпосередній обіг золотих монет та вільний обмін банкнот на золоті монети;
- відкрите карбування монет із золота;
- вільний рух золота та іноземної валюти між країнами.

Золотомонетний стандарт являє собою найбільш стабільну, саморегульовану грошову систему. Однак ця система вимагала від держав значних витрат золота на забезпечення монетою потреб обігу. Для зменшення їх широко емітувались паперові банківські білети, активно розвивалася депозитна форма грошей та безготівкові розрахунки.

Золотозливковий та золотодевізний стандарти були грошовими системами без золотого обігу, тобто золото функцій обігу та платежу не виконувало, тому ці стандарти називають «урізаними» формами золотого стандарту.

Системи паперово-кредитного обігу — це грошові системи, за яких обіг обслуговують грошові знаки (паперові або металеві), що не мають внутрішньої вартості. Такі грошові системи є регульованими, бо держава бере на себе зобов'язання щодо забезпечення сталості емітованих від її імені грошових знаків. Залежно від характеру механізму регулювання пропозиції грошей розрізняють системи паперового та кредитного обігу.

Система паперово-грошового обігу — це система, за якої здійснюється емісія грошових знаків, які мають форму казначейських білетів.

Залежно від ступеня втручання держави в економічні відносини виокремлюють ринкові грошові системи та неринкові грошові системи. Ринкові грошові системи характеризуються тим, що в них до мінімуму зведено втручання державних органів у грошову сферу, а вирішальну роль в організації та функціонуванні грошової системи відіграють законодавчий орган країни та центральний банк. Для неринкових грошових систем характерні переважно адміністративні методи регулювання грошового обороту.

За характером регулювання національної валютної системи грошові системи можуть бути відкритими та закритими. Відкриті грошові системи характеризуються мінімальними обмеженнями на здійснення валютних операцій, повною конвертованістю національної валюти, ринковим характером формування валютного курсу, що створює сприятливі умови для зовнішньоекономічної діяльності. Закритим грошовим системам властивий високий рівень валютних обмежень, адміністративне регулювання валютного ринку. Такі системи мають однобічну спрямованість, захищають лише внутрішній ринок навіть ціною ізоляції його від світового, що стримує розвиток зовнішньоекономічних відносин.

Вивчаючи дану тему, особливу увагу слід звернути на особливості формування грошової системи України. Необхідно чітко усвідомити, що курс на створення незалежної самостійної держави поставив на перший план питання про створення власної грошової системи України, яка б забезпечила можливість регулювання грошового обороту в інтересах захисту та розвитку національної економіки. При цьому слід зрозуміти, чому створення національної грошової системи України відбувалося поступово, протягом тривалого часу.

План семінарського заняття

1. Поняття грошової системи, її елементи.
2. Види грошових систем та їх еволюція.
3. Створення і розвиток грошової системи України.

Теми рефератів

1. Грошова система України, її становлення та розвиток.
2. Грошові системи металевого та кредитного обігу.
3. Грошова система ринкового типу і механізм її функціонування.
4. Механізм функціонування паперово-кредитної системи грошей.
5. Механізм функціонування грошових систем монометалізму та біметалізму.
6. Типи грошових систем та їх еволюція.

7. Грошові системи США, Великобританії, Франції та Німеччини.
8. Сучасні тенденції у розвитку грошових систем.
9. Державне регулювання грошової сфери як головне призначення грошової системи

ТЕСТИ

ТЕСТ 1. Грошова система — це:

- А) сукупність платежів у національній та іноземних валютах;
- В) сукупність грошових потоків між юридичними і фізичними особами;
- С) форма організації грошового обігу, яка закріплена законодавством;
- Д) сукупність кредитних та фінансових установ у державі.

ТЕСТ 2. Грошова система держави містить такі елементи:

- А) назва грошової одиниці;
- В) види податків;
- С) масштаб цін;
- Д) валютний курс.

ТЕСТ 3. Законними платіжними засобами у грошовій системі держави є:

- А) комерційні векселі;
- В) банківські білети;
- С) державні облігації;
- Д) акції корпорацій.

ТЕСТ 4. До грошової системи біметалізму відносять:

- А) золотомонетний стандарт та систему подвійної валюти;
- В) систему подвійної валюти та золотозливковий стандарт;
- С) золотодевізний стандарт та система паралельної валюти;
- Д) систему подвійної та „кульгаючої” валюти.

ТЕСТ 5. Органами, що регулюють грошовий оборот в Україні, є:

- А) Національний банк України;
- В) Міністерство фінансів України;
- С) комерційні банки;
- Д) Міністерство економіки України.

ТЕСТ 6. Грошово-кредитна політика — це:

- А) регулювання економічної діяльності у сферах фінансів та банківської справи;
- В) регулювання і контроль банківської діяльності з боку держави;
- С) система заходів у грошово-кредитній сфері, спрямованих на забезпечення стабільності національної грошової одиниці;
- Д) сукупність економічних, правових та організаційних заходів, здійснюваних центральним банком у сфері валютних відносин.

ТЕСТ 7. До грошової системи біметалізму відносять:

- А) золотомонетний стандарт;
- В) система подвійної валюти;
- С) золотодевізний стандарт ;
- Д) система подвійної валюти.

ТЕСТ 8. До грошової системи монометалізму відносяться:

- А) золотомонетний стандарт;
- В) золото-зливковий стандарт;
- С) система подвійної валюти;
- Д) система паралельної валюти .

ТЕСТ 9. Емісійна система країни — це :

- А) сукупність купівельних, платіжних та накопичених коштів;
- В) система грошового обігу в державі, що склалася історично та закріплена національним законодавством;
- С) рух грошів при виконанні ними своїх функцій;

D) законодавчо встановлений порядок випуску і обігу грошових знаків.

ТЕСТ 10. Система паперово-кредитного обігу – це :

A) грошова система, коли грошовий метал безпосередньо перебуває в обігу та виконує всі функції грошей;

B) грошова система, за якою обіг обслуговують грошові знаки, що не мають внутрішньої вартості;

C) грошова система, за якою в обігу відсутні золоті монети та їх вільне карбування, обмін банкнот здійснюється лише на золоті зливки з певними обмеженнями;

D) грошова система, за якою відсутній обіг золотих монет та їх вільне карбування, а обмін банкнот здійснюється на іноземну валюту.

ТЕСТ 11. Система металевих обігу – це:

A) грошова система, коли грошовий метал безпосередньо перебуває в обігу та виконує всі функції грошей;

B) грошова система, за якою обіг обслуговують грошові знаки, що не мають внутрішньої вартості;

C) грошова система, за якою в обігу відсутні золоті монети та їх вільне карбування, обмін банкнот здійснюється лише на золоті зливки з певними обмеженнями;

D) грошова система, за якою відсутній обіг золотих монет та їх вільне карбування, а обмін банкнот здійснюється на іноземну валюту.

ТЕСТ 12 До елементів грошової системи не відноситься:

A) масштаб цін;

B) система безготівкових розрахунків;

C) рівень інфляції;

D) грошова одиниця.

ТЕСТ 13. Законодавчо встановлений грошовий знак, що призначений для вимірювання цін, товарів і послуг називається:

- A) паритет валют
- B) валютний курс;
- C) грошова одиниця;
- D) масштаб цін.

ТЕСТ 14. В залежності від форми грошей, що знаходяться в обігу, в Україні використовується:

- A) система біметалевого обігу;
- B) система паперово-кредитного обігу;
- C) система кредитного обігу;
- D) система монометалевого обігу.

ТЕСТ 15. Державним органом, що здійснює грошово-кредитне та валютне регулювання в Україні є:

- A) Національний банк України;
- B) Міністерство фінансів України;
- C) Кабінет міністрів України;
- D) Верховна Рада України.

ТЕСТ 16. Система біметалізму при якій співвідношення між золотими і срібними монетами визначається державою називається:

- A) система паралельної валюти;
- B) система подвійної валюти;
- C) система «кульгаючої» валюти;
- D) система кредитного обігу.

ТЕСТ 17. До основних елементів грошової системи України відносять:

- A) грошову одиницю;
- B) масштаб цін;

- С) валютний курс;
- Д) все вище перелічене.

ТЕСТ 18. Грошова система, коли обіг грошей обслуговують знаки вартості, що не мають внутрішньої вартості називається:

- А) система металевого обігу;
- В) система монометалевого обігу;
- С) система паперово-кредитного обігу;
- Д) система біметалізму

ТЕСТ 19. Грошова система держави містить такі елементи:

- А) грошова одиниця та валютний курс;
- В) податки та емісійна система;
- С) масштаб цін та інфляція;
- Д) валютний курс та процентна ставка.

ТЕСТ 20. Грошова система України функціонує на базі:

- А) податкової системи
- В) банківської системи;
- С) фінансової системи;
- Д) фондового ринку.

Практичні завдання

Задача 1. Номінальний ВВП за рік склав 127 126 млн.грн , номінальна маса грошей (агрегат М3) на кінець року - 22 070 млн.грн . Визначити рівень монетизації ВВП в країні.

Задача 2. Визначити грошову пропозицію, якщо сума депозитів становить 25 млрд.грн , готівка складає 6,5 млрд.грн , сума резервів становить 3,2 млрд.грн . Норма обов'язкового банківського резервування становить 22%.

Задача 3.Визначити, на скільки збільшиться грошова пропозиція, якщо сума депозитів становить 40 млрд.грн , готівка складає 20 млрд.грн , норма обов'язкових резервів комерційних банків в центральному банку становить 15%.

Задача 4.Норма обов'язкових резервів дорівнює 5%. Коефіцієнт депонування (відношення готівка/депозити) – 60% обсягу депозитів. Сума обов'язкових резервів – 90 млн. грн . Визначити обсяг грошової маси в обороті (суму депозитів і готівки).

Задача 5.ВВП складає 15 000 млрд. грн , грошова маса – 3 000 млрд. грн . Визначити показники оборотності грошової маси:

- а) швидкість обороту (кількість оборотів) грошової маси;
- б) тривалість одного обороту (у днях).

Запитання для самоконтролю

1. Поясніть сутність грошової системи.
2. Які основні елементи грошової системи Ви знаєте?
3. Які особливості формування та розвитку грошової системи України?
4. Які типи грошових систем ви знаєте?
5. Поясніть сутність систем біметалізму та монометалізму.
6. Які етапи можна виділити в розвитку грошових систем?
7. Чим характеризується сучасна грошова система ринкового типу?
8. З чим пов'язані процеси інтеграції у грошово-кредитній сфері?
8. Яке місце належить Національному банку України в сучасній структурі грошової системи?

2.5. Інфляція та грошові реформи

Методичні вказівки

Одним із неодмінних атрибутів грошового обігу в країнах, де основу суспільного виробництва складає ринкова економіка, є інфляція. Це явище супроводжувало товарне виробництво на всьому історичному шляху його розвитку, але з особливою частотою і негативними наслідками для економіки інфляція стала проявлятися у XX столітті, коли країни перейшли до паперово-грошових систем. Інфляція як явище охоплює практично всі напрямки і сфери виробництва і може призводити до дуже гострої соціальної напруженості у суспільстві.

Студентам необхідно зрозуміти, що інфляція виявляється в тривалому і швидкому знеціненні грошей унаслідок надмірного зростання їх маси в обороті. Основною формою інфляції є тривале і швидке зростання цін, додатковими формами її є тривалий дефіцит товарів і послуг та девальвація національних грошей.

Щодо причин інфляції існує кілька теорій. Одна з найпоширеніших — теорія інфляції, засновником якої був Дж. Кейнс. Ця теорія інфляції є складовою його загальної економічної теорії, що, як відомо, базується на вивченні проблем попиту. У цьому сенсі Дж. Кейнс пов'язував інфляцію, перш за все, зі зростанням попиту і його переважанням над пропозицією. Саме це він уважав головною причиною інфляції. Такий підхід до пояснення цього явища отримав назву «теорія інфляції попиту».

Дещо інше тлумачення причин інфляції у тих економістів, які пов'язують це явище з витратами. Це так звана теорія інфляції витрат. Її суть у тому, що витрати виробництва суттєво зростають, передусім через позицію профспілок, які змушують роботодавців підвищувати заробітну плату за відсутності зміни або за меншої динаміки зростання попиту. Це, у свою чергу, змушує роботодавців підвищувати ціни. Така низка причин, на думку прихильників цієї теорії, і викликає інфляцію.

Дещо особлива позиція у монетаристів. М. Фрідмен вважає інфляцію суто грошовим феноменом, а її основну причину пов'язує з відносно надмірною масою грошей порівняно з валовим внутрішнім продуктом.

Студентам необхідно уявити, що у сучасній економічній літературі зустрічається велика кількість класифікацій видів інфляції, найпоширеною є класифікація за наступними ознаками: залежно від можливості передбачити зростання цін (очікувана та неочікувана); залежно від типу економічної системи (прихована та відкрита); за темпами знецінення грошей (повзуча, галопуюча, гіперінфляція); за чинниками, що спричиняють інфляційний процес (інфляція попиту та інфляція витрат).

Для вимірювання інфляції на практиці найчастіше застосовують два види індексів цін: індекс Леспейреса (індекс споживчих цін); індекс Пааше (дефлятор ВВП).

Тривалі та глибокі кризові явища в економіці й особливо в грошовому обігу країни завжди вимагають розроблення та здійснення заходів, покликаних змінити ситуацію і поліпшити стан грошового обігу й економіки в цілому. Ці заходи можуть набувати форми часткових і подовжених у часі дій виконавчої й законодавчої влади або форми концентрованих за часом і місцем дій, спрямованих на кардинальну зміну ситуації. У такому разі зазвичай говорять про грошову реформу.

Треба засвоїти, що грошова реформа – це повна або часткова структурна перебудова наявної грошової системи країни з метою оздоровлення грошей чи поліпшення механізму регулювання грошового обороту. Грошова реформа є складовою антиінфляційної політики і спрямовується на усунення наслідків інфляції в грошовій сфері і створення монетарних та економічних передумов для стабілізації грошей. Грошова реформа в Україні, що завершилася в 1996 р., за своїм характером належить до повних, або структурних, реформ. Вона забезпечила створення національної грошової системи, формування нового механізму підтримання сталості грошей та регулювання грошового обороту, адекватного умовам ринкової економіки.

План семінарського заняття

1. Сутність, види та закономірності розвитку інфляції.
2. Державне регулювання інфляції.
3. Особливості інфляції в Україні.
4. Сутність та види грошових реформ.
5. Особливості проведення грошової реформи в Україні.

Теми рефератів

1. Сутність, причини та види інфляції.
2. Особливості інфляційних процесів в Україні.
3. Способи вимірювання інфляції та їх характеристика.
4. Антиінфляційна політика держави та методи подолання інфляційних процесів.
5. Соціально-економічні наслідки інфляції.
6. Сучасні інфляційні процеси в Україні: причини та шляхи подолання
7. Сутність та види грошових реформ.
8. Особливості проведення грошової реформи в Україні.
9. Вплив валютно-курсової політики на інфляційні процеси в Україні

ТЕСТИ

ТЕСТ 1. Інфляція – це:

- А) форма організації грошового обороту в країні, встановлена загальнодержавними законами,
- В) тривале і швидке знецінення грошей внаслідок надмірного зростання їх маси в обороті,
- С) процес створення нових банківських депозитів при кредитуванні банками клієнтури на основі додаткових резервів що надійшли в банк
- Д) емісія готівки НБУ.

ТЕСТ 2. Як називається інфляція, при якій середньорічний темп приросту цін складає від 10% до 50%(іноді до 100%) :

- А) галопуюча інфляція;
- В) повзуча інфляція;
- С) гіперінфляція;
- Д) інфляція попиту.

ТЕСТ 3. Як називається інфляція, при якій середньорічний темп приросту цін складає від 3% до 5% :

- А) галопуюча інфляція;
- В) повзуча інфляція;
- С) гіперінфляція;
- Д) інфляція попиту.

ТЕСТ 4. Як називається інфляція, при якій середньорічний темп приросту цін понад 100% :

- А) галопуюча інфляція;
- В) повзуча інфляція;
- С) гіперінфляція;
- Д) інфляція попиту.

ТЕСТ 5. Грошова реформа – це :

- А) повне або часткове перетворення грошової системи, яке здійснює держава з метою впорядкування та укріплення грошового обігу;
- В) система грошового обігу в державі, що склалася історично та закріплена національним законодавством;
- С) законодавчо встановлений порядок випуску і обігу грошових знаків;
- Д) все перераховане неправильно.

ТЕСТ 6. Як називається грошова реформа, за якою передбачається не тільки заміна одного виду грошей на інший, а й здійснення істотних структурних змін в економіці:

- A) формальною реформою;
- B) деномінаційною реформою;
- C) повною реформою;
- D) реформою часткового типу.

ТЕСТ 7. Як називається грошова реформа, за якою передбачається збільшення грошової одиниці (масштабу цін):

- A) формальна реформа;
- B) деномінаційна реформа;
- C) повна реформа;
- D) реформа часткового типу.

ТЕСТ 8. Зовнішній вияв інфляції полягає у:

- A) зростанні цін на товари та послуги; падінні курсу національної валюти; поглибленні товарного дефіциту;
- B) падінні цін на товари та послуги; падінні курсу національної валюти; поглибленні товарного дефіциту;
- C) зростанні цін на товари та послуги; зростанні курсу національної валюти; поглибленні товарного дефіциту;
- D) зростанні цін на товари та послуги; падінні курсу національної валюти; зменшенні товарного дефіциту.

ТЕСТ 9. Хто виграє від інфляції:

- A) пенсіонери;
- B) позичальники, що отримали кредити у банках;
- C) кредитори, що надали кредити населенню;
- D) працівники державного сектору.

ТЕСТ 10. Як інфляційні очікування впливають на динаміку цін:

- А) підвищують ціни;
- В) знижують ціни;
- С) підтримують ціни на стабільному рівні;
- Д) правильної відповіді немає.

ТЕСТ 11. Інфляція в Україні має такі наслідки:

- А) зростання зайнятості;
- В) скорочення виробництва ВВП;
- С) зростання рівня життя населення;
- Д) зниження реальних доходів населення.

ТЕСТ 12. Деномінація грошових знаків — це:

- А) зниження цін;
- В) зростання тарифів;
- С) зростання заробітної плати;
- Д) обмін старих грошових знаків на нові у певній пропорції.

ТЕСТ 13. Антиінфляційна політика проводиться за такими напрямками:

- А) дефляційна політика;
- В) політика доходів;
- С) одночасно дефляційна політика та політика доходів;
- Д) всі відповіді правильні.

ТЕСТ 14. Дефляційна політика включає:

- А) скорочення витрат державного бюджету;
- В) посилення податкового тиску на доходи;
- С) державний контроль за заробітною платою і цінами;
- Д) випуск державних позик.

ТЕСТ 15. Політика доходів включає:

- А) скорочення витрат державного бюджету;
- В) посилення податкового тиску на доходи;
- С) державний контроль за заробітною платою і цінами;
- Д) випуск державних позик.

ТЕСТ 16. Нуліфікація – це:

- А) купюри одного зразка замінюються на купюри іншого зразка, масштаб цін не змінюється;
- В) старі грошові знаки визнаються недійсними, вилучаються з обігу, замість них випускають нові гроші;
- С) випуск в оборот нових грошових знаків здійснюється поступово, паралельно з випуском старих знаків;
- Д) купюри одного зразка замінюються на купюри іншого зразка, масштаб цін збільшується.

ТЕСТ 17. За формами прояву інфляції можна виділити:

- А) цінову інфляцію, інфляцію заощаджень, девальвацію;
- В) повзучу, помірну, галопуючу інфляцію;
- С) інфляцію попиту, інфляцію витрат, гіперінфляцію;
- Д) правильної відповіді немає.

ТЕСТ 18. Для вимірювання інфляції найчастіше застосовуються наступні індекси цін:

- А) індекс споживчих товарів;
- В) індекс цін виробників;
- С) індекс цін ВВП;
- Д) всі відповіді вірні.

ТЕСТ 19. До яких наслідків призводить високий рівень інфляції в Україні:

- А) знецінення національної валюти;

- В) зниження курсу національної валюти;
- С) підвищення курсу національної валюти;
- Д) не впливає на курс валюти.

ТЕСТ 20. Зростання заробітної плати, витрат на енергетичні та сировинні ресурси, а також падіння виробітку призведе до:

- А) інфляції пропозиції;
- В) інфляції попиту;
- С) дефляції;
- Д) стагфляції.

Запитання для самоконтролю

1. Поясніть сутність інфляції та причини її виникнення.
2. Які види та типи інфляції Ви знаєте?
3. Які індекси цін використовуються для вимірювання цінової інфляції?
4. Що характеризує дефлятор ВВП?
5. Які соціально-економічні наслідки інфляції?
6. Які протиінфляційні заходи використовуються для зниження інфляції?
7. В чому полягає державне регулювання інфляційних процесів?
8. Які основні форми стабілізації грошового обігу Ви знаєте?
9. Охарактеризуйте інфляцією попиту та інфляцією витрат.
10. В чому полягає сутність грошової реформи?
11. Які види грошових реформ Ви знаєте? Наведіть їх характеристики.
12. Які особливості проведення грошової реформи в Україні?

Практичні завдання

Задача 1. Позику у сумі 350 000 грн надано 05.03. і сплачено 15.09. поточного року. Ставка процентів становить 12% річних, річний темп інфляції – 18%, рік не високосний. Визначити просту ставку процентів з ура-

хуванням інфляції. Визначити суму кінцевого сплаченого платежу з урахуванням інфляції. Зробити висновки.

Задача 2. Банк надав довготерміновий кредит під процентну ставку 25% річних. Очікуваний середньорічний рівень інфляції на період дії кредитної угоди становить 15%. Визначити ставку кредитної угоди, щоб застрахувати платежі за кредитом від знецінення.

Задача 3. Початкова сума боргу становить 500 000 грн, складна процентна ставка – 13%, термін угоди – 3 роки. Індекс інфляції у зв'язку з підвищенням цін на товари й послуги становить у середньому 1,35. Визначити кінцеву суму боргу: а) без урахування інфляції; б) з урахуванням інфляції.

2.6. Валютний ринок і валютні системи

Методичні вказівки

Поняття валюти широко застосовується в економічній літературі та практиці. Валюта обслуговує такий масштабний сектор економіки, як зовнішньоекономічні відносини. На її основі функціонує валютний ринок, що є елементом грошового ринку, формуються такі високоефективні регулятивні інструменти, як валютний курс, платіжний баланс, золотовалютні резерви тощо. Валюта обслуговує функціонування світової економіки та інтеграцію до неї національних економік окремих країн.

В ході вивчення теми необхідно знати, що валюту можна класифікувати за різними критеріями: за емітентами, за режимом використання, за матеріально-речовим виглядом, за економічними умовами країни походження, за відношенням до валютних запасів країни, за видами валютних операцій. Серед усіх наявних видів валют слід виокремити клірингові валюти – розрахункові валютні одиниці. Саме в них ведуться рахунки в банках та здійснюються різні операції між країнами, що уклали платіжні угоди клірингового типу про обов'язковий взаємозалік міжнародних вимог та зобо-

в'язань, які впливають із вартісної рівності товарних поставок та наданих послуг.

Важливою рисою валюти є конвертованість. Вивчаючи тему, слід звернути увагу не тільки на наявність різних ступенів конвертованості, а й особливо на чинники та значення цього явища. Треба усвідомити, що без внутрішньої конвертованості неможлива повна зовнішня конвертованість. Внутрішня стосується угод між резидентами всередині своєї країни, охоплює як поточні, так і капітальні операції. Конвертованість передбачає наявність ринкового господарства, відкритість економіки, самостійність дій учасників економічного обміну на свій страх і ризик, конкурентоспроможність, збалансованість тощо. Крім того, треба засвоїти інституційні норми конвертованості як національні в рамках валютної політики, так і загальні, визначені МВФ. Обмеження щодо конвертованості за поточними операціями можуть бути як прямими, так і опосередкованими, і набувати різної форми. Слід усвідомити, що хоча конвертованість є фінансовим поняттям, вона не може існувати без лібералізації зовнішньої торгівлі. Тобто навіть за відсутності обмежень на платежі, наявність обмежень на міжнародну торгівлю робить валюту неконвертованою за поточними операціями. Конвертованість за капітальними операціями пов'язана з рухом капіталу, а саме з прямими та портфельними інвестиціями, кредитами, трансферами та капітальними трастами. Обмеження щодо капітальних платежів вважаються виправданими і застосовуються з метою припинення відпливу капіталу та досягнення макроекономічної стабілізації, особливо у країнах з перехідною, нестабільною економікою.

В ході вивчення теми, необхідно з'ясувати, що валютний курс – це ціна грошової одиниці однієї країни, виражена в грошових одиницях іншої країни при угодах купівлі-продажу. Така ціна може встановлюватися відповідно до співвідношення попиту та пропозиції на певну валюту в умовах ринку, або бути чітко регламентованою рішенням уряду чи його головним фінансово-кредитним органом.

Серед конкретних методів визначення валютного курсу слід назвати метод, що ґрунтується на порівнянні вартості споживчого кошика різних

країн за один і той самий період часу. Інший метод полягає у порівнянні національного валового внутрішнього продукту, виміряного в національній одиниці і в якійсь іноземній валюті. Також методом визначення валютного курсу є метод зіставлення ефективних витрат виробництва. Досить часто валютний курс розраховують на основі відношення двох валют до валюти третьої країни.

Вивчаючи валютний ринок, слід звернути увагу на те, що його призначення полягає в урівноваженні попиту і пропозиції, але на специфічний товар — валюту. Валютний ринок треба розглядати за його економічним змістом та за інституційною побудовою. У даному питанні необхідно усвідомити його якісні внутрішні властивості. Ступінь розвинутості валютного ринку визначається рівнем економічної свободи дій суб'єктів ринку, рухомою силою функціонування яких є власний матеріальний інтерес. З'ясовуючи сутність валютного ринку, слід пам'ятати, що призначення й економічна роль останнього виявляються у функціях, які він виконує. Крім того, необхідно звернути увагу на склад та роль суб'єктів валютного ринку.

Що стосується валютних операцій, то слід підкреслити їх різноманітність. Валютні операції – операції, пов'язані з переміщенням або переходом права власності на валютні цінності. Виділяють такі валютні операції: поточні неторговельні; поточні торговельні; операції, пов'язані з рухом капіталу.

Найбільш відомою є класифікація за строками і за механізмом здійснення. Слід зауважити, що угоди валютного ринку є, як правило, стандартизованими, можуть виконуватись або на його біржовому сегменті (наприклад ф'ючерс — суто біржовий контракт), або на позабіржовому (наприклад форвард), або на обох сегментах (інші форми торгівлі).

Треба засвоїти, що за умовами проведення валютні операції поділяють на: «тод» — операція за договором, умови якого передбачають виконання цієї операції в день укладення договору; «том» — операція за договором, умови якого передбачають виконання цієї операції в перший робочий день після дня укладення договору; «спот» — операція за договором, умови якого передбачають виконання цієї операції на другий робочий день після дня ук-

ладення договору; «своп» – операція за договором, умови якого передбачають купівлю (продаж, обмін) іноземної валюти зі зворотним її продажем (купівлею, обміном) на певну дату в майбутньому з фіксацією умов цих операцій (курсів, обсягів, дат валютування тощо) під час укладення договору; «форвард» – операція за форвардним договором, умови якого передбачають виконання цієї операції (з поставкою валюти за форвардним договором) пізніше ніж на другий робочий день після дня укладення договору.

План семінарського заняття

1. Поняття національної валютної системи.
2. Валютний курс, види валютних курсів.
3. Валютний ринок. Основні види валютних операцій.
4. Платіжний баланс та золотовалютні резерви.
5. Валютні системи та валютна політика.

Теми рефератів

1. Сутність та структура валютного ринку.
2. Проблеми функціонування та перспективи розвитку валютного ринку України.
3. Механізм формування валютного курсу та види валютних курсів.
4. Інфраструктура українського валютного ринку та поточні тенденції його функціонування.
5. Види та характеристика валютних операцій на валютному ринку.
6. Види валютних систем та їх еволюція.
7. Особливості формування та розвитку валютної системи України.
8. Використання золотовалютних резервів у системі валютного регулювання.
9. Платіжний баланс України та його структура.
10. Методи регулювання платіжного балансу.
11. Особливості формування та розподілу світових золотовалютних резервів у сучасних умовах.
12. Становлення та розвиток Європейської валютної системи.

ТЕСТИ

ТЕСТ 1. Валюта – це:

- А) грошові кошти, формування та використання яких прямо чи опосередковано пов'язано із зовнішньоекономічними відносинами;
- В) грошові знаки іноземних держав та інші кредитні документи, які визначаються в іноземних валютних одиницях та використовуються в міжнародних розрахунках;
- С) платіжні документи, фондові цінності та інші фінансові інструменти іноземного походження;
- Д) гроші іноземних держав та їхні золотовалютні резерви.

ТЕСТ 2. Національна валюта – це:

- А) валюта, виражена в грошах, що емітуються банківськими системами іноземних країн;
- В) валюта, виражена в грошах, що емітуються національною банківською системою;
- С) валюта, виражена в міжнародних грошових одиницях, що емітуються міжнародними фінансово-кредитними установами;
- Д) валюта, яка вільно обмінюється на валюти інших країн.

ТЕСТ 3. Колективна валюта – це:

- А) валюта, виражена в грошах, що емітуються банківськими системами іноземних країн;
- В) валюта, виражена в грошах, що емітуються національною банківською системою;
- С) валюта, виражена в міжнародних грошових одиницях, що емітуються міжнародними фінансово-кредитними установами;
- Д) валюта, яка вільно обмінюється на валюти інших країн.

ТЕСТ 4. Іноземна валюта – це:

- А) валюта, виражена в грошах, що емітуються банківськими системами іноземних країн;

В) валюта, виражена в грошах, що емітуються національною банківською системою;

С) валюта, виражена в міжнародних грошових одиницях, що емітуються міжнародними фінансово-кредитними установами;

Д) валюта, яка вільно обмінюється на валюти інших країн.

ТЕСТ 5. Якщо валюта може вільно обмінюватися на інші валюти, то це:

А) валютний курс;

В) конвертованість валюти;

С) валютний паритет;

Д) крос - курс валюти.

ТЕСТ 6. Валюта, яка обмінюється на іноземну з певними обмеженнями має:

А) повну конвертованість;

В) часткову конвертованість;

С) неконвертована;

Д) правильна відповідь відсутня.

ТЕСТ 7. Співвідношення між двома валютами, яке виникає відносно третьої валюти, має назву:

А) факторинг;

В) валютний паритет;

С) крос-курс;

Д) валютний курс.

ТЕСТ 8. Валюта, в якій встановлюється ціна у зовнішньоторговельному контракті, це:

А) валюта оплати;

В) валюта ціни;

С) валюта угоди;

D) валюта кредиту.

ТЕСТ 9. Якщо обсяги проданої валюти перевищують зобов'язання за купленою валютою, то валютна позиція комерційного банку вважається:

- A) відкритою;
- B) закритою;
- C) довгою;
- D) короткою.

ТЕСТ 10. Ціною на валютному ринку є:

- A) процентна ставка по кредитах;
- B) валютний курс;
- C) процентна ставка по депозитам;
- D) крос-курс.

ТЕСТ 11. Валютний курс –це:

- A) «ціна» грошової одиниці однієї країни, що визначена в грошовій одиниці іншої країни;
- B) співвідношення між двома валютами, яке виникає відносно третьої валюти;
- C) співвідношення купівельної сили валют;
- D) правильної відповіді немає.

ТЕСТ 12. Дефіцит платіжного балансу виникає в разі, коли:

- A) сума поточного балансу та балансу руху капіталу збігаються;
- B) сума поточного балансу та балансу руху капіталу від'ємна;
- C) сума поточного балансу та балансу руху капіталу додатна;
- D) правильної відповіді немає.

ТЕСТ 13. «Активний платіжний баланс» спостерігається у випадку, коли:

- A) сальдо балансу за поточними операціями додатне;

- В) приплив капіталу до країни перевищує відплив капіталу з країни;
- С) баланс за поточними операціями і рухом капіталів додатний
- Д) сальдо балансу за поточними операціями від'ємне.

ТЕСТ 14. Підвищення курсу національної валюти відносно іноземної валюти називається:

- А) ревальвація;
- В) девальвація;
- С) конвертація;
- Д) деномінація.

ТЕСТ 15. Зниження курсу національної валюти відносно іноземної валюти називається:

- А) ревальвація;
- В) девальвація;
- С) конвертація;
- Д) деномінація.

ТЕСТ 16. Для покриття дефіциту платіжного балансу, надання позик, фінансової допомоги використовується:

- А) міжнародна резервна валюта;
- В) міжнародна торгова валюта;
- С) світова валюта;
- Д) немає правильної відповіді.

ТЕСТ 17. Курс, що формується на валютному ринку під впливом попиту і пропозиції називається:

- А) плаваючий валютний курс;
- В) фіксований валютний курс;
- С) змішаний валютний курс;
- Д) офіційний валютний курс.

ТЕСТ 18. Встановлення курсу іноземної валюти щодо національної валюти даної країни – це:

- A) валютне котирування;
- B) конвертованість валюти;
- C) валютний паритет;
- D) резервування валюти.

ТЕСТ 19. До касових валютних операцій відносяться:

- A) форвардні операції;
- B) ф'ючерсні операції;
- C) опціонні операції;
- D) операції „спот”.

ТЕСТ 20. До строкових валютних операцій відносяться:

- A) форвардні операції;
- B) валютний „своп”;
- C) валютний арбітраж;
- D) всі відповіді правильні.

Запитання для самоконтролю

1. Що розуміють під поняттям „валюта”? Які види валют Ви знаєте?
2. Що таке конвертованість валюти?
3. Які види конвертованості валют Ви знаєте?
4. Що таке „валютні відносини”? Назвіть складові валютних відносин.
5. Що уявляє собою валютний ринок? Хто є суб'єктами валютного ринку? Які функції валютного ринку?
6. Які операції здійснюються на валютному ринку? Надайте їм характеристики.
7. Які чинники визначають кон'юнктуру валютного ринку?
8. Що уявляє собою валютний курс? Які чинники впливають на його формування?
9. Що є економічною основою валютного курсу?

10. Що таке „паритет купівельної спроможності”?
11. Які методи валютного котирування Ви знаєте? Що таке крос-курс?
12. Які види валютного курсу існують?
13. Охарактеризуйте основні методи валютного регулювання.
14. Які види валютних систем Ви знаєте?
15. Охарактеризуйте національну валютну систему України.
16. Що таке платіжний баланс та яка його структура?
17. Що таке золотовалютні резерви та для чого вони призначені?
18. Охарактеризуйте етапи розвитку світової валютної системи.
19. Охарактеризуйте Європейську валютну систему.

Практичні завдання

Завдання 1. Приват Банк 20.02.16 оголосив такі котирування валют: USD/UAH=26,8000-27,3000; USD/EUR=29,8000-30,4000. Визначити крос-курс покупки-продажу EUR/UAH.

Завдання 2. Американська корпорація поставляє сировину для виробництва кормів англійської компанії. З 1 січня курс фунта стерлінгів піднявся з 2,4 долари до 2,8 долари за фунт стерлінгів. Сума невиконаних контрактів американськими експортерами перед партнерами складає 40 млн. фунтів стерлінгів. Визначите, які доходи або збитки одержують американські експортери.

Завдання 3. Англійська компанія на початку вересня повинна оплатити USD 5 млн. Поточний курс GBR/USD складає 1,80. Розрахувати для умов Чикагської товарної біржі, скільки ф'ючерсних контрактів варто придбати компанії і її прибуток (збиток), якщо обмінний курс складе: 1) 1,75; 2) 1,85.

Завдання 4. Англійська фірма продає українському підприємству устаткування на суму GBR 1 млн. На момент відвантаження устаткування курс GBR/UAH складає 36,34 грн. за 1 фунт. Оплата поставленого устатку-

вання була здійснена через 2 місяці, коли курс був 0,026 ф. ст. за 1 грн. Визначити прибуток (збиток) постачальника від операційного ризику.

2.7. Механізм формування пропозиції грошей та грошово-кредитна політика

Методичні вказівки

Оскільки зміна маси грошей в обороті відчутно впливає на основні економічні процеси, студентам важливо усвідомити сам механізм такої зміни - збільшення її чи зменшення.

Змінювати масу грошей в обороті в Україні може тільки банківська система. Збільшення чи зменшення її досягається емісійною діяльністю центрального та комерційних банків. На суму готівкової та безготівкової емісії збільшується відповідно готівковий та безготівковий компоненти грошової маси і загальний її обсяг. При цьому центральний банк емітує готівкові та безготівкові гроші, а комерційний банк - тільки безготівкові.

Емісія готівки є монопольним правом НБУ, хоч випускати готівку в оборот можуть і НБУ, і комерційні банки. Але якщо комерційний банк не покриває випуску готівки надходженнями її у свої каси від клієнтів, то покрити дефіцит він може не емісією, а купівлею готівки у центрального банку.

Студентам необхідно з'ясувати, що механізм створення грошей комерційними банками дещо складніший, ніж механізм емісії НБУ, і полягає у грошово-кредитній мультиплікації їх вільних резервів та депозитних вкладів. Грошово-кредитний мультиплікатор - це процес створення нових банківських депозитів (безготівкових грошей) при кредитуванні банками клієнтури на основі додаткових (вільних) резервів, що надійшли в банк ззовні.

Процес грошово - кредитної мультиплікації відіграє важливу роль у забезпеченні пропозиції грошей відповідно до потреб економічного обороту. Проте надмірне підвищення його рівня може призвести до порушення рівноваги на грошовому ринку і посилення інфляції. Тому важливим завданням центрального банку є правильне визначення тенденції зміни рівня мультиплікації, своєчасне регулювання його відповідно до цілей грошово-

кредитної політики. Цілі грошово-кредитної політики поділяються на три групи: стратегічні, проміжні й тактичні.

Особливу увагу слід приділити методам регулювання грошового обігу, котрі поділяються на прямі та опосередковані.

Комплекс взаємозв'язаних, скоординованих заходів, які проводить держава через центральний банк у монетарній сфері з метою досягнення певних соціально-економічних цілей, називають монетарною, або грошово-кредитною політикою. Водночас необхідно пам'ятати, що держава може впливати на грошовий оборот через фіскально-бюджетну політику, використовуючи бюджетні механізми та систему податків.

Вивчаючи зазначене питання, особливу увагу слід звернути на основні інструменти реалізації тактичних цілей монетарної політики, які виробила світова практика. Це політика відкритого ринку, процентна політика, політика рефінансування, регулювання норми обов'язкових резервів, регулювання курсу національної валюти.

Ефективність монетарної політики зокрема і грошової системи в цілому значною мірою визначається тим, наскільки стабільною є грошова одиниця даної країни, а також наскільки своєчасно та повно забезпечуються потреби економіки в грошах.

План семінарського заняття

1. Формування центральним банком грошової бази.
2. Механізм формування пропозиції грошей. Грошово-кредитний мультиплікатор.
3. Грошово-кредитна політика центрального банку.
4. Методи регулювання: прямий та опосередкований вплив.
5. Інструменти грошово-кредитного регулювання.

Теми рефератів

1. Необхідність та методи державного регулювання грошового обороту.
2. Цілі грошово-кредитної політики Національного банку України..

3. Інструменти грошово-кредитної політики та їх застосування в Україні.
4. Вплив заходів монетарної політики НБУ на стан економіки України.
5. Монетарна політика Федеральної Резервної Системи США.
6. Основні інструменти регулювання ФРС, її важливі функції.
7. Погляд основних макроекономічних шкіл на проблему грошово-кредитного регулювання.
8. Механізм зміни грошової маси та грошово-кредитний мультиплікатор.
9. Грошово-кредитна політика в Україні; тенденції та перспективи.

ТЕСТИ

ТЕСТ 1. Грошово-кредитна політика — це:

- А) регулювання економічної діяльності у сферах фінансів та банківської справи;
- В) регулювання і контроль банківської діяльності з боку держави;
- С) система заходів у грошово-кредитній сфері, спрямованих на забезпечення стабільності національної грошової одиниці;
- Д) сукупність економічних, правових та організаційних заходів, здійснюваних центральним банком у сфері валютних відносин.

ТЕСТ 2. Стратегічними цілями грошово-кредитної політики Національного банку України є:

- А) зростання виробництва;
- В) регулювання грошової маси;
- С) зміна валютного курсу;
- Д) стабілізація цін.

ТЕСТ 3. Проміжні цілі грошово-кредитної політики Національного банку України — це:

- А) пожвавлення ринкової кон'юнктури;
- В) регулювання процентної ставки;

- С) стримування ринкової кон'юнктури;
- Д) збалансування платіжного балансу.

ТЕСТ 4. Тактичними цілями грошово-кредитної політики Національного банку України є:

- А) погашення ринкової кон'юнктури;
- В) регулювання процентної ставки;
- С) зміна валютного курсу;
- Д) стабілізація цін.

ТЕСТ 5. Зниження облікової ставки центрального банку впливає на грошову масу в такий спосіб:

- А) обмежує вкладення коштів у цінні папери;
- В) стимулює зростання грошової маси в обороті;
- С) грошова маса в обороті залишається незмінною;
- Д) стимулює зростання банківського кредитування економіки.

ТЕСТ 6. Сеньйораж — це:

- А) прибутковість банківської операції;
- В) дохід, що його одержує емітент платіжних засобів (грошей);
- С) дохід від транспортування грошей інкасаторами;
- Д) прибуток монетного двора.

ТЕСТ 7. Як називається грошово-кредитна політика, при якій допускається обвальне скорочення пропозиції грошей, внаслідок чого гроші стрімко „дорожчають”;

- А) рестрикцій на політика;
- В) експансій на політика;
- С) політика дезінфляції;
- Д) політика рефляції.

ТЕСТ 8. Як називається грошово-кредитна політика, при якій допускається довільне зростання пропозиції грошей, через що гроші швидко „дешевіють”:

- A) рестрикційна політика;
- B) експансійна політика;
- C) політика дезінфляції;
- D) політика рефляції.

ТЕСТ 9 . Які з перелічених інструментів монетарної політики можна віднести до інструментів прямого впливу на грошовий ринок:

- A) операції на відкритому ринку;
- B) обмеження на здійснення емісійно-касових операцій;
- C) рефінансування комерційних банків;
- D) зміна облікової ставки НБУ.

ТЕСТ 10. Збільшення норми обов’язкового резервування комерційних банків:

- A) стимулює вкладення коштів у цінні папери;
- B) стимулює зростання грошової маси в обороті;
- C) не впливає на грошову масу в обороті;
- D) стримує банківське кредитування економіки.

ТЕСТ 11. Зниження облікової ставки центрального банку:

- A) обмежує вкладення коштів у цінні папери;
- B) стимулює зростання грошової маси в обороті;
- C) не впливає на грошову масу в обороті;
- D) стримує банківське кредитування економіки.

ТЕСТ 12. Які з перелічених інструментів грошово-кредитної політики можна віднести до інструментів опосередкованого впливу на грошовий ринок:

- А) введення обмежень на кредитування центральним банком комерційних банків;
- В) встановлення маржі для комерційних банків;
- С) встановлення прямих обмежень на здійснення емісійно-касових операцій;
- Д) рефінансування комерційних банків.

ТЕСТ 13. З якою метою НБУ купує валюту на валютному ринку:

- А) для зниження курсу національної валюти;
- В) для підвищення курсу національної валюти;
- С) для поповнення валютних резервів;
- Д) правильні відповіді А),С).

ТЕСТ 14. Для збільшення грошової маси норму обов'язкових резервів необхідно:

- А) знизити;
- В) збільшити;
- С) залишити незмінною;
- Д) правильної відповіді немає.

ТЕСТ 15. Які операції на відкритому ринку проводить НБУ, якщо йому потрібно зменшити масу грошей в обігу:

- А) купує цінні папери;
- В) підвищує облікову ставку;
- С) продає цінні папери;
- Д) підвищує норму обов'язкових резервів банку.

ТЕСТ 16. Як зміниться попит на гроші, якщо НБУ оголошує про продаж цінних паперів:

- А) знизиться;
- В) підвищиться;
- С) залишиться незмінним;
- Д) правильної відповіді немає.

ТЕСТ 17. Які операції на відкритому ринку проводить НБУ, якщо йому потрібно збільшити масу грошей в обігу:

- А) купує цінні папери;
- В) підвищує облікову ставку;
- С) продає цінні папери;
- Д) підвищує норму обов'язкових резервів банку.

ТЕСТ 18. Якщо НБУ підвищує облікову ставку, як змінюється грошова маса:

- А) зменшується;
- В) збільшується;
- С) залишається незмінною;
- Д) правильної відповіді немає.

ТЕСТ 19. Грошово-кредитний мультиплікатор – це :

- А) форма організації грошового обороту в країні, встановлена загальнодержавними законами,
- В) процес створення нових банківських депозитів при кредитуванні банками клієнтури на основі додаткових резервів, що надійшли в банк;
- С) тривале і швидке знецінення грошей внаслідок надмірного зростання їх маси в обороті,
- Д) емісія готівки НБУ.

ТЕСТ 20. Залучені ресурси комерційного банку становлять 1000 тис. грн., норма обов'язкового резерву — 15 %. Якими будуть у цьому разі кредитні ресурси комерційного банку? Виберіть правильну відповідь:

- A) 150 тис.грн ;
- B) 850 тис.грн ;
- C) 1000 тис.грн ;
- D) 10850 тис.грн .

ТЕСТ 21. Якщо норма обов'язкового резервування для банків дорівнює 100 %, то величина банківського мультиплікатора дорівнює:

- A) 0 ;
- B) 1 ;
- C) 10;
- D) 100 .

ТЕСТ 22. До складу грошової бази відносять:

- A) обов'язкові банківські резерви та депозити в центральному банку;
- B) готівкові гроші, що перебувають на руках у населення та обов'язкові банківські резерви;
- C) готівка в касах комерційних банків та депозити в центральному банку;
- D) банківські резерви в центральному банку та готівка в касах комерційних банків і населення.

ТЕСТ 23. Банк відкрив депозит на суму 10 000 грн. Норма обов'язкового резервування — 25 %. Цей депозит дає можливість банку збільшити суму позичок на:

- A) 7500 грн ;
- B) 10 000 грн ;
- C) 30 000 грн ;
- D) невизначену величину.

ТЕСТ 24. Якщо величина залучених депозитів комерційним банком складає 100 000 грн., норма обов'язкових банківських резервів дорівнює 10%, то загальна пропозиція грошей буде дорівнювати:

- A) 1 млн.грн ;
- B) 10 тис.грн ;
- C) 900 тис.грн ;
- D) 1,9 млн.грн .

ТЕСТ 25. Норма обов'язкового резервування для банків вводиться з метою:

- A) обмеження грошової маси в обороті;
- B) посилення фінансової стійкості банків;
- C) підвищення конкурентоспроможності банків.
- D) підвищення ліквідності банків.

Практичні завдання

Завдання 1. Вказати у таблиці 2.1, як дії НБУ вплинуть на грошову масу, ставку процента, сукупний попит та ВВП („↑” або „↓”)

Таблиця 2.1 – Інструменти монетарної політики НБУ

Інструменти монетарної політики	Дії НБУ	Вплив на грошову масу	Вплив на ставку процента	Вплив на сукупний попит	Вплив на ВВП
Операції на відкритому ринку	Придбання ОВДП				
	Продаж ОВДП				
Зміна облікової ставки НБУ	Збільшення				
	Зменшення				
Зміна норми обов'язкових резервів	Збільшення				
	Зменшення				

Завдання 2. Відомі наступні дані по комерційному банку:

- загальний капітал банку складає 2,4 млрд. дол. в тому числі:
- власний капітал банку дорівнює 220 млн. дол.;
- пасивні операції — банк виплачує 7% річних;
- активні операції — банк отримує 10% річних;
- адміністративні витрати банку дорівнюють 190 тис. дол. ;
- норма обов'язкових резервів, яка складає 12%.

Необхідно визначити, чому дорівнюватиме норма прибутку банку за умови, що він віддав у позику весь свій власний капітал.

Запитання для самоконтролю

1. Що таке грошово-кредитний мультиплікатор?
2. Що таке обов'язкові та вільні резерви банку?
3. Наведіть механізм формування пропозиції грошей.
4. Чим відрізняється банківський мультиплікатор від грошового?
5. Що уявляє собою грошово-кредитна політика центрального банку?

Які її цілі та види?

6. Які інструменти грошово-кредитної політики Ви знаєте?
7. В чому полягає сутність рефінансування комерційних банків?
8. Що таке дисконтна політика НБУ?
9. В чому полягає сутність операцій НБУ на відкритому ринку?
10. Поясніть сутність політики обов'язкових резервів НБУ.
11. Як НБУ здійснює регулювання курсу національної валюти?
12. За допомогою яких інструментів НБУ може зменшувати грошову масу в обороті? Збільшувати? Поясніть механізм їх дії.
13. В чому полягає політика кредитної рестрикції центрального банку? Кредитної експансії?

2.8. Роль грошей у ринковій економіці

Методичні рекомендації

Роль грошей є результатом їх функціонування і виявляється у стимулюючому чи гальмуючому впливі грошей на певні економічні процеси. Такий вплив забезпечується самою наявністю грошей на ринку, завдяки чому всі економічні суб'єкти функціонують у грошовому середовищі, а також зміною кількості грошей в обороті.

Тобто грошам належить ключова роль в ринковій економіці.

По-перше, суспільна роль грошей і їх основна функція в економічній системі проявляється у тому, що вони виступають сполучною ланкою між товаровиробниками.

По-друге, гроші є об'єктом грошово-кредитного регулювання економіки промислово розвинутих країн.

Студентам необхідно звернути увагу на те, що гроші в умовах ринкової економіки стають носієм позичкового капіталу. Через механізм його руху, зокрема через банки та фондовий ринок, формування якого зумовлюється перетворенням грошей у капітал, відкриваються можливості забезпечити більшу рівномірність і збалансованість процесу розширеного відтворення.

У країнах з розвинутою економікою, враховуючи загальноекономічні завдання та цілі, встановлюється на рік грошовий орієнтир зміни грошової маси, і відповідно до нього проводиться її регулювання за допомогою кредитних інструментів центрального банку. Через зміну кількості грошей в обороті можна активно впливати на економічні процеси у державі. Збільшуючи чи зменшуючи масу грошей в обороті, центральні банки, які діють від імені своїх держав, забезпечують зміну таких економічних інструментів, як платоспроможний попит, валютний курс, ціни, курс цінних паперів тощо. Грошово-кредитне регулювання, як правило, спрямоване на стимулювання зростання грошової маси, подолання інфляційних процесів і стимулювання валового національного продукту.

По-третє, в умовах поглиблення міжнародних господарських зв'язків гроші обслуговують процес обміну між країнами, а саме - рух товарів, робочої сили та капіталів.

Постійне вдосконалення грошового механізму створило сприятливі умови для формування міжнародних ринків і тісних взаємовигідних зв'язків між країнами, міжнародного переливу вільних капіталів у місце найефективнішого їх використання.

По-четверте, гроші набули принципово нової якості - стали носієм капіталу.

Студентам необхідно з'ясувати, що роль грошей як капіталу проявляється через п'ять їх основних функцій. Вартість товару, виготовленого на підприємстві, виражається у грошовому виразі. При цьому гроші виступають як міра вартості і грошовий капітал. Якщо продукція продається за готівку, а на ці гроші надходять засоби виробництва, то гроші служать і засобом обігу, і капіталом. Якщо продукція продається у кредит, і в зазначений термін кредиту боргові зобов'язання повертаються, то у цьому випадку гроші виступають засобом платежу і капіталом. Якщо гроші нагромаджуються з метою придбання у подальшому засобів виробництва і розширення обсягів виробництва, то вони виступають і засобом нагромадження, і капіталом. Нарешті, якщо суб'єкт господарювання відкриває дочірню фірму за кордоном, то гроші виступають світовими грошима, і капіталом.

По - п'яте, за допомогою грошей відбувається утворення і перерозподіл національного доходу через державний бюджет, податкову політику у державі, інфляційні процеси. Високий рівень розвитку сучасної ринкової економіки зумовив висунути нові вимоги до сучасних неповноцінних грошей. Основними вимогами ринку до сучасних грошей та активними властивостями грошей є:

- стабільність вартості грошей, що полягає у постійності рівня їх купівельної спроможності щодо товарів та іноземної валюти;
- економічність грошового обороту, що проявляється у мінімізації витрат суспільства на виготовлення грошей і забезпечення ними потреб обороту;

— довгостроковість використання грошових знаків, що забезпечується виготовленням їх із надміцного, зносостійкого паперу або металу;

— однорідність грошей, коли всі примірники наявних в обороті грошей і взаємовідношення їх реальних цінностей відповідає співвідношенню їх номіналів;

— подільність, що полягає у вільному розподілі більшої грошової купюри на менші знаки, які необхідні для того, щоб здійснити будь-який платіж;

— портативність, що виявляється у високій зручності користування грошима у повсякденному житті.

Забезпечити всі ці властивості неповноцінним грошам - одне з найскладніших економічних завдань сучасних держав.

План семінарського заняття

1. Специфіка функціонування грошей в ринкових умовах.
2. Роль і призначення грошей для стабілізації економіки та забезпечення її сталого розвитку
3. Підвищення ефективності економічних процесів за рахунок застосування новітніх механізмів використання грошей

Теми рефератів

1. Вплив грошового середовища на економіку.
2. Значення грошей у сучасних умовах державного регулювання економіки.
3. Еволюція грошей та історія виникнення „гривні”.
4. Функції і роль грошей в сучасній ринковій економіці
5. Еволюція ролі грошей в економіці України.

Запитання для самоконтролю

6. Які гроші можна вважати найпершими в історії України?
7. Коли і ким здійснена перша спроба виготовлення власної валюти в Україні?

8. Коли виникла кунна система грошей?
9. Коли і ким були викарбувані перші монети в Україні?
10. Від чого походить слово "гривня"?
11. Охарактеризуйте розвиток товарно-грошових відносин у період козацької республіки.
12. У чому полягає суть трансформації товарної природи грошей у нетоварну і які причини цього явища?
13. У чому полягає роль держави в еволюції форм грошей?
14. Визначте вплив грошового середовища на виробничу активність суб'єктів господарювання.
15. Яке значення сфера грошового обігу набуває у сучасних умовах організації державного регулювання економіки?
16. Які наслідки має інтеграція України у світовий економічний простір з боку грошово-кредитного регулювання?

2.9. Теорія грошей

Методичні рекомендації

Вивчаючи цю тему, треба запам'ятати, що кількісна теорія грошей є нині пануючою. Згідно з цією теорією вартість грошей і рівень товарних цін змінюється залежно від кількості грошей в обігу: чим їх більше, тим ціни на товари вищі, а вартість грошей нижча, і навпаки.

Слід звернути увагу на те, що кількісна теорія грошей включає два базові положення:

принцип причинності, тобто зміна цін на товари пояснюється змінами кількості грошей в обігу;

принцип пропорційності, тобто ціни на товари змінюються пропорційно зміні кількості грошей в обігу.

Кількісна теорія грошей пройшла тривалий шлях свого розвитку. Розрізняють ранню та сучасну кількісну теорію грошей. Загальна оцінка ранньої теорії зводиться до такого: вона залишалася механістичною, тобто спрощено являла зв'язок між кількістю грошей в обігу та рівнем товарних

цін і тільки на макроекономічному рівні, не вникаючи в процеси, що відбуваються всередині економічних суб'єктів. Другий етап розвитку кількісної теорії грошей бере початок з ХХ ст., коли золоті монети почали витіснятися з обігу, частіше стали з'являтися нерозмінні на золото гроші й дедалі більше економістів доходило висновку, що гроші відіграють активну роль у ціноутворенні, що фактор їх кількості впливає на зміну товарних цін.

Слід зазначити, що першим, хто зробив спробу чіткіше сформулювати взаємозв'язок різноманітних ключових факторів грошової і негрошової сфер щодо кількісної теорії грошей, був американський економіст І. Фішер. Він висунув транзакційну версію кількісної теорії на базі так званого рівняння обміну:

$$MV = \sum PQ,$$

де M — маса грошей, що перебувають в обігу протягом певного періоду;

V — швидкість обігу грошової одиниці;

P — ціна індивідуального товару, реалізованого за вказаний період;

Q , — загальна маса товарів (фізична), що реалізуються у даному періоді.

І. Фішер зробив висновок, що ціна товару безпосередньо залежить від маси грошей, що перебувають в обігу. Ціни можуть зростати за незмінної кількості грошей, тобто на ціну впливає кількість товарів, які виготовлені й поставлені на ринок:

$$P = \frac{MV}{Q}$$

І. Фішер вивчав усі фактори зміни цін, але перевагу віддавав M ; V — похідний фактор, він формується залежно від M та від стану сфери обігу. Заслуга І. Фішера полягає в тому, що він звернув увагу на M . Велике значення має Q , оскільки V та виробництво товарів можуть змінюватися самі по собі, незалежно від зміни M , під впливом технічного прогресу, суспіль-

ного поділу праці, психології людини та інших факторів, безпосередньо не пов'язаних з грошовою масою.

Вивчаючи цю тему, треба усвідомити, що на базі трансакційного варіанта кількісної теорії грошей І. Фішера та у зв'язку з критикою цього варіанта група професорів Кембриджського університету (А. Маршалл, А. Пігу, Д. Робертсон) сформулювала свій варіант, названий «кембриджською версією», або теорією касових залишків. На відміну від варіанта І. Фішера у «кембриджській версії» підхід до проблеми не макроекономічний, а мікроекономічний. Кембриджські економісти зосередили увагу на мотивах нагромадження грошей в окремих економічних суб'єктів, дійшовши висновку, що в них є постійне прагнення нагромаджувати гроші, тобто, з одного боку, мати резервний запас засобів платежу, з тим щоб розплачуватися за всіма своїми зобов'язаннями, а з іншого — створювати страховий запас ресурсів на страховий випадок. Кембриджські економісти дали нову формулу зв'язку грошей та цін:

$$M = kRP$$

де M — касовий залишок (маса) грошей в економічних суб'єктів;

R — виробництво продукції у натуральному виразі за певний період;

P — середня ціна одиниці виробленої продукції;

k — частина RP , яку економічні суб'єкти мають бажання зберігати у вигляді грошей (касового залишку).

Кембриджські економісти зробили висновок, що між M і P існує зв'язок і на цей зв'язок діє k .

Свій внесок у розвиток кількісної теорії грошей зробив Дж. М. Кейнс. У ранніх своїх працях він підтримував кембриджську версію, а пізніше сформулював власний варіант. Він пов'язав кількісний фактор грошової маси з реальними відтворювальними процесами і через них простежив зв'язок між кількістю грошей і цінами на товари. Кейнс, на відміну від кембриджських економістів, знайшов цей зв'язок через норму банківського процента.

Слід звернути увагу на те, що в 50-ті роки ХХ ст. було очевидно, що країни з ринковою економікою втягуються у глобальну інфляцію, про неї

йшлося у програмах багатьох західних країн. Учені намагаються відшукати її причини у кейнсіанських твердженнях, тобто в судженні про те, що будь-які доходи можуть зняти тиск маси грошей на ціни. Відродилася неокласична кількісна теорія грошей у вигляді монетаристської теорії, головним представником якої є американський економіст М. Фрідмен.

Звинувачуючи Дж. Кейнса у виправданні політики інфляції, сучасні монетаристи знову повернулися до аналізу прямого зв'язку між грошима та цінами на макрорівні, стверджуючи, що зростання маси грошей веде до зростання цін. В умовах, коли на світовому рівні активно діє ринковий механізм, економічні цикли згасли, а всі економічні показники змінюються помірно, фізична маса товарів (Q), що підлягає реалізації, стає керованою, передбаченою, прогнозованою; монетаристи можуть передбачити зростання Q на 1, 2, 3, 4... процентів. Головний фактор тут M , який перебуває в руках уряду, — емісія грошей. Монетаристи твердять, що не треба займатися тими процесами, що ними займались кембриджські економісти. M на рівні цін P , що склалися, і виробництва V , яке є чи буде, — це теорія місця грошей, грошової політики в економічній теорії.

М. Фрідмен розробив відповідні рекомендації для уряду щодо грошової політики. Він підрахував, що якщо б у США M щороку збільшувалось на 4 %, то ціни були б стабільними, тобто 3 % на приріст виробництва продукції, 1 % — на уповільнення швидкості обігу грошової маси. Маргарет Тетчер, запозичивши ці ідеї, вивела Великобританію з важкого економічного стану. Сучасний монетаризм є характерним для високорозвинутої ринкової економіки.

План семінарського заняття

1. Класична кількісна теорія грошей.
2. Неокласичний варіант розвитку кількісної теорії грошей.
3. Сучасний монетаризм як альтернативний напрям кількісної теорії грошей.
4. Грошово-кредитна політика України у світлі сучасних монетаристських теорій.

Теми рефератів

1. Сутність кількісної теорії грошей та причини її виникнення.
2. «Трансакційний варіант» кількісної теорії грошей.
3. «Кембриджська версія» кількісної теорії грошей.
4. Внесок Дж. Кейнса у розроблення кількісної теорії грошей.
5. Монетаризм та його сучасне застосування.
6. Кон'юнктурна теорія грошей М. Туган-Барановського.

ТЕСТИ

ТЕСТ 1. Як впливає зростання кількості грошей в обігу на вартість грошей і рівень товарних цін:

- А) збільшує вартість грошей;
- В) підвищує ціни;
- С) зменшує вартість грошей;
- Д) знижує ціни?

ТЕСТ 2. Як впливає зменшення кількості грошей в обігу на вартість грошей і рівень товарних цін:

- А) зменшує вартість грошей;
- В) знижує ціни;
- С) підвищує ціни;
- Д) збільшує вартість грошей.

ТЕСТ 3. Відповідно до рівняння обміну І. Фішера:

- А) рівень цін на товари змінюється обернено пропорційно масі грошей в обігу;
- В) рівень цін на товари змінюється прямо пропорційно швидкості грошей в обігу;
- С) рівень цін на товари змінюється прямо пропорційно масі грошей в обігу;
- Д) рівень цін на товари змінюється прямо пропорційно обсягу проданих товарів.

ТЕСТ 4. Через який певний «передатний» механізм здійснюється вплив грошей на економіку у твердженнях кейнсіанців:

- A) процентну ставку;
- B) дивіденди;
- C) валютний курс;
- D) інвестиції?

ТЕСТ 5. Через який певний «передатний» механізм здійснюється вплив грошей на економіку у твердженнях монетаристів:

- A) ціну товару;
- B) касові залишки;
- C) пропозицію грошей;
- D) емісію грошей?

ТЕСТ 6. Згідно з монетаристською теорією:

- A) збільшення пропозиції грошей прямо впливає на сукупний попит;
- B) для стимулювання ефективного сукупного попиту грошима треба керувати;
- C) для ефективного сукупного попиту держава має використовувати грошову політику;
- D) фіскальна і грошова політика дестабілізують процеси в економіці.

ТЕСТ 7. Монетаристи вважають, що:

- A) ринок внутрішньо нестабільний;
- B) державне втручання знижує стабільність ринкової економіки;
- C) державне втручання у розвиток економіки є необхідним;
- D) всі відповіді неправильні.

ТЕСТ 8. Хто вважається засновником монетаризму:

- A) Д. Юм;
- B) І. Фішер;

- C) Дж.М. Кейнс;
- D) М. Фрідмен?

ТЕСТ 9. Вказати послідовність версії кількісної теорії грошей у ході історичної еволюції монетаризму:

- A) кейнсіансько-неокласичний синтез;
- B) класична кількісна теорія грошей;
- C) неокласична (монетаризм);
- D) неокейнсіанський напрямок;
- E) кейнсіанська версія.

ТЕСТ 10. Для якої теорії грошей було характерно ототожнювання багатства суспільства з дорогоцінними металами, яким надається монополне виконання усіх функцій грошей:

- A) номіналістична теорія грошей;
- B) марксистська теорія грошей;
- C) металістична теорія грошей;
- D) кількісна теорія грошей.

ТЕСТ 11. В основі якої теорії грошей лежить постулат, що гроші впливають на економіку тільки своєю кількістю:

- A) кількісна теорія грошей;
- B) номіналістична теорія грошей;
- C) марксистська теорія грошей;
- D) неокласична кількісна теорія.

ТЕСТ 12. Визначити формулу „кембриджського рівняння”:

- A) $MV = PQ$;
- B) $M_d = k PQ$;
- C) $M = (k + k''T) P$;
- D) $\Delta M = \Delta P + \Delta Y$.

ТЕСТ 13. Які теорії грошей відносяться до абстрактної теорії:

- A) кількісна теорія грошей;
- B) номіналістична теорія грошей;
- C) металістична теорія грошей;
- D) монетаристська теорія грошей.

ТЕСТ 14. В основі якої теорії грошей лежить постулат, що вартість грошей визначається державою у вигляді їх номіналу:

- A) кількісна теорія грошей;
- B) номіналістична теорія грошей;
- C) марксистська теорія грошей;
- D) неокласична кількісна теорія.

ТЕСТ 15. Визначити формулу „рівняння Фрідмена”:

- A) $MV = PQ$;
- B) $M_d = k PQ$;
- C) $M = (k + k''T) P$;
- D) $\Delta M = \Delta P + \Delta Y$.

ТЕСТ 16. Які теорії грошей відносяться до монетаристської теорії:

- A) кількісна теорія грошей;
- B) номіналістична теорія грошей;
- C) металістична теорія грошей;
- D) неокласична кількісна теорія .

ТЕСТ 17. Визначити ланцюжок експансивної монетарної політики центрального банку:

- A) $M_s \uparrow$; $i \downarrow$; $I \uparrow$; $AD \uparrow$; $Y \uparrow$;
- B) $G \uparrow$; $T \downarrow$; мультиплікативний ефект; $AD \uparrow$; $Y \uparrow$;
- C) $M_s \downarrow$; $i \uparrow$; $I \downarrow$; $AD \downarrow$; $Y \downarrow$;
- D) $G \downarrow$; $T \uparrow$; мультиплікативний ефект; $AD \downarrow$; $Y \downarrow$.

ТЕСТ 18. Визначити ланцюжок рестрикційної монетарної політики:

- A) $M_s \uparrow$; $i \downarrow$; $I \uparrow$; $AD \uparrow$; $Y \uparrow$;
- B) $G \uparrow$; $T \downarrow$; мультиплікативний ефект; $AD \uparrow$; $Y \uparrow$;
- C) $M_s \downarrow$; $i \uparrow$; $I \downarrow$; $AD \downarrow$; $Y \downarrow$;
- D) $G \downarrow$; $T \uparrow$; мультиплікативний ефект; $AD \downarrow$; $Y \downarrow$.

ТЕСТ 19. Що стало передумовою синтезу неокласичного і кейнсіанського напрямів кількісної теорії:

- A) хронічні та одночасні проблеми інфляції та безробіття у країнах;
- B) революція цін у Європі;
- C) розвиток державного монополізму та перетворення грошей на ключову форму капіталу;
- D) Велика депресія 1923–1933 рр.?

Практичні завдання

Завдання 1. Кількість грошей в обороті 23 млн.грн, реальний національний продукт на початок року 88 млн.грн, річна інфляція 31%. Визначити (на підставі рівняння обміну) на кінець року:

- 1) реальний і номінальний національний продукт;
- 2) масу грошей за умови збільшення швидкості обігу грошей в 2,5 рази до річної інфляції 20%.

Фізична кількість вироблених за рік товарів і послуг залишилась незмінною.

Завдання 2. Кількість проданих товарів протягом року становить 740 тис.шт., ціна одиниці товару – 10 грн. Визначити середню оборотність грошової одиниці та розмір грошової маси, якщо відомо, що при підвищенні оборотності грошової одиниці на 6 оборотів необхідність у грошовій масі, що обслуговує грошовий обіг, скоротилась на 55%, а при підвищенні оборотності грошової одиниці на 8 оборотів - на 65%.

Завдання 3. ВВП складає 15 000 млрд. грн , грошова маса – 3 000 млрд. грн . Розрахувати показники оборотності грошової маси:
а) швидкість обороту (кількість оборотів) грошової маси;
б) тривалість одного обороту (у днях).

Запитання для самоконтролю

1. В чому полягає сутність абстрактної теорії грошей?
2. Поясніть сутність монетаристської теорії грошей.
3. Які існують відмінності між абстрактною та монетаристською теоріями грошей?
4. Які основні недоліки металістичної та номіналістичної теорій грошей?
5. В чому полягає сутність кількісної теорії грошей? Хто був її засновником?
6. Наведіть рівняння обміну І.Фішера та охарактеризуйте його основні показники.
7. В чому полягає сутність "кон'юнктурної" теорії грошей М. І. Туган-Барановського
8. В чому полягає сутність теорії „касових залишків”(кембриджської версії)?
9. Який внесок Дж. М. Кейнса у розвиток кількісної теорії грошей?
10. Які існують за Дж. М. Кейнса мотиви нагромадження грошей?
11. В чому полягає сутність сучасного монетаризму як напряму розвитку кількісної теорії?
12. Що уявляє собою „грошове правило” М.Фрідмена?
13. Поясніть сутність сучасного кейнсіансько-неокласичного синтезу у теорії грошей.
14. Яка відмінність монетаризму від кейнсіанських поглядів на грошовий механізм?

2.10. Сутність і функції кредиту

Методичні рекомендації

За своєю сутністю та механізмом впливу на процес суспільного відтворення кредит є однією з найскладніших економічних категорій. Кредит – економічна категорія, яка є вираженням відносин між суб'єктами господарювання щодо надання й отримання позики в грошовій чи товарній формі на умовах повернення, строковості й платності.

У процесі вивчення теми треба звернути увагу, що причиною виникнення кредиту була необхідність одного товаровиробника продати свій товар, а покупця — купити його, коли він ще не отримав гроші за свій товар. Проте з часом з'явилося чимало нових чинників, що зумовлюють необхідність кредиту: поява вільних коштів у одних суб'єктів господарювання і виникнення потреби в них у інших; коливання потреб у коштах і джерелах їх формування, які виникають у юридичних і фізичних осіб та держави; надання в тимчасове користування коштів під майбутні, віддалені в часі, доходи.

Необхідно усвідомити, що сутність кредиту полягає у тих економічних відносинах, які виникають у зв'язку з рухом грошей на засадах повернення та платності. Ці відносини характеризуються низкою специфічних рис.

Кредит має свої функції й особливе призначення в економічному житті суспільства. Із суті кредиту випливає, що він виконує функцію перерозподілу вартості в процесі відтворення. Перерозподільна функція полягає в тому, що тимчасово вільні кошти юридичних і фізичних осіб за допомогою кредиту передаються в тимчасове користування підприємств і населення для задоволення їхніх виробничих і особистих потреб. Такий перерозподіл дає можливість прискорити залучення матеріальних ресурсів у виробниче й особисте споживання. Тому перерозподіляються не лише кошти, а й матеріальні ресурси.

Антиципаційна (емісійна) функція полягає у створенні кредитних грошей для грошового обігу, її виконує тільки банківський кредит. Метода-

ми кредитної експансії і кредитної рестрикції (звуження) регулюється кількість грошей в обігу, причому вилучення грошей з обігу за допомогою кредиту досягається важче, ніж їх випуск в обіг.

Контрольна функція полягає в тому, що в процесі кредитного перерозподілу коштів забезпечується банківський контроль над діяльністю позичальника. Можливості такого контролю випливають із природи кредиту. Варто наголосити, що, вступивши у кредитні відносини, одержувач кредиту також повинен контролювати свою діяльність для того, щоб вчасно і повністю повернути кредитні ресурси.

Кредит — явище руху, який здійснюється у різних напрямках і на різних рівнях. Рух кредиту проходить п'ять етапів:

- формування вільної вартості;
- розміщення вільної вартості в позички;
- використання позиченої вартості на потреби позичальника;
- вивільнення позиченої вартості з обороту позичальника;
- повернення вивільненої вартості кредиту і сплата процентів.

Рух кредиту здійснюється за певними закономірностями, які обумовлюються особливою сутністю кредиту. На їх підставі формуються принципи (основні правила) кредитування: цільове спрямування позички; строковість позички; повернення кредиту позиченої вартості; забезпеченість позички і платність користування позиченими коштами.

Вивчаючи цю тему, треба запам'ятати, що під формою кредиту, як правило, розуміють найбільш загальний прояв його сутності. З цих позицій правомірно виділяти дві форми кредиту — грошову та товарну.

Під видом кредиту розуміють конкретний прояв окремих елементів кредиту. Види кредиту можуть виокремлюватися в межах його форм і розглядатися як складові елементи системи, якою є кредит. Для потреб практики види кредиту можна класифікувати за значною кількістю критеріїв, і тому видів кредиту може бути велика кількість. Основними з них є комерційний, банківський, державний, міжнародний, виробничий, споживчий. Оскільки ці види виокремлені за різними критеріями, то одна і та сама позичкова вартість може визначатися як різні види кредиту. Наприклад, надана банком позичка мо-

же належати до банківського кредиту і до виробничого або споживчого кредиту залежно від цільового її спрямування.

План семінарського заняття

1. Необхідність та сутність кредиту.
2. Об'єкти та суб'єкти кредитних відносин. Принципи, базові функції кредиту.
3. Принципи кредитування. Економічні межі кредиту.
4. Етапи розвитку кредитних відносин.

Теми рефератів

1. Необхідність та сутність кредиту в ринкових умовах господарювання.
2. Роль кредиту в становленні ринкової економіки в Україні.
3. Теорії кредиту, їх переваги та недоліки.
4. Кредит у системі державного регулювання економіки.
5. Джерела утворення кредитних ресурсів у суспільстві.
6. Етапи та принципи кредитування в ринкових умовах.
7. Сутність кредиту та його зв'язок з іншими економічними категоріями.
8. Функції та роль кредиту в сучасних умовах.

ТЕСТИ

ТЕСТ 1. Як економічна категорія кредит - це:

А) сукупність економічних відносин між кредитором та позичальником, що виникають у випадку зворотного руху вартості на умовах платності та строковості;

В) концентрація та централізація капіталу;

С) межа розповсюдження відносин у випадку акумуляції і розміщення позичкового фонду в цілому;

Д) сукупність економічних відносин з приводу формування, використання та розподілу фондів грошових коштів.

ТЕСТ 2. Об'єктами кредитних відносин в умовах ринкової економіки виступають :

- A) гроші;
- B) товари;
- C) інвестиційна нерухомість;
- D) всі відповіді вірні.

ТЕСТ 3. Суб'єктами кредитних відносин в умовах ринкової економіки виступають :

- A) акціонерні товариства;
- B) державні підприємства;
- C) громадяни;
- D) всі відповіді правильні.

ТЕСТ 4. Які існують теорії кредиту:

- A) натуралістична та капіталотворча;
- B) номіналістична та неокласична;
- C) класична та натуралістична;
- D) капіталотворча та кількісна?

ТЕСТ 5. Хто вважається засновниками натуралістичної теорії кредиту:

- A) А. Сміт і Д. Рікардо;
- B) Дж. Ло, Г. Маклеод;
- C) Й. Шумпетер, А. Ган;
- D) Дж. Ло, Дж. Кейнс.

ТЕСТ 6. Хто вважається засновником капіталотворчої теорії кредиту:

- A) Сміт;
- B) А. Маршалл;
- C) Д. Рікардо;
- D) Дж. Ло.

ТЕСТ 7. Які існують функції кредиту:

- A) емісійна;
- B) контрольна;
- C) перерозподільна;
- D) всі відповіді вірні.

ТЕСТ 8. Яка функція кредиту дає можливість створення за рахунок кредиту додаткових засобів платежу:

- A) емісійна;
- B) контрольна;
- C) перерозподільна;
- D) стимулююча?

ТЕСТ 9. Яка функція кредиту дає змогу зосередити капітал у найбільш пріоритетних сферах економічної діяльності:

- A) емісійна;
- B) контрольна;
- C) перерозподільна;
- D) стимулююча?

ТЕСТ 10. Яка функція кредиту дає змогу реалізувати цільовий характер кредиту:

- A) емісійна;
- B) контрольна;
- C) перерозподільна;
- D) стимулююча?

ТЕСТ 11. До принципів банківського кредитування відносять:

- A) нарахування та відповідності;
- B) платності та повернення;
- C) строковості та забезпеченості;
- D) обачності та послідовності.

ТЕСТ 12. Принцип строковості кредиту означає:

- А) досягнення найбільшої ефективності використання позики при найменших кредитних вкладеннях;
- В) різний підхід до кредитування окремих позичальників;
- С) переуступка на користь банку платіжних вимог – доручень і рахунків позичальника до 3-х осіб;
- Д) повернення кредиту в обумовлений термін.

ТЕСТ 13. Принцип диференційованості кредиту - це:

- А) досягнення найбільшої ефективності використання позики при найменших кредитних вкладеннях;
- В) різний підхід до кредитування окремих позичальників;
- С) перевідступка на користь банку платіжних вимог – доручень і рахунків позичальника до 3-х осіб;
- Д) забезпеченість кредиту майном позичальника.

ТЕСТ 14. Що представляє собою принцип економичності кредиту:

- А) досягнення найбільшої ефективності використання позики при найменших кредитних вкладеннях;
- В) різний підхід до кредитування окремих позичальників;
- С) перевідступка на користь банку платіжних вимог – доручень і рахунків позичальника до 3-х осіб;
- Д) повернення кредиту в обумовлений термін.

ТЕСТ 15. Межі кредиту визначаються таким рівнем розвитку кредитних відносин, в якому процес реалізації кредиту:

- А) врівноважує попит і пропозицію.
- В) робить пропозицію вищою за попит;
- С) робить попит та пропозицію рівними нулю;
- Д) робить попит вищим за пропозицію.

Практичні завдання

Задача 1. Кредит в розмірі 25 000 грн надано 1 березня до 11 грудня під 30% річних, рік високосний. Визначити суму, яку необхідно повернути 11 грудня для різних варіантів (звичайного та точного) розрахунку процентів.

Задача 2. Кредит надано під просту ставку 26% річних на 250 днів. Розрахувати суму, що отримає позичальник та суму нарахованих процентів за користування кредитом, якщо необхідно повернути 40 000 грн .

Задача 3. Ви отримали на 4 роки кредит у розмірі 10 000 грн. під 18 % річних, які нараховуються по схемі складних відсотків на непогашений залишок. Повертати необхідно рівними сумами на кінець кожного року. Визначити суму боргу, що буде сплачено за перші два роки.

Задача 4. Визначити величину однорідних платежів по закладній, які здійснюються наприкінці кожного півріччя, необхідні для того, щоб погасити закладну у розмірі 20 000 грн протягом 5 років, якщо процентна ставка дорівнює 16% и нараховується раз у півріччя. Визначити суму по закладній, яку буде погашено за перші два роки.

Запитання для самоконтролю

1. Які причини виникнення кредитних відносин у суспільстві?
2. Поясніть сутність кредиту як економічної категорії.
3. Які характерні ознаки кредиту в ринковій економіці?
4. Чим кредит відрізняється від інших економічних категорій?
5. Хто є суб'єктами кредитних відносин?
6. Що є об'єктами кредитних відносин?
7. Які існують теорії кредиту? Які їх основні переваги та недоліки?
8. Які функції кредиту Ви знаєте? Надайте їх характеристику.
9. Поясніть основні етапи кредитування.
10. Поясніть сутність поняття „межа” кредиту.

11. Які види „межі” кредиту Ви знаєте, охарактеризуйте їх.
12. Які існують способи відновлення межі кредитування? Надайте їх характеристику.
13. Чим обумовлена межа кредитування на макро- та мікрорівнях?
14. Які принципи кредитування Ви знаєте? Охарактеризуйте їх.
15. В чому полягає роль кредиту в сучасних умовах?

2.11. Форми, види та роль кредиту

Методичні рекомендації

В ході вивчення цієї теми, необхідно уявити, що розвиток кредитних відносин призвів до появи багатоманітних видів і форм кредиту, тому їх треба класифікувати. В теоретичному плані класифікація форм і видів кредиту спрощує розуміння взаємозв'язку між окремими проявами кредиту. Визначення форм і видів кредиту важливе також з позицій сприяння поліпшенню організації кредитних відносин, зокрема під час розроблення нормативно-інструктивного забезпечення функціонування кредиту.

Студенту необхідно з'ясувати, що оскільки кредит являє собою явище суспільне (економічні відносини), то його функціонування має показувати, як саме і в якій формі видається кредит. Тобто класифікаційні ознаки форм кредиту мають зовнішній або формальний характер щодо його суті, вони визначають лише загальні контури кредиту і не характеризують його внутрішнього змісту.

Виходячи з такого підходу до розуміння форм кредиту, визначення його конкретних форм має спиратись на розгляд форм позиченої вартості, в якій вона рухається між кредитором і позичальником. Такими формами виступають товарна (натурально-речова) та грошова.

Товарна форма кредиту історично передувє його грошовій формі. Кредит у товарній формі існував до появи грошової форми вартості, коли для еквівалентного обміну використовувалися деякі товари (хутра, худоба тощо). У сучасних умовах товарна форма кредиту дещо поступається грошовій формі, яка переважає.

Кредитні відносини в товарній формі виникають у разі продажу товарів чи послуг з відстрочкою платежу, при оренді майна (в тому числі лізинг), *під час* погашення міждержавних боргів *поставками товарів* тощо.

Завдяки товарній формі кредиту суб'єкти кредитних відносин можуть самостійно розпоряджатися тимчасово вільними ресурсами, прискорювати збут товарів і зменшувати час перебування капіталу в товарній формі, збільшувати взаємозалежність і взаємоконтроль між суб'єктами кредитних відносин.

Поряд з цим, студент повинен зрозуміти, що найтипівішою, переважаючою формою кредиту в сучасних умовах виступає кредит грошовий. Грошова форма кредиту застосовується значно ширше, ніж товарна тому, що перерозподіл вартості, який забезпечується кредитом, здійснюється переважно в грошовій формі. Переважаюче використання грошової форми кредиту зумовлюється тим, що гроші є загальним еквівалентом при обміні товарних вартостей, універсальним засобом обігу та платежу, гроші мають найширшу сферу застосування, сучасна економіка має переважно грошову форму, а кредит виконує пере-розподільчу функцію. Кошти в грошовій формі кредиту використовуються не як простий посередник в обміні, а як гроші, що здатні принести прибуток.

У грошовій формі надають позички банки, міжнародні фінансово-кредитні установи, уряди та ін. Широко використовується грошова форма кредиту населенням при розміщенні заощаджень у банківські депозити, при одержанні позичок у банках тощо. Зосередження позичкових коштів у незалежних посередників дає змогу використовувати тимчасово вільні кошти усім бажаючим.

Товарна і грошова форми кредиту - це два прояви єдиної форми кредиту - вартісної. Обидві форми між собою внутрішньо пов'язані і доповнюють одна одну. Так, позички, надані в товарній формі, можуть повертатися в грошовій.

У практиці класифікації "вид" має означати підрозділ, що об'єднує ряд явищ, які мають спільні ознаки. Тому видова характеристика повинна відбивати внутрішню структуру об'єкта дослідження. Вид кредиту дає дета-

льну характеристику кредиту за організаційно-економічними його ознаками, що використовуються для класифікації кредитів.

Ознак, що відображають внутрішню сутність, зміст кредиту досить багато, а тому й видів кредиту теж може бути визначено багато відповідно до численних критеріїв. Усі види кредиту повинні входити до однієї з двох розглянутих форм кредиту.

Найчастіше виокремлюють такі види кредиту: банківський, комерційний, державний, міжнародний, споживчий, лізинговий, факторинг, іпотечний.

План семінарського заняття

1. Види і форми кредиту. Класифікація кредиту.
2. Характеристика основних видів кредиту.
3. Роль кредиту в розвитку економіки.

Теми рефератів

1. Види кредиту, які отримують підприємства в Україні.
2. Перспективи розвитку комерційного кредиту в Україні.
3. Проблеми та перспективи розвитку споживчого кредитування в Україні.
4. Проблеми та перспективи розвитку банківського кредитування в Україні в період кризи.
5. Розвиток споживчого кредитування в Україні.
6. Лізингове кредитування як форма фінансування капітальних вкладень підприємства.
7. Перспективи міжнародного кредитування України в умовах кризи.

ТЕСТИ

ТЕСТ 1. Які існують форми кредиту:

- А) грошова форма
- В) товарна форма
- С) акредитивна форма

D) міжнародна форма.

ТЕСТ 2. У товарній формі може надаватись:

- A) міжнародний кредит;
- B) комерційний кредит;
- C) банківський кредит;
- D) державний кредит.

ТЕСТ 3. Який вид кредиту надається у грошовій формі:

- A) комерційний;
- B) банківський;
- C) міжнародний;
- D) лізинговий.

ТЕСТ 4. Відповідно до положення НБУ «Про кредитування» короткостроковий кредит надається на строк:

- A) до шести місяців;
- B) до одного року;
- C) до трьох років;
- D) до п'яти років.

ТЕСТ 5. Відповідно до положення НБУ «Про кредитування» середньостроковий кредит надається на строк:

- A) від шести місяців до одного року;
- B) від одного року до двох років;
- C) від одного року до трьох років
- D) від одного місяця до одного року..

ТЕСТ 6. Відповідно до положення НБУ «Про кредитування» довгостроковий кредит надається на строк:

- A) понад один рік;
- B) понад два роки;

- C) понад три роки;
- D) понад п'ять років.

ТЕСТ 7. Який із видів кредиту може виконувати емісійну функцію:

- A) споживчий;
- B) міжнародний;
- C) банківський;
- D) державний.

ТЕСТ 8. Кому надається комерційний кредит:

- A) фізичним особам для придбання товарів довготривалого використання;
- B) юридичним особам для операційної діяльності;
- C) підприємствам для кредитування товарообігу;
- D) підприємствам для оренди машин і обладнання.

ТЕСТ 9. Кому надається лізинговий кредит:

- A) фізичним особам для придбання товарів довготривалого використання;
- B) юридичним особам для операційної діяльності;
- C) підприємствам для кредитування товарообігу;
- D) підприємствам для оренди машин і обладнання.

ТЕСТ 10. Пролонгований кредит - це:

- A) кредит, який позичальник має погасити за першою вимогою банку;
- B) кредит, який не погашено клієнтом у передбачений кредитним договором термін;
- C) кредит, строк погашення якого ще не настав;
- D) кредит, погашення якого, на прохання клієнта, банк переніс на пізніший термін.

ТЕСТ 11. На яких умовах надається комерційний кредит:

- A) без забезпечення;
- B) під заставу товарів;
- C) під заставу цінних паперів;
- D) під заставу нерухомості.

ТЕСТ 12. На яких умовах надається бланковий кредит:

- A) без забезпечення;
- B) під заставу товарів;
- C) під заставу цінних паперів;
- D) під заставу нерухомості.

ТЕСТ 13. На яких умовах надається іпотечний кредит:

- A) без забезпечення;
- B) під заставу товарів;
- C) під заставу цінних паперів;
- D) під заставу нерухомості.

ТЕСТ 14. Залежно від сфери економіки, у яку спрямується позичена вартість, виділяють:

- A) комерційний кредит;
- B) виробничий кредит;
- C) споживчий кредит;
- D) банківський кредит.

ТЕСТ 15. Суб'єктами комерційного кредиту є:

- A) держава;
- B) МВФ;
- C) комерційні банки;
- D) товаровиробники.

ТЕСТ 16. В особистому (приватному) кредиті одним із суб'єктів є:

- A) фізична особа;
- B) банківська установа;
- C) держава;
- D) все відповіді неправильні.

ТЕСТ 17. Погашення комерційного кредиту може здійснюватися такими способами:

- A) оплатою комерційного кредиту боржником за допомогою векселя;
- B) шляхом передачі векселя іншій юридичній особі (крім банків та інших кредитних установ);
- C) шляхом переоформлення комерційного кредиту у банківський;
- D) всі відповіді правильні.

ТЕСТ 18. Об'єктами банківського кредитування можуть виступати:

- A) грошовий капітал;
- B) споживчі товари тривалого користування;
- C) рухоме та нерухоме майно;
- D) земельні ділянки.

ТЕСТ 19. Овердрафт – це:

- A) кредит, який автоматично поновлюється в межах обумовленого кредитним договором розміру;
- B) договір оренди машин і устаткування;
- C) короткостроковий кредит, що перевищує залишок коштів на поточному рахунку клієнта в межах застереженого заздалегідь ліміту;
- D) кредит, який використовується поступово в межах обумовленої кредитним договором суми та терміну.

ТЕСТ 20. За формою залучення кредиторів до кредитних операцій банківський кредит буває:

- A) двосторонній;

- В) консорціумний (синдикатний);
- С) паралельний (багатосторонній);
- Д) всі відповіді правильні.

ТЕСТ 21. До забезпечених кредитів відносять:

- А) іпотечні кредити;
- В) лізингові кредити;
- С) товарні кредити;
- Д) всі відповіді вірні.

ТЕСТ 22. Кредити, за якими кредитний ризик є незначним і становить один відсоток чистого кредитного ризику називаються:

- А) стандартні;
- В) субстандартні;
- С) сумнівні;
- Д) безнадійні.

ТЕСТ 23. Кредити, що видаються банком на невизначений термін та погашаються в міру появи для цього можливостей у клієнта, або за першою вимогою банку називаються:

- А) строкові;
- В) до запитання (онкольні);
- С) відстрочені (пролонговані);
- Д) прострочені.

ТЕСТ 24. Для кредитування клієнта з метою зменшення ризику чи неможливості надання кредиту одним банком застосовується:

- А) консорціумний кредит;
- В) комерційний кредит;
- С) іпотечний кредит;
- Д) лізинговий кредит.

ТЕСТ 25. Рентінг – це:

- А) короткострокові угоди оренди строком від одного дня до одного року без права наступного придбання орендованого майна;
В) середньострокова оренда, що передбачає здачу майна в найом від одного року до трьох;
С) довгострокова оренда з виплатою протягом точно визначеного періоду сум повної амортизації капітальних вкладень;
D) правильна відповідь відсутня.

Практичні завдання

Завдання 1. Підприємство отримало вексель за реалізований товар, вартість якого 12 000 грн, строком 60 днів. Через 45 днів з дати оформлення векселя, підприємство прийняло рішення врахувати його в банку, облікова ставка банку 25%. Розрахувати суму, яку отримає банк та підприємство.

Завдання 2. Приміщення платежу (схема пренумерандо) 4 000 грн. Визначити поточну вартість договору оренди на момент його складання, якщо банківська процентна ставка дорівнює 10%. складу надано в оренду на 10 років. Сума річного орендного

Завдання 3. Компанія має можливість орендувати приміщення на протязі 4-х років, схему платежів за оренду представлено на рисунку 2.1.

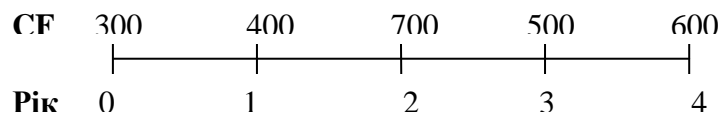

Рисунок 2.1 – Схема орендних платежів компанії, грн

Визначити еквівалентні щорічні орендні видатки, які будуть рівноцінними приведеним, якщо річна процентна ставка дорівнює 10%.

Завдання 4. Підприємство ТОВ «Мрія» в рахунок своєї заборгованості перед банком за неповернений кредит оформило вексель строком на 3 місяці під 36 % річних.

Банк, купуючи комп'ютерну техніку через 2 місяці після оформлення векселя, розрахувався з фірмою ТОВ «Інтертехніка» векселем, перевівши його на суму 10 600 грн .

Яка первісна вартість векселя? Яку суму отримає ТОВ «Інтертехніка» від ТОВ «Мрія» після інкасації векселя по закінченні терміну його дії?

Запитання для самоконтролю

1. Які форми кредиту Ви знаєте? Охарактеризуйте їх сутність.
2. Які види кредиту надаються у товарній формі? У грошовій?
3. Що уявляє собою комерційний, банківський, державний, міжнародний та приватний кредит?
4. Які існують види кредиту за терміном користування?
5. В чому полягає цільове призначення кредиту? Які види кредиту за цільовою спрямованістю Ви знаєте?
6. Що таке лізинг? Які види лізингу Ви знаєте? Надайте їх характеристики.
7. В чому полягає сутність банківського кредиту? Які види банківського кредиту використовуються в Україні?
8. В чому відмінності одноразового кредиту від перманентної позички?
9. В якому випадку надається гарантійний кредит?
10. Що таке кредитна лінія, револьверний кредит, контокорентний кредит та овердрафт?
11. Чим відрізняється консорціумний кредит від паралельного кредиту?
12. Що може виступати в якості забезпечення кредиту?
13. Як класифікуються кредити за ступенем ризику?
14. Що таке чистий кредитний ризик?
15. Яке призначення державного кредиту?

16. Які кредитні установи небанківського типу можуть надавати споживчий кредит в Україні?

17. В яких формах функціонує міжнародний кредит?

2.12. Теоретичні засади процента

Методичні рекомендації

При вивченні даної теми студенти повинні з'ясувати, що рух позичкового капіталу характеризується тим, що в підсумку цей капітал приносить його власникові прибуток у вигляді відсотка. Відсоток (процент) за кредит – це плата, яку отримує кредитор від позичальника за користування позиковими коштами.

У фінансових розрахунках процентом називається прибуток на даний у борг капітал, тобто його грошову величину в абсолютному значенні.

Відношення відсотка до даного в борг капіталу в сотих частках останнього називають процентною ставкою.

Розмір процентної ставки на макроекономічному рівні залежить від попиту і пропозиції, які сформувалися на кредитному ринку, стабільності монетарного ринку в країні, рівня облікової ставки національного банку. Як правило, комерційні банки за основу позичкового процента беруть облікову ставку національного банку з додаванням маржі.

Маржа – різниця між процентною ставкою за наданий банком кредит і ставкою, яку сплачує банк за куплені ресурси. Розмір маржі для банків, як правило, не регламентується, хоч у певних випадках центральний банк може це зробити. Комерційні банки зобов'язані коригувати розмір процентних ставок за надані кредити за кожної зміни облікової ставки НБУ кратно такій зміні. Головним фактором, який впливає на розмір облікової ставки, є рівень інфляції.

Студенті повинні уявити, що на розмір процентної ставки на мікроекономічному рівні впливають мета використання кредитних ресурсів, розмір кредиту, термін його використання та ступінь ризику. Як правило, кредитна ставка за надання кредиту на поточне фінансування виробничих пот-

реб є найнижчою і визначається короткостроковим її використанням, а найдорожчою – процентна ставка, що надається торговельно-посередницьким фірмам, операції яких мають спекулятивний характер із підвищеним ризиком. Розмір ставки користування дрібними кредитами вищий, ніж за використання великих кредитів, оскільки останні потребують відносно менших витрат банків і надаються надійним позичальникам.

В процесі вивчення теми необхідно запам'ятати, що застосовують процентні ставки фіксовані (постійні), які протягом певного періоду не змінюються, і плаваючі (змінні), що набувають усе більшого використання, особливо за середньострокових і довгострокових кредитів. За цими кредитами розмір ставки на весь строк не фіксується, а переглядається через узгодження строків з урахуванням зміни кон'юнктури грошового ринку, інфляції тощо. Час, протягом якого процентна ставка залишається незмінною, називають процентним періодом.

Проблема захисту позичкового капіталу особливо актуальна в періоди економічної нестабільності й інфляції, коли реальна сума, що надавалася в кредит, може виявитися значно меншою від тієї, що була на момент кредитування. Ось чому студентам потрібно розрізняти номінальну і реальну процентні ставки.

Номінальна процентна ставка – це ціна грошової позики, що визначається як відношення річного доходу, отриманого на позичковий капітал, до суми позики без урахування зміни рівня цін під тиском інфляційного процесу. Реальна ставка процента визначається шляхом порівняння між собою товарних еквівалентів з урахуванням інфляційного впливу.

Студенти повинні уявити, що у фінансових розрахунках використовуються прості і складні відсотки. У банківській практиці прийнято видавати кредити строком на 1 рік за простими процентними ставками, а строком більше 1 року – за складними.

Простим називається відсоток, який нараховується за первісним внеском наприкінці одного банківського строку. В основному такий термін становить 1 рік, але інколи – один, три, шість місяців, залежно від умов вкладання коштів. Час, до якого призначене нарахування відсотків, називається

періодом нарахування. Він може як прирівнюватися до банківського строку, так і бути меншим за нього.

Якщо термін кредиту перевищує 1 рік, використовуються тільки складні процентні ставки (якщо інше спеціально не обумовлено). Складні проценти – це проценти, які нараховуються не тільки на первісну суму внеску, а й на всю суму процентів, що накопичилися за певний період. Основні формули розрахунку складних та простих відсотків наведено у додатку А.

План семінарського заняття

1. Сутність проценту та чинники, що на нього впливають.
2. Види процентних ставок.
3. Структура процентних ставок.
4. Функції та роль процента.
5. Способи нарахування процентів.

Теми рефератів

1. Чинники, що впливають на формування проценту.
2. Історичні передумови виникнення позичкового капіталу та проценту.
3. Визначення процентів за цінними паперами.
4. Сутність та види процентних ставок, що застосовуються в сучасних умовах.
5. Формування структури процентних ставок.
6. Теорії структури процентних ставок.
7. Методи нарахування процентних ставок, що використовують комерційні банки у власній діяльності.

ТЕСТИ

ТЕСТ 1. Що є джерелом сплати процентів за кредит:

- А) прибуток кредитора;
- В) позичковий капітал;
- С) прибуток позичальника;

D) дотації державного бюджету.

ТЕСТ 2. Процентні ставки, які не враховують зміну рівня цін під тиском інфляційного процесу називають:

- A) номінальні;
- B) реальні;
- C) плаваючі;
- D) фіксовані.

ТЕСТ 3. Процентні ставки, які враховують зміну рівня цін під тиском інфляційного процесу називають:

- A) номінальні;
- B) реальні;
- C) плаваючі;
- D) фіксовані.

ТЕСТ 4. Процентні ставки, які протягом, тривалого періоду не змінюються, – це:

- A) плаваючі процентні ставки;
- B) номінальні процентні ставки;
- C) реальні процентні ставки;
- D) фіксовані процентні ставки.

ТЕСТ 5. Складний відсоток, що нараховується банком за користування кредитом - це:

- A) відсоток, який нараховується на первісну суму (вклад, позику тощо);
- B) відсоток, який нараховується на первісну суму та на раніше нараховані відсотки;
- C) комбінований, середньозважений відсоток прибутку, який компанія повинна сплачувати своїм інвесторам;
- D) все вище перераховане неправильно.

ТЕСТ 6. Простий відсоток, що нараховується банком за користування кредитом - це:

- А) відсоток, який нараховується на первісну суму (вклад, позику тощо);
- В) відсоток, який нараховується на первісну суму та на раніше нараховані відсотки;
- С) комбінований, середньозважений відсоток прибутку, який компанія повинна сплачувати своїм інвесторам;
- Д) все вище перераховане неправильно.

ТЕСТ 7. Різниця між процентною ставкою за наданий банком кредит і ставкою, яку сплачує банк за придбані ресурси, називається:

- А) процентною маржею;
- В) депозитною відсотковою ставкою;
- С) номінальною ставкою відсотку;
- Д) обліковою відсотковою ставкою.

ТЕСТ 8. Процентну ставку, яку визначають як санкцію за нераціональне використання банківських кредитів, або у разі прострочених платежів при погашенні кредиту називають:

- А) основною;
- В) мінімальною;
- С) середньою;
- Д) максимальною.

ТЕСТ 9. Декурсивна процентна ставка – це:

- А) процентна ставка, по якій здійснюється процес дисконтування;
- В) процентна ставка, за якою відсоток сплачується наприкінці разом з основною сумою кредиту;
- С) процентна ставка, за якою відсоток сплачується в момент надання кредиту (авансом);

D) процентна ставка, погоджена кредитором і позичальником і відбита в інвестиційному (кредитному) договорі.

ТЕСТ 10. Антисипативна процентна ставка – це:

A) процентна ставка, по якій здійснюється процес дисконтування;

B) процентна ставка, за якою відсоток сплачується наприкінці разом з основною сумою кредиту;

C) процентна ставка, за якою відсоток сплачується в момент надання кредиту (авансом);

D) процентна ставка, погоджена кредитором і позичальником і відбита в інвестиційному (кредитному) договорі.

ТЕСТ 11. За умовами формування процентна ставка буває:

A) базова та договірна;

B) фіксована та плаваюча;

C) номінальна та реальна;

D) періодична та ефективна.

ТЕСТ 12. За врахуванням рівня інфляції процентна ставка буває:

A) базова та договірна;

B) фіксована та плаваюча;

C) номінальна та реальна;

D) періодична та ефективна.

ТЕСТ 13. За формою оцінки вартості грошей у часі процентна ставка буває:

A) ставка нарощення та ставка дисконтування;

B) фіксована та плаваюча;

C) номінальна та реальна;

D) періодична та ефективна.

ТЕСТ 14. Які існують функції проценту:

- A) розподільна;
- B) стимулююча;
- C) збереження позичкового капіталу;
- D) всі відповіді правильні.

ТЕСТ 15. У теоретичних викладках, у формальних обґрунтуваннях та фінансових розрахунках використовують:

- A) безперервні проценти;
- B) дискретні проценти;
- C) комерційні проценти;
- D) точні проценти.

ТЕСТ 16. Проценти, які нараховують за фіксовані у договорі періоди (рік, півріччя, квартал, місяць, день) називають:

- A) безперервні проценти;
- B) дискретні проценти;
- C) комерційні проценти;
- D) точні проценти.

ТЕСТ 17. Проценти, які нараховують за фактичну кількість днів користування позичкою, коли за рік береться 360 днів, називаються:

- A) безперервні проценти;
- B) дискретні проценти;
- C) комерційні проценти;
- D) точні проценти.

Практичні завдання

Завдання 1. На депозит в розмірі 3 000 грн банк нараховує 14% річних. Визначити суму грошей, яка буде на Вашому рахунку через: а) 180 днів: б) 3 роки. Нарахування відсотків здійснюється по схемі простих та складних відсотків.

Завдання 2. Кредит у розмірі 15 000 грн надано з 1 березня по 30 червня під 20% річних, рік високосний. Визначити суму, яку необхідно повернути 30 червня, для звичайного і точного розрахунку процентів.

Завдання 3. Визначити процентну ставку, за якою початковий капітал у розмірі 20 000 грн зросте до 60 000 грн, якщо період інвестування складає 2 роки.

Завдання 4. Визначити ефективну річну процентну ставку, яка еквівалентна 24% номінальній ставці, що нараховується кожне півріччя.

Завдання 5. Визначити, на яких умовах краще отримати кредит:

- а) 24% річних, нарахування відсотків здійснюється щоквартально;
- б) 25% річних;
- в) 26% річних, нарахування відсотків здійснюється кожне півріччя.

Завдання 6. Початкова сума боргу складає 15 000 грн. Визначити, яку суму грошей необхідно повернути через 3,5 роки, якщо за користування позикою банк нараховує 26% річних, нарахування відсотків здійснюється щоквартально.

Запитання для самоконтролю

1. Що таке процент та процентна ставка?
2. Які чинники впливають на величину процентної ставки на макрота- мікрорівнях?
3. Які види процентних ставок Ви знаєте?
4. Що уявляють собою ставка нарощення та ставка дисконтування?
5. Чим відрізняється фіксована ставка від плаваючої?
6. У чому полягають відмінності між рекурсивною та антисипативною ставками?
7. Що уявляє собою ефективна ставка та чим вона відрізняється від періодичної ставки?

8. Як враховується рівень інфляції у процентних ставках?
9. Як визначити процентну маржу?
10. Поясніть структуру процентної ставки.
11. Як визначити номінальну процентну ставку за формулою

I.Фішера?

12. Які функції виконує процент?
13. Які існують способи нарахування процентів?
14. Чим відрізняється нарахування складних процентів від нарахування простих процентів?
15. Які методи нарахування процентів Ви знаєте?
16. В чому полягає сутність актуарного методу нарахування процентів?
17. В чому полягає сутність разового нарахування процентів?
18. Поясніть модель ставки "цінового лідерства" (ставка "прайм-рейт")
19. В чому полягає сутність моделі максимальної процентної ставки "КЕП" ?
20. В чому полягає сутність моделі "вартість плюс"?

2.13. Фінансове посередництво грошового ринку

Методичні рекомендації

Вивчаючи цю тему, треба усвідомити, що посередництво на грошовому ринку — це специфічний вид діяльності, який полягає в акумуляції його суб'єктами в обмін на свої зобов'язання вільних грошових капіталів і розміщення їх від свого імені в дохідні активи. Унаслідок цієї діяльності:

а) на ринку з'являються нові фінансові інструменти і загальний асортимент їх значно розширюється, що посилює стимули до формування вільних грошових капіталів;

б) урізноманітнюється трансформація грошового капіталу, що сприяє кращій адаптації його руху до потреб розширеного відтворення;

в) скорочуються витрати економічних суб'єктів на забезпечення руху свого грошового капіталу;

г) зменшуються ризики економічних суб'єктів, пов'язані з використанням свого грошового капіталу.

Суб'єкти грошового ринку як посередники поділяються на дві великі групи:

1) банки;

2) небанківські фінансові установи (страхові компанії, фінансові фонди тощо).

Економічна відмінність між ними полягає в тому, що суб'єкти другої групи не можуть розмістити в активи більше коштів, ніж самі акумулювали. Банки ж є не тільки звичайними посередниками, а й творцями кредиту, оскільки виконують емісійну функцію. Тому правомірно розглядати банки як кредитні установи.

Указана економічна відмінність між банками і небанківськими фінансовими установами вимагає чіткого визначення сутності банку. Без цього законодавство не зможе забезпечити ефективне регулювання банківської діяльності.

Банк в економічному розумінні виконує комплекс базових операцій, які в сукупності являють собою закінчений процес посередництва:

а) акумуляцію грошових коштів економічних суб'єктів з правом вільного розпорядження ними;

б) вільне розміщення їх у дохідні активи від свого імені і під свою відповідальність;

в) безумовне виконання розпоряджень власників акумульованих коштів щодо їх використання — повернути власникові готівкою, переказати на рахунки третіх осіб чи на власні рахунки інших видів у цьому чи іншому банках.

У процесі вивчення теми треба звернути увагу на те, що банківська система — це не проста сукупність окремих банків, а свідомо побудована на законодавчій основі їх єдність з чітким визначенням місця, субординації та взаємозв'язків окремих її елементів та ланок. Вона виконує свої специфічні

функції і роль в економіці, які хоч і пов'язані з функціями і роллю окремих банків, проте не повторюють їх і не зводяться до них, а мають самостійне значення. Банківська система має багато спільних рис з іншими економічними системами, що ставить її в один ряд з найвищими ієрархічними структурами цілісної економічної системи країни. Проте вона має і свої специфічні риси, які виділяють її з ряду інших систем і надають їй статусу самостійного економічного явища.

Небанківські фінансові посередники — об'єктивно необхідне явище у ринковій економіці. Вони не тільки є потужними конкурентами банків у боротьбі за вільні грошові капітали, що саме по собі має позитивне значення, а й беруть на себе надання економічним суб'єктам таких фінансових послуг, виконання яких не вигідно чи законодавчо заборонено банкам. Тому всебічний розвиток небанківського посередництва є важливим економічним завданням уряду та центрального банку. В Україні небанківські фінансові посередники набули ще меншого розвитку, ніж банки. Причини гальмування розвитку цих посередницьких структур грошового ринку криються у повільній ринковій трансформації економіки.

План семінарського заняття

1. Сутність, призначення та види фінансового посередництва
2. Поняття і структура кредитної системи України.
3. Банківська система як основна складова кредитної системи.
4. Небанківські фінансово-кредитні установи.

Теми рефератів

1. Сутність, переваги та недоліки фінансового посередництва на грошовому ринку.
2. Еволюція походження комерційних банків.
3. Стан банківської системи України в умовах фінансової кризи.
4. Створення та перспективи розвитку небанківських фінансово-кредитних установ в Україні.
5. Формування та розвиток банківської системи України.

6. Спеціальні механізми забезпечення стабільності банківської діяльності

7. Діяльність договірних фінансових посередників в Україні

8. Діяльність інвестиційних фінансових посередників в Україні.

ТЕСТИ

ТЕСТ 1. Фінансове посередництво — це:

- А) банківські операції по залученню депозитів;
- В) банківські операції з фінансування інвестицій;
- С) акумуляція вільних грошових капіталів та розміщення їх від свого імені серед позичальників;
- Д) банківські операції з валютою.

ТЕСТ 2. До фінансових посередників в Україні відносяться:

- А) ломбарди;
- В) акціонерні товариства;
- С) домашні господарства;
- Д) державні підприємства.

ТЕСТ 3. Діяльність фінансових посередників спрямована на:

- А. поповнення державного бюджету;
- В. переміщення позичкових капіталів у економіці;
- С. прибутковість комерційних банків;
- Д. стабільність функціонування грошового ринку.

ТЕСТ 4. Переваги фінансового посередництва порівняно з прямими відносинами кредиторів і позичальників:

- А) оперативне розміщення вільних коштів кредиторів у дохідні активи;
- В) скорочення витрат на формування вільних грошових сум;
- С) послаблення фінансових ризиків для базових суб'єктів грошового ринку;
- Д) всі відповіді правильні.

ТЕСТ 5. Визначити ознаки, за якими юридична особа є банком:

- А) отримання прибутку;
- В) сплата податків;
- С) ведення безготівкових розрахунків;
- Д) правильної відповіді не існує.

ТЕСТ 6. Які існують функції банків:

- А) трансформаційна та емісійна;
- В) розподільна та контрольна;
- С) стимулююча та фіскальна;
- Д) акумуляція та розміщення коштів клієнтів.

ТЕСТ 7. Мобілізуючи великі обсяги дрібних вкладів, банки дістають можливість акумулювати великі маси капіталу для реалізації масштабних проектів завдяки:

- А) трансформації ризиків;
- В) трансформації строків;
- С) трансформації обсягів;
- Д) просторової трансформації.

ТЕСТ 8. Мобілізуючи значні обсяги короткострокових коштів і постійно поповнюючи їх, банки одержують можливість деяку їх частину спрямовувати в довгострокові позички та інші довгострокові активи завдяки:

- А) трансформації ризиків;
- В) трансформації строків;
- С) трансформації обсягів;
- Д) просторової трансформації.

ТЕСТ 9 Банки можуть акумулювати ресурси з багатьох регіонів і навіть з інших країн і спрямовувати на фінансування проектів одного регіону, однієї країни, одного об'єкта завдяки:

- А) трансформації ризиків;

- В) трансформації строків;
- С) трансформації обсягів;
- Д) просторової трансформації.

ТЕСТ 10. Банки можуть створювати додаткові платіжні засоби завдяки:

- А) емісійній функції;
- В) трансформаційній функції;
- С) стимулюючий функції;
- Д) фіскальній функції.

ТЕСТ 11. Банківська система — це:

- А) сукупність банків у економіці;
- В) законодавчо визначена сукупність установ, які ведуть банківську діяльність на постійній професійній основі і функціонують у державі як самостійна економічна структура;
- С) фінансові органи держави та кредитні установи;
- Д) сукупність банків та небанківських кредитно-фінансових установ в економіці.

ТЕСТ 12. Банківська система спроможна виконувати такі функції:

- А) емісійну;
- В) трансформаційну;
- С) стабілізаційну;
- Д) правильна відповідь відсутня.

ТЕСТ 13. Метою діяльності комерційного банку є:

- А) залучення депозитів;
- В) надання кредитів;
- С) отримання прибутку;
- Д) ведення касових операцій.

ТЕСТ 14. До верхнього рівня банківської системи в Україні відносять:

- А) небанківські фінансово-кредитні установи;
- В) центральний банк;
- С) державні банки;
- Д) комерційні банки.

ТЕСТ 15. Що є спільним у діяльності небанківських фінансово-кредитних установ:

- А) забезпечення посередництва в інвестиційному процесі;
- В) отримання прибутку;
- С) взаємне кредитування;
- Д) страхування своїх клієнтів від непередбачуваних подій та втрат.

ТЕСТ 16. Інвестиційні фінансово-кредитні установи беруть участь в інвестиційному процесі через:

- А) вкладення коштів у акції, облігації підприємств;
- В) розміщення мобілізованих коштів у довгострокові банківські депозити;
- С) надання цільових довгострокових кредитів підприємствам;
- Д) надання короткострокових кредитів підприємствам.

ТЕСТ 17. Які установи відносять до небанківських кредитно-фінансових інститутів:

- А) лізингові компанії;
- В) інвестиційні банки;
- С) універсальні банки;
- Д) факторингові компанії.

ТЕСТ 18. Які установи відносять до спеціалізованих комерційних банків:

- А) поштово-ощадні установи;

- В) інвестиційні банки;
- С) універсальні банки;
- Д) факторингові компанії.

ТЕСТ 19. До групи договірних фінансових посередників відносять:

- А) ломбарди;
- В) лізингові компанії;
- С) факторингові компанії;
- Д) всі відповіді правильні.

ТЕСТ 20. До групи інвестиційних фінансових посередників відносять:

- А) ломбарди та кредитні спілки;
- В) лізингові та факторингові компанії;
- С) пенсійні фонди та факторингові компанії;
- Д) фінансові компанії та кредитні товариства..

Практичні завдання

Задача 1. На момент отримання пенсії, тобто через 6 років, пан Н бажає мати на рахунок 10 000 дол . Для цього він розраховує робити щорічні однакові вклади в банк на депозит. Визначити розмір вкладів, якщо банк пропонує 8% річних.

Задача 2. Пан Н інвестував в пенсійний контракт 300 000 дол . На базі аналізу таблиць смертності страхова компанія запропонувала умови, згідно яким певна сума буде виплачуватись щорічно протягом 20 років виходячи зі ставки 10% річних. Яку суму буде щорічно отримувати пан Н?

Задача 3. Пан Н бажає придбати пенсійний контракт, по якому він міг би отримувати щорічно по 6 000 дол протягом останнього життя. Страхова компанія, використовуючи таблиці смертності, оцінила, що клієнт зможе

прожити 20 років та встановила 8% річних. Скільки потрібно заплатити за контракт?

Запитання для самоконтролю

1. В чому полягає призначення фінансового посередництва?
2. Які переваги фінансового посередництва Ви знаєте?
3. Що є банком в економічному розумінні?
4. Чим відрізняються небанківські фінансові інституції від банків?
5. Що розуміють під кредитною системою? Наведіть структуру кредитної системи.
6. Що розуміють під банківською системою?
7. Які принципи закладено в основу розбудови банківської системи України?
8. Що уявляє собою класична дворівнева банківська система?
9. Які типи банківських об'єднань Ви знаєте?
10. Які існують функції банків?
11. Пояснити сутність та складові трансформаційної функції банків.
12. Які функції виконує банківська система?
13. Які спеціальні механізми забезпечення стабільності банківської діяльності Ви знаєте?
14. Які спільні риси небанківські фінансово-кредитні установи мають з банками?
15. Чим посередницька діяльність небанківських фінансово-кредитних установ відрізняється від банківської діяльності?
16. Чим відрізняються договірні фінансові посередники від інвестиційних фінансових посередників?
17. Охарактеризуйте діяльність ломбардів як фінансових посередників.
18. Охарактеризуйте діяльність інвестиційних фондів.
19. Поясніть діяльність факторингових компаній як фінансових посередників.
20. Охарактеризуйте діяльність кредитних спілок.

2.14. Теоретичні засади діяльності комерційних банків

Методичні рекомендації

Комерційні банки як банки другого рівня складають основу кредитної системи України. Законом України "Про банки і банківську діяльність" визначено, що комерційний банк - це установа, функцією якої є кредитування суб'єктів господарської діяльності та громадян за рахунок залучення коштів підприємств, установ, організацій, населення та інших кредитних ресурсів, касове і розрахункове обслуговування народного господарства, виконання валютних та інших банківських операцій

З'ясовуючи історію походження комерційних банків, потрібно звернути увагу на їх попередників і причини, що привели до виникнення комерційних банків, на умови надання позичок лихварями і комерційними банками. Як відомо, комерційні банки на території України виникли значно пізніше ніж у країнах Західної Європи. Необхідно з'ясувати ту роль, яку відіграли комерційні банки у становленні та розвитку капіталізму, у його переростанні в державно-монополістичний капіталізм. Також слід звернути увагу на виникнення транснаціональних банків та їх роль у сучасному світі.

Специфіка функціонування комерційних банків полягає у тому, що їх продуктом є, з одного боку, надання різних послуг шляхом проведення пасивних, активних і комісійно-посередницьких операцій, а з іншого – створення безготівкових платіжних засобів, що значною мірою є результатом тих же операцій. До базових банківських операцій належать 16 операцій, які й визначають банк як фінансову установу (ст. 3 Закону України "Про банки і банківську діяльність"). Залежно від економічного змісту всі види діяльності комерційних банків прийнято поділяти на три групи: пасивні операції; активні операції; послуги.

Вивчаючи пасивні операції комерційних банків, важливо усвідомити різницю між ними й іншими фінансовими операціями. Для цього студенту слід добре розібратись у складі грошових ресурсів банків та механізмі їх формування і сферах використання.

Формування грошових ресурсів комерційні банки здійснюють за допомогою пасивних операцій. Передусім потрібно ознайомитися з порядком формування як власного, так і залученого капіталу, їх складом та законодавчим і нормативним регулюванням. При цьому слід звернути увагу на відмінності у формуванні статутного фонду комерційного банку, господарських товариств та підприємств. Особливу увагу слід приділити формуванню грошових ресурсів банків за рахунок заощаджень населення, які в розвинутих країнах є основним джерелом формування кредитних та інвестиційних ресурсів.

Далі необхідно засвоїти операції з розміщення банками залучених коштів, звернувши увагу на поняття «ресурсна база» комерційного банку. При цьому потрібно докладно ознайомитися з особливостями таких активних операцій комерційних банків, як кредитні, інвестиційні, вкладення коштів у іноземні валюти та нерухоме майно, виявити їх вплив на ліквідність комерційних банків. Також потрібно звернути увагу на законодавче обмеження деяких із цих операцій.

Враховуючи, що серед активних операцій комерційних банків провідне місце посідає кредитування юридичних і фізичних осіб, треба докладно вивчити класифікацію банківських позичок, принципи кредитування, умови надання різних кредитів та порядок їх повернення. При цьому слід звернути увагу на сутність поняття та порядок визначення кредитоспроможності позичальників.

Необхідно звернути увагу на широкий спектр банківських послуг та види доходів від них, виділивши серед цих послуг розрахункові операції. Необхідно також з'ясувати механізм здійснення банками касових операцій, операцій з фінансування капітальних вкладень, посередницьких, довірчих (трастових), торговельно-комерційних операцій, надання консалтингових та інших послуг.

Розглядаючи стабільність комерційних банків, передусім необхідно усвідомити її сутність і фактори, які на неї впливають, а також шляхи її досягнення. Особливу увагу потрібно надати фінансовій стійкості банків, розглянувши показники економічних нормативів, які її характеризують,

джерела доходів і напрями витрат комерційних банків, формування та розподіл їх прибутку, показники прибутковості. І, нарешті, необхідно засвоїти сутність ліквідності комерційного банку, її види і мінімальні параметри, чинники його платоспроможності, способи її підтримання та наслідки порушення. Далі слід з'ясувати причини і види банківських ризиків та способи захисту від них.

На завершення вивчення теми потрібно усвідомити процес становлення та розвитку комерційних банків в Україні. Можна порівняти кількість банків та склад банківської системи України й інших країн, розміри і склад їх пасивів, активів і прибутку.

План семінарського заняття

1. Поняття, призначення та класифікація комерційних банків
2. Загальна характеристика банківських операцій.
3. Доходи та витрати комерційних банків.
4. Основні показники діяльності комерційних банків.

Теми рефератів

1. Історія розвитку банківської справи.
2. Походження та розвиток комерційних банків в Україні.
3. Розвиток споживчого кредитування в Україні.
4. Інвестиційні банки та особливості їх функціонування в Україні.
5. Проблеми та перспективи розвитку іпотечного кредитування в Україні.
6. Активні та пасивні операції комерційних банків.
7. Посередницькі операції комерційного банку на фондовому ринку.
8. Валютні операції комерційних банків.
9. Сутність та особливості банківських послуг.
10. Трастові послуги комерційних банків.
11. Формування та управління банківським портфелем цінних паперів.
12. Формування доходів та витрат комерційних банків.

13. Система економічних нормативів регулювання банківської діяльності.
14. Проблеми стабільності комерційних банків в Україні.
15. Сучасний стан комерційних банків в Україні та шляхи його зміцнення.
16. Факторингові та форфейтингові операції комерційних банків.
17. Формування фінансових результатів комерційних банків.

ТЕСТИ

ТЕСТ 1. Метою діяльності комерційного банку є:

- А) залучення депозитів;
- В) надання кредитів;
- С) отримання прибутку;
- Д) сплата податку державі.

ТЕСТ 2. Банки можуть відкривати підприємствам такі види рахунків:

- А) поточні й бюджетні;
- В) тільки поточні;
- С) депозитні й позичкові (кредитні);
- Д) немає правильної відповіді.

ТЕСТ 3. Власний капітал банку включає:

- А) депозити населення;
- В) акціонерний капітал;
- С) резервний капітал;
- Д) кошти Державного бюджету.

ТЕСТ 4. Високоліквідні активи банку включають:

- А) землю та споруди, що належать банку;
- В) кошти на кореспондентських рахунках в НБУ;
- С) банківські кредити;
- Д) чеки в процесі інкасо.

ТЕСТ 5. Які ресурси комерційних банків відносять до власних:

- A) строкові та ощадні депозити;
- B) нерозподілений прибуток та статутний капітал;
- C) депозити до запитання та резервний капітал;
- D) акціонерний капітал та міжбанківський кредит.

ТЕСТ 6. Які ресурси комерційних банків відносять до залучених:

- A) ощадні депозити;
- B) нерозподілений прибуток;
- C) строкові депозити;
- D) акціонерний капітал.

ТЕСТ 7. У якому випадку комерційний банк отримає дохід:

- A) при наданні клієнтам кредитів;
- B) при емісії та розміщенні цінних паперів;
- C) при нарахуванні відсотків за депозитами;
- D) при сплаті податків.

ТЕСТ 8. У якому випадку комерційний банк буде нести витрати:

- A) оренда приміщень банком;
- B) емісія та розміщення цінних паперів;
- C) реклама власної діяльності;
- D) надання гарантій та запоруки власним клієнтам.

ТЕСТ 9. Що означає облік векселя у комерційному банку:

- A) нотаріально завірена відмова від оплати по векселю;
- B) покупка векселя комерційним банком з дисконтом;
- C) вексельна записка;
- D) згода трасата оплатити суму по векселю.

ТЕСТ 10. Які депозити відносять до строкових депозитів банку :

- A) кошти, які розміщуються у банку на поточному рахунку клієнта;

В) кошти, які розміщені у банку на певний строк не менше одного місяця і можуть бути знятимися після закінчення цього терміну, або після попереднього повідомлення банку;

С) кредитові залишки за контокорентним рахунком, або поточним рахунком з овердрафтом;

Д) кошти, які знаходяться на ощадної книжці клієнта та можуть негайно вилучатися за першою вимогою клієнта.

ТЕСТ 11. Які депозити відносять до ощадних депозитів банку :

А) кошти, які розміщуються у банку на поточному рахунку клієнта;

В) кошти, які розміщені у банку на певний строк не менше одного місяця і можуть бути знятимися після закінчення цього терміну, або після попереднього повідомлення банку;

С) кредитові залишки за контокорентним рахунком, або поточним рахунком з овердрафтом;

Д) кошти, які знаходяться на ощадної книжці клієнта та можуть негайно вилучатися за першою вимогою клієнта.

ТЕСТ 12. Визначити, які депозити відносять до безстрокових депозитів банку :

А) кошти, які розміщуються у банку на поточному рахунку клієнта;

В) кошти, які розміщені у банку на певний строк не менше одного місяця і можуть бути знятимися після закінчення цього терміну, або після попереднього повідомлення банку;

С) кошти, які знаходяться на ощадної книжці клієнта та можуть негайно вилучатися за першою вимогою клієнта;

Д) все перераховане неправильно.

ТЕСТ 13. Пасивні операції комерційних банків – це:

А) операції, за допомогою яких утворюються банківські ресурси;

В) операції, які проводять банки з метою прибуткового розміщення залучених коштів;

С) певні дії банку , які є сукупними при здійсненні тієї чи іншої банківської операції, спрямовані на задоволення потреб клієнта з метою збільшення доходу від банківської діяльності;

Д) все перераховане неправильно.

ТЕСТ 14. Активні операції комерційних банків – це:

А) операції, за допомогою яких утворюються банківські ресурси;

В) операції, які проводять банки з метою прибуткового розміщення залучених коштів;

С) певні дії банку , які є сукупними при здійсненні тієї чи іншої банківської операції, спрямовані на задоволення потреб клієнта з метою збільшення доходу від банківської діяльності;

Д) все перераховане неправильно.

ТЕСТ 15. Банківські послуги комерційних банків – це:

А) операції, за допомогою яких утворюються банківські ресурси;

В) операції, які проводять банки з метою прибуткового розміщення залучених коштів;

С) певні дії банку , які є сукупними при здійсненні тієї чи іншої банківської операції, спрямовані на задоволення потреб клієнта з метою збільшення доходу від банківської діяльності;

Д) все перераховане неправильно.

ТЕСТ 16. До спеціалізованих банків в Україні відносяться:

А) іпотечні банки;

В) галузеві банки;

С) інноваційні банки;

Д) банки реконструкції та розвитку.

ТЕСТ 17. До активних операцій комерційного банку відносять:

А) портфельні інвестиції;

В) надання кредитів;

- C) залучення депозитів;
- D) отримання кредитів.

ТЕСТ 18. До пасивних операцій комерційного банку відносять:

- A) купівлю цінних паперів для продажу;
- B) отримання міжбанківського кредиту;
- C) відкриття депозитів для юридичних осіб;
- D) надання кредитів фізичним особам.

ТЕСТ 19. До позичених банківських ресурсів відносять:

- A) кредити юридичним особам;
- B) кредити Національного банку України;
- C) міжбанківські кредити;
- D) кредити населенню.

ТЕСТ 20. Трестові операції банків відносяться до:

- A) пасивних операцій;
- B) кредитних операцій;
- C) активних операцій;
- D) банківських послуг.

Практичні завдання

Задача 1. Визначити активні та пасивні операції комерційного банку та скласти балансове рівняння, якщо є наступні операції: гроші у касі – 12 000 тис. грн , кошти на кореспондентському рахунку НБУ – 20 000 тис. грн, строкові депозити в інших банках – 7 000 тис. грн , комп’ютерне обладнання – 22 000 тис. грн, строкові депозити населення -7 000 тис. грн, акціонерний капітал – 20 000 тис. грн, обладнання банку – 17 000 тис. грн, додатковий капітал – 11 000 тис. грн, депозити до запиту підприємств – 5 000 тис. грн, нерозподілений прибуток – 4 000 тис. грн, кореспондентські рахунки інших банків - 14000 тис. грн , кошти на поточних рахунках клієнтів банку

- 16 000 тис. грн, видані кредити – 6 000 тис. грн, заощаджені депозити населення – 7 000 тис. грн .

Задача 2. Заповнити відсутні дані звіту про фінансові результати діяльності АКБ „Альфа-банк” за формою, представленою у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 - Звіт про прибутки та збитки АКБ „Альфа-банк”

Показник	Сума, млн. грн
Відсотки по кредитах	64
Відсотки по цінним паперам	?
Інші відсоткові доходи	28
<i>Разом доходів по відсотках</i>	185
Відсотки, сплачені по короткострокових боргах	107
Відсотки , сплачені по довгострокових боргах	?
Разом видатків по відсотках	126
<i>Чисте сальдо доходів по відсотках</i>	?
Плата за обслуговування депозитів	?
Доходи по трастових операціях	24
Інші операційні доходи	42
<i>Разом невідсоткових доходів</i>	88
Заробітна плата	46
Витрати на обладнання	?
Інші витрати	18
<i>Разом невідсоткових витрат</i>	76
Прибуток(збиток) до оподаткування	?
Податок	?
<i>Чистий прибуток (збиток)</i>	?

Задача 3. АКБ „Рондо” був заснований АО „Фактор” та виробничим об’єднанням „Квант”. Засновники отримали 10 000 акцій по 10 грн номіналом, заплатив фактично по 12 грн за акцію. Крім того банк протягом місяця здійснював наступну діяльність: залучив депозити до запиту – 10 000 грн; залучив строкові депозити 20 000 грн; надав кредит іншому банку – 30 000 грн.; придбав цінні папери – 15 000 грн; здійснив облік векселів на суму 8 000 грн, відкрив кореспондентський рахунок в іншому банку – 22 000 грн,

надав кредити фізичним особам – 25 000 грн, відкрив строковий депозит в іншому банку – 50 000 грн . Скласти бухгалтерський баланс АКБ „Рондо”.

Задача 4. В АКБ „Імпульс” за 2015 р. грошові потоки склали: грошові надходження від поточної діяльності – 375 000 грн; повернено міжбанківський кредит – 40 000 грн; придбано акції для продажу – 12 000 грн; здійснено випуск облігацій на суму 200 000 грн; виплачено заробітну плату – 12 000 грн; придбано комп’ютери – 8 000 грн; отримано комісійну винагороду по трастових операціях банку – 5 000 грн. Скласти звіт про рух грошових коштів АКБ „Імпульс” за 2015 р.

Задача 5. Проаналізувати операції, визначити наслідки кожної з операцій для бухгалтерського балансу, звіту про фінансові результати та звіту про рух грошових коштів. Використовувати знак „ – „ для позначення зменшення цих величин.

Господарські операції АКБ „Дельта” у 2015 р. (тис. грн):

- надано кредит.....60 000
- отримано відсотки за наданий кредит.....15 000
- оплачено операційні витрати готівкою.....20 000
- придбано комп’ютер.....15 000

Запитання для самоконтролю

1. Які передумови виникнення перших комерційних банків?
2. Що уявляє собою комерційний банк?
3. Які принципи діяльності комерційних банків?
4. Наведіть класифікацію комерційних банків.
5. Які пасивні операції комерційних банків Ви знаєте?
6. Охарактеризуйте операції комерційних банків з формування власних ресурсів.
7. Які операції комерційних банків з формування залучених ресурсів Ви знаєте?
8. З чого складаються позичені ресурси комерційного банку?

9. Що таке пасивні інвестиційні операції комерційного банку?
10. Які активні операції комерційних банків? Охарактеризуйте їх.
11. Які банківські послуги здійснюються в Україні? Наведіть їх класифікацію.
12. В чому полягає сутність трастових послуг, що надаються банками юридичним та фізичним особам?
13. Поясніть сутність факторингових та форфейтингових операцій комерційних банків.
14. Що уявляють собою лізингові операції комерційних банків? Які види лізингу Ви знаєте?
15. Поясніть сутність послуги інтернет-банкінг.
16. Як формуються доходи комерційних банків?
17. Які витрати здійснюють банки у ході своєї діяльності? Наведіть класифікацію доходів та витрат комерційних банків.
18. Які основні економічні нормативи регулювання банківської діяльності Ви знаєте?
19. Що таке регулятивний капітал банку? Як визначається норматив регулятивного капіталу банку?
20. Що таке ліквідність комерційного банку? Які нормативи ліквідності банків існують?
21. Які існують нормативи ризику для комерційного банку?

2.15. Центральні банки в системі монетарного та банківського управління

Методичні рекомендації

Вивчаючи цю тему, слід усвідомити, що центральний банк відіграє провідну роль на грошовому ринку. Центральний банк – це емісійний, розрахунковий і касовий центр, що здійснює нагляд за всією кредитною системою і використовується як найважливіший інструмент кредитно-грошової політики держави. У ринковій економіці він не націлений на комерційну діяльність і отримання прибутку, є юридично незалежним від виконавчих ор-

ганів влади, у практичній діяльності керується лише державними інтересами і чинним законодавством. Центральний банк самостійно виробляє заходи щодо реалізації визначених урядом пріоритетів грошово-кредитної політики, бере безпосередню участь у формуванні пропозиції грошей, здійснює емісію готівки. Він впливає на стан економіки через регулювання пропозиції грошей і через здатність впливати на рівень процентних ставок. Центральний банк має особливий правовий статус, оскільки поєднує окремі риси банківської установи і державного органу управління.

У більшості країн з розвинутою ринковою економікою центральні банки є незалежними від органів державної влади у встановленні цільових орієнтирів монетарної політики й у виборі інструментів регулювання грошового обороту. Проте незалежність центрального банку не може бути абсолютною.

Організаційний статус центрального банку пов'язаний з вирішенням низки важливих питань, що стосуються його діяльності, а саме: формування статутного капіталу банку; визначення взаємовідносин банку з органами державної влади; порядок призначення і звільнення вищого керівного складу банку; визначення на законодавчому рівні завдань і функцій банку.

Функції центрального банку визначаються його призначенням. З цього погляду центральний банк є:

- емісійним центром готівкового обігу;
- банком банків;
- органом банківського регулювання та нагляду;
- банкіром і фінансовим агентом уряду;
- провідником монетарної політики.

Національний банк України зі статусом центрального емісійного банку держави створено на базі Української республіканської контори Держбанку СРСР. Правовою основою став Закон «Про банки і банківську діяльність», ухвалений Верховною Радою України 20 березня 1991 року. Цим документом було проголошено створення самостійної дворівневої банківської системи України ринкового типу, перший рівень якої становить НБУ, другий — інші банки. Національний банк України є особливим централь-

ним органом державного управління, основним завданням якого є забезпечення стабільності національної грошової одиниці — гривні. Для забезпечення виконання покладених на нього функцій Національний банк здійснює активні та пасивні операції, які студентам необхідно в ході вивчення теми з'ясувати.

План семінарського заняття

1. Походження, призначення та основи організації центральних банків.
2. Становлення та розвиток ЦБ в Україні
3. Функції центрального банку
4. Операції центрального банку

Теми рефератів

1. Походження та етапи розвитку центральних банків.
2. Становлення та розвиток Національного банку України.
3. Функції Національного банку України.
4. Активні та пасивні операції Національного банку України.
5. Незалежність центрального банку та чинники, що її визначають.
6. Ефективність монетарної політики НБУ в сучасних умовах.

ТЕСТИ

ТЕСТ 1. Які фінансові інститути беруть участь у створенні готівкових грошей:

- А) небанківські кредитні установи;
- В) центральні банки;
- С) комерційні банки;
- Д) страхові компанії?

ТЕСТ 2. Кому належить право монопольної емісії банкнот:

- А) спеціалізованим банкам;
- В) комерційним банкам;

- C) страховим компаніям;
- D) центральним банкам?

ТЕСТ 3. До функції НБУ відносять:

- A) надання кредитів населенню;
- B) кредитування банків;
- C) монопольна емісія банкнот;
- D) контроль за фінансовою діяльністю підприємств.

ТЕСТ 4. До активних операції НБУ відносять:

- A) емісія банкнот;
- B) депозитна емісія;
- C) облік комерційних векселів;
- D) купівля державних цінних паперів.

ТЕСТ 5. Які операції НБУ відносять до пасивних:

- A) емісія банкнот;
- B) купівля цінних паперів;
- C) видача кредитів комерційним банкам;
- D) депозитна емісія.

ТЕСТ 6. Головним завданням діяльності НБУ є:

- A) забезпечення сталості національних грошей;
- B) обслуговування комерційних банків;
- C) обслуговування уряду;
- D) контроль та регулювання стану грошового ринку.

ТЕСТ 7. У випадку, якщо НБУ проводить політику стимулювання виробництва, то він:

- A) продає облігації державної позики комерційним банкам;
- B) збільшує ліміти кредитування комерційних банків;
- C) знижує облікову ставку;

D) підвищує норму обов'язкового резервування.

ТЕСТ 8. У випадку, якщо центральний банк прагне збільшити масу грошей в обігу, то на відкритому ринку він буде:

- A) надавати ломбардні позики;
- B) купувати валюту; продавати валюту;
- C) купувати облігації внутрішньої державної позики;
- D) продавати облігації внутрішньої державної позики.

ТЕСТ 9. На обсяги виробництва ВВП вплинуть такі заходи грошово-кредитної політики центрального банку:

- A) зниження обсягів кредитування комерційних банків;
- B) збільшення ресурсів, що залишаються в розпорядженні комерційних банків;
- C) зниження ставки облікового процента;
- D) продаж цінних паперів комерційним банкам.

ТЕСТ 10. Як фінансовий агент держави НБУ виконує функцію:

- A) здійснює касове обслуговування бюджету;
- B) надає кредити банкам;
- C) обслуговує державний борг;
- D) здійснює емісію банкнот.

ТЕСТ 11. Емісійним банком вважається банк, якому належить моно-польне право емісії:

- A) грошей;
- B) банкнот;
- C) облігацій внутрішньої державної позики;
- D) казначейських векселів.

ТЕСТ 12. До тактичних цілей центральних банків належать:

- A) зниження ставки облікового процента;

- В) стабілізація цін;
- С) зниження рівня валютного курсу;
- Д) стримування кон'юнктури.

ТЕСТ 13. До стратегічних цілей центральних банків належать:

- А) зростання ВВП;
- В) стабілізація цін;
- С) зниження рівня валютного курсу;
- Д) стримування кон'юнктури.

ТЕСТ 14. Грошово-кредитна політика — це:

- А) сукупність заходів центробанку, спрямованих на регулювання попиту на гроші;
- В) сукупність заходів уряду, спрямованих на регулювання грошового ринку;
- С) сукупність заходів монетарної влади, спрямованих на регулювання пропозиції грошей;
- Д) правильної відповіді немає.

ТЕСТ 15. У випадку, якщо центральний банк купує іноземну валюту на валютному ринку, то він прагне:

- А) збільшити масу грошей в обігу;
- В) зменшити масу грошей в обігу;
- С) посилити контроль за діяльністю комерційних банків;
- Д) зменшити курс національної валюти.

ТЕСТ 16. Який статус центрального банку вважається найбільш доцільним у світовій практиці:

- А) незалежність від органів виконавчої влади і залежність від парламенту;
- В) повна незалежність від усіх гілок влади;
- С) залежність від президента і незалежність від парламенту;

D) незалежність від органів виконавчої влади і підзвітність парламенту.

ТЕСТ 17. Яке головне призначення центрального банку:

- A) емісія банкнот;
- B) фінансовий агент уряду;
- C) забезпечення стійкості грошей;
- D) кредитування комерційних банків?

ТЕСТ 18. Які операції НБУ відносять до пасивних:

- A) емісія банкнот;
- B) депозитна емісія;
- C) видача кредитів;
- D) купівля цінних паперів?

ТЕСТ 19. Які операції НБУ відносять до активних:

- A) емісія банкнот;
- B) депозитна емісія;
- C) облік векселів;
- D) купівля цінних паперів?

ТЕСТ 20. До основних функції центрального банку відносяться:

- A) міра вартості, засіб обігу, емісійний центр та світові гроші;
- B) емісійний центр, банк банків, грошово-кредитне регулювання та банкір уряду;
- C) засіб накопичення, засіб платежу та банк банків;
- D) міра вартості та засіб платежу, грошово-кредитне регулювання.

ТЕСТ 21. Дворівнева система управління НБУ включає:

- A) Комітет НБУ та Правління НБУ;
- B) Рада НБУ та Фінанси НБУ;
- C) президент НБУ та Правління НБУ;
- D) Рада НБУ та Правління НБУ.

Практичні завдання

Задача 1. Станом на 1 січня 2016 р. комерційний банк А мав на своєму кореспондентському рахунку в НБУ 30,0 млн. грн , у своїх касах готівкою - 2,0 млн. грн . Пасиви банку на цю дату становили 120,0 млн. грн . Норма обов'язкового резервування затверджена НБУ на рівні 22%. Виходячи з цих даних, визначити загальний обсяг резерву банку на початок 2016 р., обов'язковий резерв та вільний резерв.

Задача 2. Використовуючи наведені нижче дані, визначте суму регулятивного капіталу банку. Зробіть висновки, враховуючи, що банк збирається здійснювати діяльність на території усієї України:

- фактично сплачений зареєстрований статутний капітал - 23 млн.грн ;
- загальні резерви - 0,75 млн.грн ;
- прибуток минулих років - 0,25 млн.грн ;
- резерви під стандартну заборгованість клієнтів за кредитними операціями - 1,5 млн.грн ;
- результат переоцінки статутного капіталу + 0,30 млн.грн ;
- субординований борг - 14 млн.грн ;
- прибуток поточного року - 0,8 млн. грн..

Задача 3. На підставі наведених даних визначте коефіцієнти миттєвої, поточної та загальної ліквідності підприємства:

- високоліквідні активи - 250 млн.грн ;
- ліквідні активи - 550 млн.грн ;
- оборотні активи - 2900 млн.грн ;
- поточні (короткострокові) зобов'язання - 1000 млн.грн ;
- кошти у касі - 40 млн.грн ;

Задача 4. Капітал комерційного банку становить 10 550 тис.грн , показник платоспроможності - 12,3%. Перелік найкрупніших позичальників

банку (враховуючи 100% позабалансових зобов'язань) представлено у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 - Перелік позичальників комерційного банку

Позичальник	Залишок заборгованості, тис.грн	Позичальник	Залишок заборгованості, тис.грн
Підприємство "А"	1 675	Підприємство "D"	1 080
Підприємство "В"	1 434	Підприємство "Е"	1 035
Підприємство "С"	1 258	Підприємство "F"	960

Визначте дотримання банком нормативу "великих" кредитних ризиків та зробіть відповідні висновки.

Запитання для самоконтролю

1. Які існують шляхи створення центральних банків?
2. Охарактеризуйте етапи розвитку центральних банків.
3. Яке головне призначення центрального банку?
4. Який існує порядок формування статутного капіталу центрального банку у різних країнах?
5. В чому полягає незалежний статус центрального банку?
6. Як був створений Національний банк України? Охарактеризуйте структуру НБУ.
7. Які основні принципи функціонування Національного банку України?
8. Які функції виконує НБУ?
9. Які характерні риси операцій центральних банків?
10. Які активні операції здійснює НБУ? Охарактеризуйте їх.
11. Які пасивні операції здійснює НБУ? Охарактеризуйте їх.
12. Що входить до складу міжнародних ліквідних резервів (золотова-лютних резервів)?
13. Які послуги здійснюють центральні банки?

14. Які дії використовує НБУ для стабілізації національної грошової одиниці?

15. Як здійснюється адміністративне регулювання діяльності комерційних банків з боку НБУ?

2.16. Міжнародні фінансово-кредитні установи та їх співробітництво з Україною

Методичні рекомендації

Вивчаючи тему, треба засвоїти, що міжнародні та регіональні валютно-кредитні установи з'явилися у XX ст. Вони створені та діють на основі міждержавних угод та покликані регулювати міжнародні економічні відносини. Їх мета — сприяти розвитку зовнішньої торгівлі й міжнародного та регіонального валютно-фінансового співробітництва, підтримувати рівновагу платіжних балансів країн, що входять до них, регулювати курси їхніх валют, надавати кредити цим країнам і гарантувати приватні позики за кордоном.

Міжнародні та регіональні валютно-фінансові організації мають свої цілі, вирішують різні завдання та діють на глобальному та регіональному рівнях. Їх діяльність є важливою складовою світового та регіонального співробітництва й інтеграції. Україна, розвиваючи співробітництво з багатьма з них, намагається інтегруватися у світову економічну систему.

Найважливішу роль серед названих міжнародних організацій відіграють Міжнародний валютний фонд (МВФ) і Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР), який є головною установою Групи Світового банку. Окрім МБРР, до структури Групи Світового банку входять Міжнародна фінансова корпорація (МФК), Міжнародна асоціація розвитку (МАР), Багатостороння агенція гарантування інвестицій (БАГІ), а також Міжнародний центр урегулювання інвестиційних конфліктів (МЦУІК).

МВФ — міжнародна наднаціональна валютно-кредитна організація, що має статус спеціалізованої представницької установи ООН. МВФ сприяє міжнародному валютному співробітництву та стабілізації валют, підвищен-

ню ступеня їх конвертованості, підтримує рівновагу платіжних балансів країн—членів Фонду, надає короткострокові кредити країнам—членам Фонду для покриття тимчасового дефіциту їхніх платіжних балансів, на ліквідацію валютних обмежень, організовує консультативну допомогу з фінансових і валютних питань.

МБРР — одна з найбільших і найвпливовіших у світі міжнародних фінансово-кредитних установ, яка надає довгострокові позики під державні програми тільки урядам і центральним банкам країн-членів. Членами МБРР можуть бути тільки члени МВФ. Основна різниця між МВФ та МБРР полягає в тому, що МВФ більше концентрує свою увагу на питаннях короткострокової фінансової стабільності в країнах, тоді як МБРР зосереджується переважно на середньо- та довгострокових проектах структурних та галузевих перетворень в економіках країн-членів. Якщо з якихось причин МВФ призупиняє свої програми в будь-якій країні, це призводить до припинення програм кредитування з боку МБРР.

Регіональні міжнародні кредитно-фінансові установи створюються поступово, відповідно до певних етапів розвитку світогосподарських зв'язків та інтенсивності інтеграційних процесів. Вони мають схожі цілі — це розвиток економіки, економічного співробітництва та інтеграції у регіоні. У них однотипний порядок формування пасивів, однакова форма управління, ідентичні об'єкти кредитування — переважно інфраструктура, сільське господарство, добувна промисловість. Кредити надаються лише країнам-членам. До найвідоміших регіональних кредитно-фінансових установ належать Міжамериканський банк розвитку, Африканський банк розвитку, Азіатський банк розвитку. У межах європейського економічного співробітництва діють кілька регіональних міжнародних валютно-кредитних установ, основними з яких є Європейський інвестиційний банк, Європейський фонд валютного співробітництва та ін. Для сприяння країнам Центральної та Східної Європи у становленні ринкової економіки європейськими країнами було створено у 1991 р. Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР). Країнами Чорноморського басейну засновано Чорноморський банк

торгівлі та розвитку. Україна є однією з країн—засновниць цього банку. Створено Центральний європейський банк.

Особливістю ЄБРР є підтримка приватного підприємницького сектору, частка якого в інвестиціях ЄБРР повинна становити не менше як 60 % від загального обсягу. Фінансування ЄБРР залежить від конкретних проєктів, кредити надаються як прямо, так і опосередковано на зміцнення фінансових інституцій, структурну реорганізацію великим та дрібним компаніям.

Банк Міжнародних розрахунків є найдавнішою міжнародною організацією, основною функцією якої є регулювання платежів центральних банків та розроблення нормативних документів з банківського нагляду.

План семінарського заняття

1. Система міжнародних фінансово-кредитних установ
2. Міжнародний валютний фонд
3. Україна в МВФ
4. Світовий банк та його складові
5. Регіональні фінансово-кредитні установи

Теми рефератів

1. Призначення міжнародних фінансово-кредитних установ.
2. Причини створення МБРР та його роль у розвитку ринкової економіки в Україні.
3. Діяльність регіональних фінансово-кредитних установ.
4. Форми співробітництва Європейського банку реконструкції та розвитку з Україною.
5. Напрямки співробітництва Світового банку з Україною.
6. Основні напрями діяльності Багатосторонньої агенції гарантування інвестицій

ТЕСТИ

ТЕСТ 1. Ринок євровалют – це:

А) ринок кредитно-депозитних операцій в іноземній валюті за межами

- країни походження;
- В) ринок валют країн-учасниць ЕВС;
 - С) ринок міжбанківських короткотермінових операцій;
 - Д) ринок готівкових обмінних операцій.

ТЕСТ 2. "Ринок євродоларів" уявляє собою:

- А) операції організацій-кредиторів європейської промисловості в доларах США;
- В) операції Європейського валютного банку в доларах США;
- С) ринок обміну валюти США в Європі;
- Д) операції кредитно-фінансових закладів європейських країн у доларах США?

ТЕСТ 3. Сукупність заходів і рекомендацій держави у галузі міжнародних фінансів — це:

- А) міжнародні фінанси;
- В) державна фінансова політика;
- С) міжнародна фінансова політика;
- Д) міжнародні фінансові операції.

ТЕСТ 4. За рішенням Бреттон-Вудської конференції було створено:

- А) Міжнародний валютний фонд;
- В) Міжамериканський банк розвитку;
- С) Європейський банк реконструкції та розвитку;
- Д) ООН.

ТЕСТ 5. Вступний внесок до МВФ називається:

- А) пай;
- В) вклад;
- С) квота;
- Д) частка.

ТЕСТ 6. Відповідно до статуту МВФ його головними завданнями є:

- А) сприяння розвитку міжнародної торгівлі і міжнародних валютних відносин;
- В) підтримка рівноваги платіжних балансів країн, які входять до МВФ;
- С) надання коштів для покриття дефіциту платіжного балансу країн-учасниць;
- Д) всі відповіді вірні.

ТЕСТ 7. Під час надання кредитів МВФ використовує принципи:

- А) забезпеченості;
- В) обумовленості;
- С) гарантованості;
- Д) стабільності.

ТЕСТ 8. Співпраця України з МВФ нині зосереджена на таких напрямках:

- А) надання різноманітних послуг і фінансової підтримки приватизованим підприємствам;
- В) підтримка фінансового сектору країни для посилення стабільності банківської системи й укріплення небанківських кредитних установ;
- С) розвиток сільськогосподарського виробництва і розбудова інфраструктури села;
- Д) всі відповіді правильні.

ТЕСТ 9. Організація, до якої входять Міжнародний банк реконструкції та розвитку, Міжнародна асоціація розвитку, Міжнародна фінансова корпорація, Багатостороння агенція гарантування інвестицій, Міжнародний центр із врегулювання інвестиційних суперечок – це:

- А) Світовий банк;
- В) Міжнародний валютний фонд;
- С) Міжамериканський банк розвитку;

D) Європейський банк реконструкції та розвитку.

ТЕСТ 10. До групи Світового банку входять:

A) Міжнародний банк реконструкції та розвитку й Міжнародна асоціація розвитку;

B) Міжнародна фінансова корпорація та Багатостороння агенція гарантування інвестицій;

C) Міжнародний центр із врегулювання інвестиційних суперечок.

D) Правильні відповіді A), B) та C).

ТЕСТ 11. Основними напрямками діяльності МБРР є:

A) середньо- і довгострокове кредитування інвестиційних проектів;

B) підготовка, технічне і фінансово-економічне обґрунтування інвестиційних проектів;

C) фінансування програм структурної перебудови в розвинутих і постсоціалістичних країнах;

D) підвищення продуктивності праці.

ТЕСТ 12. Право брати участь у діяльності МБРР мають:

A) тільки члени МВФ;

B) тільки члени МБРР;

C) тільки члени ООН;

D) вірна відповідь відсутня.

ТЕСТ 13. Штаб-квартира Міжнародного банку реконструкції та розвитку знаходиться у:

A) Вашингтоні;

B) Нью-Йорку;

C) Брюсселі;

D) Стокгольмі.

ТЕСТ 14. Надання позик МБРР здійснюється на основі певних принципів:

- А) кредити видає тільки під ефективні капіталовкладення;
- В) надання кредитів враховує різні ризики, але головним є можливість повернення позики;
- С) кредит надається тільки під гарантії уряду;
- Д) всі відповіді правильні.

ТЕСТ 15. Штаб-квартира Європейського банку реконструкції та розвитку знаходиться у:

- А) Вашингтоні;
- В) Нью-Йорку;
- С) Лондоні;
- Д) Парижі.

Практичні завдання

Задача 1. Для урівноважування платіжного балансу країни МВФ дає короткостроковий кредит у сумі 200 млн. дол. на умовах «спот» на 4 місяці при процентній ставці 5,2% річних. Дата здійснення операції 28 грудня 2015 р. Скільки грошей і коли буде повернуто МВФ після закінчення терміну позики?

Задача 2. Платіжний баланс країни характеризується наступними даними, приведеними у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4 –Платіжний баланс країни

Показник	Сума, млрд.дол США
1	2
Товарний експорт	101
Товарний імпорт	-60
Експорт нефакторних послуг	30
Імпорт нефакторних послуг	-20

Закінчення таблиці 2.4	
1	2
Чисті доходи від інвестицій	-10
Чисті поточні трансферти	20
Приплив капіталу	20
Відтік капіталу	-101
Зміна офіційних валютних курсів	20

Визначити на основі приведених вище даних:

- величину торговельного балансу;
- величину балансу поточних операцій;
- величину балансу руху капіталу;
- сальдо балансу офіційних резервів.

Задача 3. Торговельний баланс країни складає –110 млрд. дол , баланс поточних операцій –105 млрд. дол , збільшення офіційних резервів іноземної валюти складає –5 млрд. дол .

Відповісти на поставлені питання:

1. Чи вірно, що позитивне сальдо балансу офіційних розрахунків складає +5?
2. Чи вірно, що чисті (факторні і не факторні) послуги і чисті поточні трансферти складають позитивну величину, і яка їхня величина?
3. Чи вірно, що в країну А відбувається приплив капіталу й у якому обсязі?
4. Чи вірно, що в країні А національні заощадження перевищують національні інвестиції? Яка різниця між національними заощадженнями і національними інвестиціями?

Запитання для самоконтролю

1. На які основні цілі спрямовуються фінансові ресурси МВФ? Як формується капітал МВФ? Які етапи співробітництва України з МВФ.

2. Як формуються ресурси МБРР? У чому полягає специфіка діяльності Банку Міжнародних розрахунків? Які основні функції виконує Банк Міжнародних розрахунків?

3. Дайте характеристику міжнародним регіональним валютно-кредитним організаціям.

4. Які цілі створення ЄБРР? Які основні напрями його співробітництва з Україною.

5. Членом яких міжнародних валютно-кредитних організацій є Україна?

3. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ З КУРСУ „ГРОШІ І КРЕДИТ”

3.1. Індивідуальне завдання 1. Загальні положення

Індивідуальна робота студентів за курсом „Гроші і кредит” включає виконання двох розрахункових робіт. Мета кожної розрахункової роботи - закріплення теоретичних знань та придбання навичок рішення задач. В зв'язку з цим, до початку виконання завдань необхідно ознайомитись по рекомендованій літературі з матеріалом дисципліни в цілому, а також з методичними рекомендаціями, щодо виконання цих робіт.

При рішенні завдань, всі елементи розрахунків та формули, які до них відносяться, необхідно пояснювати, а також вказувати одиниці виміру чисельних показників, які були отримані.

Варіант розрахункової роботи обирається згідно таблиці 3.1, відповідно до шифру залікової книжки студента та його прізвища (шифр залікової книжки повинен бути вказаний на титульному листі розрахункової роботи).

Таблиця 3.1 - Варіанти розрахункових завдань

Зав-дання 1	Остання цифра шифру залікової книжки		Зав-дання 2	Перед- остання цифра шифру залікової книжки	Зав-дання 3	Перша бу- ква прі- звища		Зав-дання 4	Остання цифра шифру залікової книжки
1	0		1	0	1	А,В		1	0
2	1		2	1	2	Г,Д,Е		2	1
3	2		3	2	3	І,К,З		3	2
4	3		4	3	4	Ж,Л,М		4	3
5	4		5	4	5	Н,О		5	4
6	5		6	5	6	Р,С		6	5
7	6		7	6	7	У,Ф,Ц,П		7	6
8	7		8	7	8	Ч,Ш,Щ,Б		8	7
9	8		9	8	9	Х,Ю,Я		9	8
10	9		10	9	10	Т,Ф		10	9

Завдання 1. Первісний внесок на депозит у банку складає Р грн., банк нараховує i % річних. Визначити суму грошей, що буде на Вашому депозиті через:

- 1) 180 днів;
- 2) 3 роки;
- 3) 5 років;

якщо нарахування відсотків здійснюється за схемою простих і складних відсотків: а) щорічно; б) один раз у півріччя; в) щокварталу.

Початкові дані для виконання завдання 1 наведено у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 –Початкові дані для виконання завдання 1

Варіанти завдання 1	Сума первісного внеску (P), грн	Термін депозиту, n	Номінальна річна ставка банку, i (%)
1	2	3	4
1	4 700	1. 90 днів	16
		2. 2 роки	
		3. 6 років	
2	6 100	1. 180 днів	12
		2. 4 роки	
		3. 8 років	
3	8 500	1. 90 днів	8
		2. 1 рік	
		3. 7 років	
4	5 300	1. 180 днів	20
		2. 3 роки	
		3. 5 років	
5	7 900	1. 90 днів	16
		2. 2 роки	
		3. 10 років	
6	6 500	1. 180 днів	12
		2. 3 роки	
		3. 7 років	
7	3 800	1. 90 днів	8
		2. 4 роки	
		3. 9 років	
8	4 200	1. 180 днів	20
		2. 1 рік	
		3. 5 років	
9	6 800	1. 90 днів	16
		2. 7 років	
		3. 10 років	
10	9 400	1. 180 днів	12
		2. 3 роки	
		3. 8 років	

Завдання 2. Компанія, має можливість орендувати майно на протязі наступних 4 років, при цьому вона сплачує орендні видатки (CF), які еквівалентні щорічним видаткам, приведеним у таблиці 3.3.

Визначити теперішню вартість орендних видатків (P), майбутню вартість орендних видатків (F) і еквівалентні щорічні орендні видатки (A) на протязі всього періоду, якщо мінімальна ставка дисконтування (i), початкові дані наведені у таблиці 3.3.

Таблиця 3.3 – Початкові дані для виконання завдання 2

Варіанти завдання 2	Показники	Роки				
		0	1	2	3	4
1	2	3	4	5	6	7
0	Щорічні видатки по оренді, (CF) грн.	4 000	3 000	6 000	7 000	2 000
1		6 000	4 000	5 000	3 000	7 000
2		4 000	5 000	3 000	6 000	2 000
3		4 000	2 000	3 000	5 000	6 000
4		5 000	5 000	3 000	4 000	3 000
5		5 000	3 000	3 000	5 000	6 000
6		6 000	5 000	3 000	5 000	4 000
7		5 000	7 000	6 000	6 000	5 000
8		4 000	5 000	4 000	3 000	5 000
9		3 000	4 000	5 000	6 000	7 000
0	Мінімальна ставка дисконтування, i %	14				
1		12				
2		10				
3		15				
4		12				
5		16				
6		14				
7		18				
8		10				
9		14				

Завдання 3. Власник патенту обговорює контракт з корпорацією, згідно якому корпорація отримає право на використання цього патенту. Корпорація буде сплачувати власнику патенту по CF грн. щорічно в кінці кожного з n_1 наступних років, по CF грн. в кінці кожного з n_2 наступних років і по CF в кінці останніх n_3 років. Власник патенту бажає заключити угоду з корпорацією про отримання всієї суми разом у розмірі P грн. Визначити, прийме таку пропозицію корпорація, якщо мінімальна ставка доходу буде складати i %.

Початкові дані для виконання завдання 3 наведено у таблиці 3.4.

Таблиця 3.4 - Початкові дані для виконання завдання 3

Варіанти завдання 3	Показники	Роки, n															
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	Щорічні виплати за користування патентом CF (тис. грн)	4	4	4	4	8	8	8	8	8	8	6	6	6	6	6	6
2		5	5	5	5	5	5	5	7	7	7	7	9	9	9	9	9
3		3	3	3	3	5	5	5	5	5	5	7	7	7	7	7	7
4		7	7	7	7	7	7	7	7	6	6	6	6	6	8	8	8
5		6	6	6	6	6	4	4	4	4	4	4	8	8	8	8	8
6		2	2	2	2	2	2	2	2	5	5	5	5	5	6	6	6
7		9	9	9	9	5	5	5	5	8	8	8	8	8	8	8	8
8		8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	6	6	6	4	4	4
9		6	6	6	6	8	8	8	8	8	7	7	7	7	7	7	7
10		7	7	7	7	9	9	9	9	9	9	9	9	10	10	10	10
1	Мінімальна ставка доходу, i (%)	14															
2		12															
3		10															
4		15															
5		12															
6		16															
7		14															
8		18															
9		10															
10		14															

Закінчення таблиці 3.4

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	Сума, яку	45															
2	бажає отри-	52															
3	мати власник	60															
4	патенту, Р	85															
5	(тис.грн)	42															
6		54															
7		73															
8		64															
9		56															
10		68															

Завдання 4. Підприємство придбало будівлю вартістю 200 000 € на наступних умовах: 25% вартості сплачується негайно, залишок погашається рівними річними платежами на протязі 10 років з нарахуванням 20% річних на непогашену частку кредиту по схемі складних відсотків. Визначити величину річного платежу, привести схему погашення боргу.

Початкові дані для виконання завдання 4 наведено у таблиці 3.5.

Таблиця 3.5 – Початкові дані до виконання завдання 4

Варіанти завдання	Частка вартості, що сплачується негайно, %	Вартість будівлі, €	Строк погашення, років	Відсоткова ставка за рік, %
4				
1	25	240000	10	24
2	20	270000	12	26
3	30	220000	14	22
4	25	250000	15	25
5	20	260000	14	24
6	50	280000	12	20
7	30	290000	14	20
8	25	230000	15	24
9	50	210000	16	22
10	25	310000	14	28

Методичні рекомендації з виконання індивідуальної роботи 1

Завдання 1. Майбутня вартість грошей з урахуванням простого відсотку розраховується по формулі:

$$F = P(1 + ni),$$

де F – майбутня вартість грошей, грн; P – поточна вартість грошей, грн; i – річна відсоткова ставка банку, %; n – період, на який відкрито депозит, років.

Майбутня вартість грошей з урахуванням складного відсотку розраховується по формулі:

$$F = P (1 + i)^n = P (F / P_{i,n}),$$

де $(1+i)^n$ – коефіцієнт приведення поточної вартості грошей до майбутньої при одноразовому платежі (коефіцієнт нарощення), може позначатися $F/P_{i,n}$, значення коефіцієнту наведено у додатку А.

Завдання 2. 1. Майбутня вартість орендних видатків розраховується по формулі:

$$F = \sum_{k=1}^n [P(1 + i)^k],$$

де k – кількість років; P – поточна вартість грошей; i – відсоткова ставка.

Теперішня вартість орендних видатків розраховується по формулі:

$$P = \sum_{k=1}^n \frac{F}{(1 + i)^k},$$

де $1/(1+i)^k$ – коефіцієнт приведення майбутньої вартості грошей до поточної при одноразовому платежі (коефіцієнт дисконтування), може позначатися $P/F_{i,n}$, значення коефіцієнту наведено у додатку А.

Щорічні еквівалентні видатки розраховуються як ануїтет, виходячи з поточної, або майбутньої вартості грошей.

Величина анuitету, виходячи з поточної вартості грошей визначається по формулі:

$$A = P_a \frac{(1+i)^n i}{(1+i)^n - 1},$$

де $\frac{(1+i)^n i}{(1+i)^n - 1}$ – коефіцієнт заміщення капіталу, може позначатися

$A/P_{i,n}$, значення коефіцієнту наведено у додатку А.

Величина анuitету, виходячи з майбутньої вартості грошей визначається по формулі:

$$A = F_a \frac{i}{(1+i)^n - 1},$$

де $\frac{i}{(1+i)^n - 1}$ - коефіцієнт фондонакопичення, може позначатися

$A/F_{i,n}$, значення коефіцієнту наведено у додатку А.

Завдання 3. Спочатку визначається поточна вартість майбутніх грошових потоків від реалізації патенту по формулі:

$$P = \sum_{k=1}^n \frac{F}{(1+i)^k}$$

Потім поточна вартість майбутніх грошових потоків порівнюється з поточною сумою контракту, що бажає отримати власник патенту та робиться відповідний висновок на базі проведеного розрахунку.

Завдання 4. Спочатку визначається сума кредиту для придбання будівлі як різниця між вартістю споруди та сумою, що підлягає негайної оплаті. Величина щорічного платежу визначається як анuitет по формулі:

$$A = P_a \frac{(1+i)^n i}{(1+i)^n - 1},$$

Схема погашення боргу має вигляд таблиці 3.6, яку необхідно заповнити.

Таблиця 3.6 – Схема погашення боргу по іпотечному кредиту

Період (рік)	Основна сума боргу, грн..	Щорічний пла- тіж (ануїтет), грн..	Сума відсотків за користування кредитом, грн.	Сума, що йде на погашення основного бор- гу, грн..
1				
2 і т.п.				

Зразок оформлення титульного листа розрахункової роботи надано у додатку Б.

3.2. Індивідуальне завдання 2

Варіант розрахункової роботи 2 обирається відповідно до таблиці 3.1.

Завдання 1. Складання бюджету руху грошових коштів

Складання бюджету руху грошових коштів є короткостроковою процедурою прогнозування рівня і розподілення по строках грошових надходжень і видатків задля того, щоб виявити сальдо (касовий залишок або дефіцит) за кожний період (наприклад місяць, або квартал). Ця процедура базується на різних припущеннях стосовно рівня продажу у кожному періоді, рівня виплат по дебіторській заборгованості і оплаті операційних і фінансових витрат. Дефіцит готівки свідчить про рівень і розподілення по строках необхідного банківського фінансування через сезонні кредитні лінії.

Компанія, що консервує горох і кукурудзу, розташована у Польщі. Обслуговуючий банк вимагає надати бюджет грошових коштів з інформацією про операції фірми протягом трьох наступних місяців (червня, липня і серпня 2016 року). На зборах буде сплановано лінію короткострокового кредитування компанії протягом трьох наступних місяців. Уся попередня заборгованість відповідно до угоди про кредитну лінію, була погашена. Банк наполягає на розробці проекту бюджету грошових коштів, в якому вказані суми і розподілення по часу очікуваної короткострокової позики, а також залишок непогашеної позики.

Початкові дані до завдання наведено у таблиці 3.7:

а) Обсяг реалізації протягом фінансового 2016 року (початок - 1 червня 2016 р.) очікуються в сумі 4 мільйонів грн.

б) Обсяги продажу трошки збільшуються протягом сезону консервування і розподіляються таким чином: червень(7%); липень (10%); серпень, вересень (щомісячно 12%); жовтень (10%); з листопаду по травень (щомісячно 7%).

в) За 40% щомісячного продажу отримується оплата протягом місяця реалізації і за 60% оплата одержується в наступному місяці.

г) Витрати на придбання сировини передбачені в сумі 840 000 грн з 25% виплатою в червні, 50% в липні і 25% в серпні. Ці витрати сплачуються невідкладно.

д) Сезонні витрати на оплату праці очікуються у сумі 600 000 грн і розподіленні прямо пропорційно закупкам сировини (тобто 25% в червні і серпні, і 50% в липні). Оплата здійснюється кожного місяця.

е) Банки і інгредієнти для консервування коштуватимуть 480 000 грн вони купуються за один місяць до виникнення потреби в них (в пропорції до закупок сировини) і зараз же оплачуються. Як наслідок, консерви вироблені у червні 2007 року і інгредієнти для консервування (у сумі 120 000 грн) вже були оплачені протягом травня 2015 року.

ж) Комунальні витрати та витрати на ремонт обладнання очікуються у сумі 280 000 грн з цієї суми 196 000 грн будуть сплачені у прямій пропорції до виробничої діяльності, 84 000 грн витрачаються на складування і організацію роботи офісу і розподіляються рівномірно на весь рік. Ці витрати сплачуються в місяць, який іде за місяцем, протягом якого вони були понесені.

і) Витрати на страхування і податки на майно складають 100 000 грн 50% цієї суми сплачується в червні 2016 року і інша половина у грудні.

й) Витрати на транспортування та реалізацію складають 8% обсягу реалізації протягом кожного місяця і зараз же оплачуються.

к) загальні і адміністративні витрати дорівнюють 210 000 грн за рік і розподіляються рівномірно кожного місяця протягом всього року.

л) зараз компанія має грошові кошти у сумі 450 000 грн і вважає, що вона повинна підтримувати баланс грошових коштів у сумі 100 000 грн протягом усього часу.

Підготовте бюджет грошових коштів на червень, липень і серпень для компанії за формою, представленою у таблиці 3.8. Визначте суму будь-яких короткострокових позик, в яких може виникнути потреба у компанії в будь-якому місяці, кумулятивну загальну суму позики (тобто загальний несплачений залишок позики) і суми платежів, які можуть бути зроблені (якщо такі є) в будь-якому з цих місяців. Процентна ставка дорівнює 12% річних (1% в місяць).

Таблиця 3.7 - Початкові дані до завдання 1

Варіанти завдання	а	б					в		г	д	є	ж		і	й	к	л	
		Чер-вень, %	Ли-пень, %	Сер-пень, вересень, %	Жов-тень, %	Листопад - травень, %	Мі-сяць реалізації, %	Нас-тупний місяць, %				Вироб-ництво, тис.грн	Складу-вання, грн.				Гро-шові кошти у наяв-ності, тис.грн	Необ-хідний баланс грошо-вих коштів, тис.грн
1	4	7	10	12	10	7	45	55	840	480	460	192	88	100	8	220	440	110
2	5	6	12	14	12	6	34	66	820	580	490	220	74	108	7	200	420	86
3	3	7	10	12	10	7	25	75	800	540	460	180	980	164	8	240	420	98
4	2	6	10	16	10	6	26	74	830	560	440	176	106	124	9	210	456	108
5	6	7	12	10	12	7	36	64	828	580	466	196	86	146	6	218	424	112
6	7	6	10	16	10	6	50	50	822	560	476	206	78	120	7	224	454	122
7	8	7	10	12	10	7	40	60	850	610	496	1800	98	164	8	230	466	1360
8	9	6	12	14	12	6	30	70	860	620	540	1980	106	124	7	224	476	142
9	10	7	11	11	11	7	44	56	840	624	512	2680	128	184	9	236	488	156
10	10	6	10	16	10	6	46	54	880	624	526	208	125	182	8	256	520	164

Таблиця 3.8 - Бюджет грошових коштів

Назва статті	Місяць				
	травень	червень	липень	серпень	вересень
Усього продажів					
Інкасації (n)					
Інкасації (n+1)					
Повні касові інкасації					
Видатки:					
Придбання сировини					
Оплата праці					
Консерви і інгредієнти					
Муніципальні платежі і ремонт:					
Виробництво					
Складування					
Страховання і податки на майно					
Продаж і транспортування					
Загальні і адміністративні					
Усього видатки					
Зміни в грошових коштах					
+ Грошові кошти на початку періоду					
= Грошові кошти в наявності					
- Необхідний баланс грошових коштів					
= Надлишок (нестача) грошових коштів					
- Процент по короткостроковій позиці (1%)					
= Короткострокова позика (нова)					
Короткостроковий залишок позики (не сплачений)					

Завдання 2. Визначити пасивні та активні операції комерційного банку та скласти балансове рівняння на основі статей балансу, наведених у таблиці 3.9.

Таблиця 3.9 – Статті балансу комерційного банку

Статті балансу, млн. грн.	Варіанти завдання 2									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. Короткострокові кредити підприємствам	1 736		23 800		25 140		7 100		18 740	
2. Кошти державного бюджету України	1 256			25 000	16 800	8 400	6 200		6 000	14 000
3. Гроші у касі	7 000	12 000		20 400	6 800			5 400		3 600
4. Кошти на кор. рахунку НБУ	13 420	20 000	14 440	18 000		15 700		12 500		14 900
5. Банківські метали	400		1 200		5 300	8 000	2 300	4 200		800
6. Заощаджувані депозити в інших банках	5 000	7 000		21 000	7 900	8 600	5 700			
7. Акції в портфелі банку для продажу	2 100		8 00			13 200			5 700	
8. Кредити, отримані в інших банках	17 200			18 900	24 200	6 200	9 800		7 500	9 600
9. Господарчі матеріали на складі	3 240			7 200	11 600	4 100	1 250		2 400	12 700
10. Строкові депозити в інших банках	7 350		21 700		13 000		10 000	15 600	3 920	
11. Кошти до запити підприємств	11 260			12 500	25 800	9 800				
12. Комп'ютерне обладнання	7 100	22 000	25 000		4 200	17 000		23 000	8 500	9 800
13. Основні фонди	210	17 000	20 500	22 800	20 000	23 600	28 600	15 000	14 000	25 000
14. Вклади фізичних осіб	1 840	7 000				20 000	19 550	10 700	6 500	

Закінчення таблиці 3.9

15. Статутний капітал	16 000	20 000	36 000	45 000	40 800	22 000	32 000	25 000	24 000	26 000
16. Додатковий капітал		11 000				13 600	4 000	5 000		5 400
17. Вклади юридичних осіб		5 000	2 840			10 000				7 500
18. Резервний капітал			24000		20000	11000	7500	9000		
19. Нерозподілений прибуток		4000	12000		17200	4800		10000	7300	7100
20. Враховані векселі				12000	24000	12000			8700	5800
21. Депозити інших банків		14000	8000			5200	15000		8700	
22. Кошти на рахунках клієнтів		16000	7600		9140	4000		3900	13000	9000
23. Видані кредити		6000			46000	21600	43000		11040	17000
24. Заощаджені депозити		7000	9500		10000	5000		5000		5400
25. Депозити до запиту підприємств			15600			3800	3900	7100		5600

Завдання 3. Підприємству необхідно придбати устаткування вартістю P тис. грн. Менеджеру підприємства необхідно прийняти рішення щодо джерел фінансування придбання устаткування. Можливі три варіанти:

3.1. Придбання обладнання на заводі-виготовлювачі за P тис. грн. на умовах комерційного кредиту з рівномірною розстрочкою платежу на n років під i відсотків річних. При цьому необхідно сплатити аванс у розмірі 10% вартості устаткування. Погашення кредиту передбачається через півроку після постачання устаткування рівними піврічними внесками. Відсотки нараховуються на загальну суми заборгованості до дати наступного платежу.

3.2. Придбання обладнання також на заводі-виготовлювачі, але з негайним розрахунком, при цьому надається знижка 10% від вартості устаткування. Однак, підприємству прийдеться брати кредит у банку на n_1 років на всю вартість устаткування, що закуповується, під i_1 відсотків річних. Погашення основного боргу здійснюється рівними щоквартальними платежами з нарахуванням відсотків на залишок боргу.

3.3. Звернутися до лізингової фірми. Лізингова компанія запропонувала наступні умови: без передоплати, погашення суми боргу протягом n_2 років рівномірно зі сплатою процентів за оренду на рівні i_2 відсотків річних, внесок платежів - двічі на рік. Ліквідаційна вартість устаткування визначена в межах 10% первісної вартості.

Необхідно скласти план погашення комерційного кредиту, банківської позики та виплат по фінансовому лізингу у вигляді таблиць. Зробити порівняльний аналіз та надати оцінку ефективності кожного варіанту фінансування та його вигідності для підприємства. Початкові дані до завдання 3 представлено у таблиці 3.10.

Таблиця 3.10 - Початкові дані до завдання 3

Варіанти завдання 3	Р, тис.грн	Завдання 3.1		Завдання 3.2		Завдання 3.3	
		n, років	i, %	n ₁ , років	i ₁ , %	n ₂ , років	i ₂ , %
1	100	3	15	5	16	4	17
2	120	5	14	4	15	4	16
3	140	6	10	5	12	5	11
4	160	4	12	5	10	7	12
5	180	5	15	4	15	5	15
6	200	6	16	6	14	6	15
7	220	3	14	4	13	4	12
8	240	5	13	6	11	7	12
9	260	4	9	5	10	5	11
10	280	6	10	4	11	5	9
11	300	5	11	7	12	6	13
12	320	4	12	5	13	6	14
13	340	3	14	4	15	4	16
14	360	5	19	5	20	5	20
15	380	6	16	7	15	5	15
16	400	4	17	5	18	6	16
17	420	4	17	5	16	3	15
18	440	3	9	3	10	4	11
19	460	5	13	5	14	5	15
20	480	6	10	7	12	5	11

Методичні рекомендації з виконання індивідуальної роботи 2.

Завдання 1. Виконання завдання здійснюється відповідно до наступних етапів:

1. Визначаються грошові надходження від реалізації продукції за кожний місяць.

2. Визначається загальна сума видатків за кожний місяць.

3. Визначається чистий грошовий потік, як різниця між грошовими надходженнями та грошовими витратами.

4. У випадку перевищення надходжень над витратами, кредит отримувати не потрібно, якщо витрати перевищують надходження, необхідно

отримати кредит з урахуванням, що компанія повинна підтримувати певний баланс грошових коштів протягом усього періоду.

Завдання 2. Балансовий звіт комерційного банку віддзеркалює його фінансовий стан на певну дату. Типова структура балансового звіту комерційного банку наведена у таблиці 3.11.

Таблиця 3.11 - Типова структура балансового звіту комерційного банку

Активи	Зобов'язання
Гроші в касі	Кредити, отримані в НБУ
Кошти на кор. рахунку в НБУ	Міжбанківські кредити отримані
Кошти на кор. рахунку в інших банках	Поточні рахунки клієнтів
Депозити в інших банках	Депозитні рахунки клієнтів
Кредити фізичним особам	Боргові цінні папери банку
Кредити юридичним особам	Інші зобов'язання
Міжбанківські кредити видані	Разом зобов'язань
Державні цінні папери	Капітал
Корпоративні цінні папери	Акціонерний капітал
Вкладення в статутні фонди підприємств	Резервний капітал
Основні засоби	Чистий прибуток
Товарно-матеріальні цінності	Разом капітал
Разом активи	Разом зобов'язання і капітал

Облікова формула бухгалтерського балансу комерційного банку має вигляд:

$$\text{Активи} = \text{Зобов'язання} + \text{Капітал (Доходи - Витрати)}$$

Завдання 3. Виконання завдання здійснюється відповідно до наступних етапів:

3.1. Складаємо план погашення комерційного кредиту наступним чином:

1. Визначаємо суму комерційного кредиту, як різницю між вартістю обладнання, що отримується у кредит та авансовим платежем.

2. Розраховуємо величину основного платежу за комерційним кредитом за певний період наступним чином:

$$P_m = \frac{P}{n \cdot t},$$

де P — сума основного боргу, тис.грн ; n — строк кредитування, років; t — кількість періодів на рік.

3. Визначаємо величину відсотків за кредитом:

а) нарахування відсотків здійснюється на залишок боргу, при цьому строк визначається з моменту погашення попереднього векселя (до дати наступного платежу) за формулою:

1-й період:

$$I_1 = P \cdot \frac{i}{t},$$

де I_1 — сума відсотків за перший період, тис.грн ; i — ставка відсотків за кредит, %; t — кількість періодів на рік;

2-й період:

$$I_2 = (P - P_m) \cdot \frac{i}{t}, \quad \text{т.д.}$$

б) відсотки нараховуються на суму боргу, що включений до векселя; строк у цьому випадку визначається від початку угоди до моменту погашення відповідного векселю (від дати видачі до моменту оплати):

$$I_t = \frac{P \cdot i \cdot t}{n \cdot t}$$

де I_t — сума відсотків, тис.грн; t — номер періоду (1,2,3...).

4. Розраховуємо платіж за вексельним кредитом за відповідний період, як суму основного платежу та відсотків за кредитом:

$$V_t = P_m + I_t$$

5. Визначаємо загальну суму комерційного кредиту, як суму щомісячних платежів та суму відсотків за комерційним кредитом (сума процентних платежів). Результати розрахунків мають бути представлені у вигляді таблиці 3.12.

Таблиця 3.12 – План погашення комерційного кредиту

Номер періоду, t	Залишок основного боргу на початок періоду P_t , тис.грн	Величина основного платежу за комерційним кредитом P_m , тис.грн	Сума відсотків I_t , тис.грн	Сума векселя V_t , тис.грн
1	2	3	4	5
...
Разом	-

3.2. Складаємо план погашення банківського кредиту наступним чином:

1. Спочатку визначаємо суму банківського кредиту, як різницю між вартістю обладнання, що отримується у кредит та величиною знижки.

2. Розраховуємо величину основного платежу за банківським кредитом наступним чином:

$$P_m = \frac{P}{n \cdot t},$$

де P — сума основного боргу, грн ; n — термін кредитування, років; t — кількість періодів на рік.

4. Визначаємо величину відсотків за кредитом:

$$I_t = P_t \cdot i \cdot n,$$

де I_t — сума відсотків відповідного періоду, тис.грн ; P_t — залишок основного боргу на початок відповідного періоду, тис.грн ; i — відсоткова ставка за кредитом, %; t — тривалість нарахування ставки, років; $t=1 \dots n, m$; n — термін банківського кредиту, років; m — кількість платежів на рік.

4. Розраховуємо платіж за банківським кредитом за відповідний період (щоквартально), як суму основного платежу та відсотків за кредитом:

$$V_t = P_m + I_t$$

5. Визначаємо загальну суму банківського кредиту, як суму щомісячних платежів та суму відсотків за комерційним кредитом (сума процентних платежів). Результати розрахунків мають бути представлені у вигляді таблиці 3.13.

Таблиця 3.13 - План погашення банківського кредиту

Номер періоду, t	Залишок основного боргу на початок періоду, грн. P_t	Величина основного платежу за банківським кредитом, грн. P_m	Сума відсоткових платежів, грн. I_t	Щоквартальний платіж за банківським кредитом, грн. V_t
1	2	3	4	5
...
Разом	-

3.3. Складаємо план погашення боргу по фінансовому лізингу наступним чином:

1. Борг погашається рівними строковими платежами, тому визначимо суму лізингових платежів, скориставшись формулою анuitету:

$$A = P \frac{\left(1 + \frac{i}{m}\right)^{nm} \frac{i}{m}}{\left(1 + \frac{i}{m}\right)^{nm} - 1},$$

де A - сума орендних платежів (анuitет), тис.грн; P - вартість майна, що орендується, тис.грн.; i – лізинговий процент;%; n – строк контракту, років; m – кількість орендних платежів на рік.

2. При укладанні лізингової угоди часто не передбачається повна амортизація обладнання. В цьому випадку суму лізингового платежу корегують

на відсоток залишкової вартості. Розрахуємо коригувальний коефіцієнт з урахуванням ліквідаційної вартості, скориставшись формулою:

$$K = \frac{(1 + \frac{i}{m})^{nm}}{(1 + \frac{i}{m})^{nm} + r},$$

де r – відсоток залишкової вартості.

3.Розрахуємо остаточну суму лізингового платежу, скориставшись формулою :

$$L = K \cdot A$$

4. Складемо план погашення боргу за лізинговим договором у вигляді таблиці 3.14.

Таблиця 3.14 - План погашення боргу за лізинговим договором

Номер періоду, t	Залишкова вартість на початок періоду, тис.грн.	Орендні платежі, тис.грн.	Сума відсотків за лізинг, тис.грн.	Сума амортизації, тис.грн.
1	2	3	4	5
...
Залишкова вартість
Разом	-

4. ПЕРЕЛІК ЗАПИТАНЬ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ІСПИТУ

1. Економічна природа та сутність грошей.
2. Концепції походження грошей. Натурально-речові форми грошей.
3. Сучасні засоби платежу, що обслуговують грошовий обіг, їх сутність та характеристика.
4. Сутність та економічна основа грошового обороту.
5. Модель грошового обороту. Грошові потоки та їх балансування.
6. Поняття грошового потоку. Види грошових потоків.
7. Сутність та особливості функціонування грошового ринку.
8. Попит та пропозиція грошей. Графічна модель грошового ринку.
9. Закон грошового обігу.
10. Грошова маса, грошові агрегати та швидкість обертання грошей.
11. Грошова система. Основні типи грошових систем, їх еволюція.
12. Створення і розвиток грошової системи України.
13. Сутність та види грошових реформ.
14. Особливості проведення грошової реформи в Україні.
15. Механізм зміни грошової маси в обороті. Депозитний та грошовий мультиплікатори.
16. Класична кількісна теорія грошей і сучасний монетаризм.
17. Сутність, види та закономірності розвитку інфляції.
18. Форми прояву та вимірювання інфляції. Державне регулювання інфляції.
19. Вартість грошей з урахуванням часу. Поточна та майбутня вартість грошей.
20. Поняття, призначення, види та сфера використання валюти.
21. Сутність валюти, конвертованість валюти, валютний курс.
22. Основні види валютних операцій.
23. Валютне регулювання: сутність та необхідність.
24. Світова валютна система та її еволюція. Види валютних систем.
25. Грошово-кредитна політика Центрального банку, її цілі та види.
26. Інструменти грошово-кредитного регулювання.

27. Функції і роль кредиту. Етапи кредитування.
28. Види і форми кредиту.
29. Межа кредитування на макро- та мікрорівнях. Засоби відтворення
межі
30. Класифікація та характеристика основних видів кредиту.
31. Центробанки, їх походження, призначення та функції
32. Сутність проценту та чинники, що на нього впливають.
33. Структура та види процентних ставок.
34. Концепція «тимчасова структура процентних ставок».
35. Функції та роль процента.
36. Активні та пасивні операції центробанку.
37. Способи нарахування процентів.
38. Поняття і структура кредитної системи України.
39. Поняття, призначення та класифікація комерційних банків
40. Банківська система як основна складова кредитної системи.
41. Принципи побудови банківської системи.
42. Операції центрального банку.
43. Функції комерційних банків.
44. Фінансовий посередник як суб'єкт грошового ринку. Призначення
фінансових посередників.
45. Створення банківських резервів: необхідність та значення.
46. Характеристика договірних фінансових посередників.
47. Функції банківської системи України.
48. Форми організації центробанків та їх функції.
49. Інвестиційні фінансові посередники, їх характеристика.
50. Економічна сутність банку. Види банків.
51. Активні операції комерційних банків
52. Пасивні операції комерційних банків.
53. Банківські послуги, їх характеристика.
54. Особливості побудови банківської системи в Україні.
55. Поняття, призначення та класифікація комерційних банків

56. Теорії та функції кредиту.
57. Небанківські фінансово-кредитні установи.
58. Класифікація та загальна характеристика банківських депозитів.
59. Процентні та непроцентні доходи комерційних банків.
60. Класифікація банківських активів.
61. Процентні та непроцентні витрати комерційних банків.
62. Система економічних нормативів регулювання банківської діяльності.
63. Джерела формування банківських ресурсів.
64. Сутність, призначення та переваги фінансового посередництва.
65. Характеристика та види міжнародного кредиту.
66. Показники прибутковості комерційного банку.
67. Механізм забезпечення стабільності банківської діяльності.
68. Функції центрального банку.
69. Активні та пасивні операції центробанку.
70. Міжнародні валютно-кредитні установи та форми їх співробітництва з Україною
71. Пасивні операції банків. Власні та залучені ресурси банків.
72. Особливості становлення і розвитку комерційних банків в Україні.
73. Походження та етапи розвитку центральних банків
74. Класифікація витрат комерційного банку.
75. Міжгосподарський кредит та його види.
76. Характеристика кредитів за схемою надання (кредитна лінія, овердрафт, револьверний та контокорентний кредити).
77. Нормативи ліквідності комерційних банків
78. Характеристика банківського кредиту за формою залучення кредиторів (двосторонній, консорціумний, паралельний).
79. Форми організації центробанків та їх функції.
80. Стабільність банків і механізм її забезпечення.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ

1. Закон України "Про банки та банківську діяльність"; Затв. постановою ВРУ № 2121-14 від 7.12.2000 // ВВР України. — 2001. — № 5-6. — С. 30.
2. Закон України "Про державне регулювання ринку цінних паперів"; Затв. постановою ВРУ № 475/96-ВР від 30.10.96 // ВВР України. — 1996. — №51. — С. 292.
3. Закон України "Про цінні папери та фондову біржу"; Затв. постановою ВРУ № 1202/12 від 18.06.91 // ВВР України. — 1991. — № 38. — С. 508.
4. Положення НБУ "Про кредитування"; Затв. постановою Правління НБУ № 246 від 28.09.95 // Дод. до Вісн. НБУ. — 1995. — № 10. — С. 23.
5. Закон України "Про Національний банк України"; Затв. постановою ВРУ № 679-14 від 20.05.99 // ВВР України. — 1999. — № 29. — С. 238.
6. Положення НБУ "Про порядок створення та реєстрації комерційних банків"; Затв. постановою Правління НБУ № 77 від 27.03.96 // Дод. до Вісн. НБУ. — 1996. — № 5. — С. 3.
7. Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті; Затв. постановою Правління НБУ № 135 від 29.03.01 // Дод. до Вісн.НБУ. — 2001. — № 4. — С. 3.
8. Інструкція НБУ "Про порядок регулювання та діяльності банків в Україні"; Затв. постановою Правління НБУ № 368 від 28.08.2001 // Дод. до Вісн. НБУ. — 2001. — № 9. — С. 3.
9. Інструкції про організацію роботи з готівкового обігу установами банків України; Затв. постановою Правління НБУ № 69 від 19.02.01 // Дод. до Вісн. НБУ. — 2001. — № 3. — С. 3.
10. Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні; Затв. постановою Правління НБУ № 72 від 19.02.01 // Дод. до Вісн. НБУ. — 2001. — № 3. — С. 29.

11. Гроші та кредит : підручник / М. І. Крупка, М. С. Мрочко, Б. М. Вишивана та ін. за ред. М. І. Крупки. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. — 420 с.
12. Гроші та кредит : навч.- метод. посібник для самост. вивч. дисц. / М.І. Мирун, М.І. Савлук, І.М. Лазепко та ін. — Вид. 2-ге, перероб. і доп. — Київ : КНЕУ, 2002. — 124 с.
13. Гроші та кредит : підручник / М. І. Савлук, А. М. Мороз, І. М. Лазепко та ін. / за наук. ред. М. І. Савлука. — 6-те вид., перероб. і доп. — Київ : КНЕУ, 2011. — 590 с
14. Івасів Б.С. Гроші та кредит : підручник / Б. Івасів. — 3-тє вид., змін. і доп. — Тернопіль : Карт-бланш, Київ : Кондор, 2008.
15. Коваленко Д.І. Гроші та кредит : теорія та практика : навч. посіб. / Д.І. Коваленко. — 3-тє вид., перероб. і доп. — Київ : ЦУЛ, 2011. — 352 с.
16. Колесніченко В.Ф. Гроші та кредит : навчальний посібник. — Харків : Вид-ва ХНЕУ, 2008. — 370 с.
17. Колодізєв О.М. Гроші і кредит : підручник / О.М. Колодізєв, В.Ф. Колесніченко. — Київ : Знання, 2010. — 615 с.
18. Круш П. В. Гроші та кредит : навч. посіб. / П. В. Круш, В. Б. Алексєєв. — Київ : ЦУЛ, 2010. — 216 с.
19. Савлук М. І. Гроші та кредит : конспект лекцій. — Київ : КНЕУ, 2010. — 391 с.
20. Щетинін А.І. Гроші та кредит: підручник / А.І. Щетинін. — 4-те вид., перероб. та доп. — Київ : ЦУЛ, 2010. — 440 с.

ДОДАТОК А ТАБЛИЦІ ФІНАНСОВИХ КОЕФІЦІЄНТІВ

Таблиця А.1 - Майбутня вартість одної грошової одиниці

Период	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	25	30	35	40	50
1	1.010	1.020	1.030	1.040	1.050	1.060	1.070	1.080	1.090	1.100	1.110	1.120	1.130	1.140	1.150	1.160	1.170	1.180	1.190	1.200	1.250	1.300	1.350	1.400	1.500
2	1.020	1.040	1.061	1.082	1.103	1.124	1.145	1.166	1.188	1.210	1.232	1.254	1.277	1.300	1.323	1.346	1.369	1.392	1.416	1.440	1.563	1.690	1.823	1.960	2.250
3	1.030	1.061	1.093	1.125	1.158	1.191	1.225	1.260	1.295	1.331	1.368	1.405	1.443	1.482	1.521	1.561	1.602	1.643	1.685	1.728	1.953	2.197	2.460	2.744	3.375
4	1.041	1.082	1.126	1.170	1.216	1.262	1.311	1.360	1.412	1.464	1.518	1.574	1.630	1.689	1.749	1.811	1.874	1.939	2.005	2.074	2.441	2.856	3.322	3.842	5.063
5	1.051	1.104	1.159	1.217	1.276	1.338	1.403	1.469	1.539	1.611	1.685	1.762	1.842	1.925	2.011	2.100	2.192	2.288	2.386	2.488	3.052	3.713	4.484	5.378	7.594
6	1.062	1.126	1.194	1.265	1.340	1.419	1.501	1.587	1.677	1.772	1.870	1.974	2.082	2.195	2.313	2.436	2.565	2.700	2.840	2.986	3.815	4.827	6.053	7.530	11.391
7	1.072	1.149	1.230	1.316	1.407	1.504	1.606	1.714	1.828	1.949	2.076	2.211	2.353	2.502	2.660	2.826	3.001	3.185	3.379	3.583	4.768	6.275	8.172	10.541	17.086
8	1.083	1.172	1.267	1.369	1.477	1.594	1.718	1.851	1.993	2.144	2.305	2.476	2.658	2.853	3.059	3.278	3.511	3.759	4.021	4.300	5.960	8.157	11.032	14.758	25.629
9	1.094	1.195	1.305	1.423	1.551	1.689	1.838	1.999	2.172	2.358	2.558	2.773	3.004	3.252	3.518	3.803	4.108	4.435	4.785	5.160	7.451	10.604	14.894	20.661	38.443
10	1.105	1.219	1.344	1.480	1.629	1.791	1.967	2.159	2.367	2.594	2.839	3.106	3.395	3.707	4.046	4.411	4.807	5.234	5.695	6.192	9.313	13.786	20.107	28.925	57.665
11	1.116	1.243	1.384	1.539	1.710	1.898	2.105	2.332	2.580	2.853	3.152	3.479	3.836	4.226	4.652	5.117	5.624	6.176	6.777	7.430	11.642	17.922	27.144	40.496	86.498
12	1.127	1.268	1.426	1.601	1.796	2.012	2.252	2.518	2.813	3.138	3.498	3.896	4.335	4.818	5.350	5.936	6.580	7.288	8.064	8.916	14.552	23.298	36.644	56.694	129.746
13	1.138	1.294	1.469	1.665	1.886	2.133	2.410	2.720	3.066	3.452	3.883	4.363	4.898	5.492	6.153	6.886	7.699	8.599	9.596	10.699	18.190	30.288	49.470	79.371	194.620
14	1.149	1.319	1.513	1.732	1.980	2.261	2.579	2.937	3.342	3.797	4.310	4.887	5.535	6.261	7.076	7.988	9.007	10.147	11.420	12.839	22.737	39.374	66.784	111.120	291.929
15	1.161	1.346	1.558	1.801	2.079	2.397	2.759	3.172	3.642	4.177	4.785	5.474	6.254	7.138	8.137	9.266	10.539	11.974	13.590	15.407	28.422	51.186	90.158	155.568	437.894
16	1.173	1.373	1.605	1.873	2.183	2.540	2.952	3.426	3.970	4.595	5.311	6.130	7.067	8.137	9.358	10.748	12.330	14.129	16.172	18.488	35.527	66.542	121.714	217.795	656.841
17	1.184	1.400	1.653	1.948	2.292	2.693	3.159	3.700	4.328	5.054	5.895	6.866	7.986	9.276	10.761	12.468	14.426	16.672	19.244	22.186	44.409	86.504	164.314	304.913	985.261
18	1.196	1.428	1.702	2.026	2.407	2.854	3.380	3.996	4.717	5.560	6.544	7.690	9.024	10.575	12.375	14.463	16.879	19.673	22.901	26.623	55.511	112.455	221.824	426.879	1,477.892
19	1.208	1.457	1.754	2.107	2.527	3.026	3.617	4.316	5.142	6.116	7.263	8.613	10.197	12.056	14.232	16.777	19.748	23.214	27.252	31.948	69.389	146.192	299.462	597.630	2,216.838
20	1.220	1.486	1.806	2.191	2.653	3.207	3.870	4.661	5.604	6.727	8.062	9.646	11.523	13.743	16.367	19.461	23.106	27.393	32.429	38.338	86.736	190.050	404.274	836.683	3,325.257
25	1.282	1.641	2.094	2.666	3.386	4.292	5.427	6.848	8.623	10.835	13.585	17.000	21.231	26.462	32.919	40.874	50.66	62.67	77.39	95.40	264.70	705.64	1.812.78	4,499.88	25,251.17
30	1.348	1.811	2.427	3.243	4.322	5.743	7.612	10.063	13.268	17.449	22.892	29.960	39.116	50.950	66.212	85.850	111.06	143.37	184.7	237.4	807.8	2,620.0	8,128.5	24,201.4	191,751.1
40	1.489	2.208	3.262	4.801	7.040	10.286	14.974	21.725	31.409	45.26	65.00	93.05	132.78	188.88	267.86	378.72	533.87	750.38	1,052	1,470	7,523	36,119	163,437	700,038	
50	1.645	2.692	4.384	7.107	11.467	18.420	29.457	46.902	74.358	117.39	184.56	289.00	450.74	700.23	1,084	1,671	2,566	3,927	5,989	9,100	70,065	497.929			

Таблиця А.2 - Поточна вартість одної грошової одиниці

Период	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	25	30	35	40	50
1	0.990	0.980	0.971	0.962	0.952	0.943	0.935	0.926	0.917	0.909	0.901	0.893	0.885	0.877	0.870	0.862	0.855	0.847	0.840	0.833	0.800	0.769	0.741	0.714	0.667
2	0.980	0.961	0.943	0.925	0.907	0.890	0.873	0.857	0.842	0.826	0.812	0.797	0.783	0.769	0.756	0.743	0.731	0.718	0.706	0.694	0.640	0.592	0.549	0.510	0.444
3	0.971	0.942	0.915	0.889	0.864	0.840	0.816	0.794	0.772	0.751	0.731	0.712	0.693	0.675	0.658	0.641	0.624	0.609	0.593	0.579	0.512	0.455	0.406	0.364	0.296
4	0.961	0.924	0.888	0.855	0.823	0.792	0.763	0.735	0.708	0.683	0.659	0.636	0.613	0.592	0.572	0.552	0.534	0.516	0.499	0.482	0.410	0.350	0.301	0.260	0.198
5	0.951	0.906	0.863	0.822	0.784	0.747	0.713	0.681	0.650	0.621	0.593	0.567	0.543	0.519	0.497	0.476	0.456	0.437	0.419	0.402	0.328	0.269	0.223	0.186	0.132
6	0.942	0.888	0.837	0.790	0.746	0.705	0.666	0.630	0.596	0.564	0.535	0.507	0.480	0.456	0.432	0.410	0.390	0.370	0.352	0.335	0.262	0.207	0.165	0.133	0.088
7	0.933	0.871	0.813	0.760	0.711	0.665	0.623	0.583	0.547	0.513	0.482	0.452	0.425	0.400	0.376	0.354	0.333	0.314	0.296	0.279	0.210	0.159	0.122	0.095	0.059
8	0.923	0.853	0.789	0.731	0.677	0.627	0.582	0.540	0.502	0.467	0.434	0.404	0.376	0.351	0.327	0.305	0.285	0.266	0.249	0.233	0.168	0.123	0.091	0.068	0.039
9	0.914	0.837	0.766	0.703	0.645	0.592	0.544	0.500	0.460	0.424	0.391	0.361	0.333	0.308	0.284	0.263	0.243	0.225	0.209	0.194	0.134	0.094	0.067	0.048	0.026
10	0.905	0.820	0.744	0.676	0.614	0.558	0.508	0.463	0.422	0.386	0.352	0.322	0.295	0.270	0.247	0.227	0.208	0.191	0.176	0.162	0.107	0.073	0.050	0.035	0.017
11	0.896	0.804	0.722	0.650	0.585	0.527	0.475	0.429	0.388	0.350	0.317	0.287	0.261	0.237	0.215	0.195	0.178	0.162	0.148	0.135	0.086	0.056	0.037	0.025	0.012
12	0.887	0.788	0.701	0.625	0.557	0.497	0.444	0.397	0.356	0.319	0.286	0.257	0.231	0.208	0.187	0.168	0.152	0.137	0.124	0.112	0.069	0.043	0.027	0.018	0.008
13	0.879	0.773	0.681	0.601	0.530	0.469	0.415	0.368	0.326	0.290	0.258	0.229	0.204	0.182	0.163	0.145	0.130	0.116	0.104	0.093	0.055	0.033	0.020	0.013	0.005
14	0.870	0.758	0.661	0.577	0.505	0.442	0.388	0.340	0.299	0.263	0.232	0.205	0.181	0.160	0.141	0.125	0.111	0.099	0.088	0.078	0.044	0.025	0.015	0.009	0.003
15	0.861	0.743	0.642	0.555	0.481	0.417	0.362	0.315	0.275	0.239	0.209	0.183	0.160	0.140	0.123	0.108	0.095	0.084	0.074	0.065	0.035	0.020	0.011	0.006	0.002
16	0.853	0.728	0.623	0.534	0.458	0.394	0.339	0.292	0.252	0.218	0.188	0.163	0.141	0.123	0.107	0.093	0.081	0.071	0.062	0.054	0.028	0.015	0.008	0.005	0.002
17	0.844	0.714	0.605	0.513	0.436	0.371	0.317	0.270	0.231	0.198	0.170	0.146	0.125	0.108	0.093	0.080	0.069	0.060	0.052	0.045	0.023	0.012	0.006	0.003	0.001
18	0.836	0.701	0.586	0.495	0.416	0.350	0.297	0.252	0.207	0.179	0.151	0.129	0.112	0.093	0.081	0.071	0.060	0.051	0.044	0.038	0.019	0.009	0.005	0.003	0.001
19	0.828	0.686	0.570	0.475	0.396	0.331	0.277	0.232	0.194	0.164	0.138	0.116	0.098	0.083	0.070	0.060	0.051	0.043	0.037	0.031	0.014	0.007	0.003	0.002	0.000
20	0.820	0.673	0.554	0.456	0.377	0.312	0.258	0.215	0.178	0.149	0.124	0.104	0.087	0.073	0.061	0.051	0.043	0.037	0.031	0.026	0.012	0.005	0.002	0.001	0.000
25	0.780	0.610	0.478	0.375	0.295	0.233	0.184	0.146	0.116	0.092	0.074	0.059	0.047	0.038	0.030	0.024	0.020	0.016	0.013	0.010	0.004	0.001	0.001	0.000	0.000
30	0.742	0.552	0.412	0.308	0.231	0.174	0.131	0.099	0.075	0.057	0.044	0.033	0.026	0.020	0.015	0.012	0.009	0.007	0.005	0.004	0.001	0.000	0.000	0.000	0.000
40	0.672	0.453	0.307	0.208	0.142	0.097	0.067	0.046	0.032	0.022	0.015	0.011	0.008	0.005	0.004	0.003	0.002	0.001	0.001	0.001	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
50	0.608	0.372	0.228	0.141	0.087	0.054	0.034	0.021	0.013	0.009	0.005	0.003	0.002	0.001	0.001	0.001	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000

Таблиця А.3 - Поточна вартість анuitету

Период	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	25	30	35	40	50
1	0.990	0.980	0.971	0.962	0.952	0.943	0.935	0.926	0.917	0.909	0.901	0.893	0.885	0.877	0.870	0.862	0.855	0.847	0.840	0.833	0.800	0.769	0.741	0.714	0.667
2	1.970	1.942	1.913	1.886	1.859	1.833	1.808	1.783	1.759	1.736	1.713	1.690	1.668	1.647	1.626	1.605	1.585	1.566	1.547	1.528	1.440	1.361	1.289	1.224	1.111
3	2.941	2.884	2.829	2.775	2.723	2.673	2.624	2.577	2.531	2.487	2.444	2.402	2.361	2.322	2.283	2.246	2.210	2.174	2.140	2.106	1.952	1.816	1.696	1.589	1.407
4	3.902	3.808	3.717	3.630	3.546	3.465	3.387	3.312	3.240	3.170	3.102	3.037	2.974	2.914	2.855	2.798	2.743	2.690	2.639	2.589	2.362	2.166	1.997	1.849	1.605
5	4.853	4.713	4.580	4.452	4.329	4.212	4.100	3.993	3.890	3.791	3.696	3.605	3.517	3.433	3.352	3.274	3.199	3.127	3.058	2.991	2.689	2.436	2.220	2.035	1.737
6	5.795	5.601	5.417	5.242	5.076	4.917	4.767	4.623	4.486	4.355	4.231	4.111	3.998	3.889	3.784	3.685	3.589	3.498	3.410	3.326	2.951	2.643	2.385	2.168	1.824
7	6.728	6.472	6.230	6.002	5.786	5.582	5.389	5.206	5.033	4.868	4.712	4.564	4.423	4.288	4.160	4.039	3.922	3.812	3.706	3.605	3.161	2.802	2.508	2.263	1.883
8	7.652	7.325	7.020	6.733	6.463	6.210	5.971	5.747	5.535	5.335	5.146	4.968	4.799	4.639	4.487	4.344	4.207	4.078	3.954	3.837	3.329	2.925	2.598	2.331	1.922
9	8.566	8.162	7.786	7.435	7.108	6.802	6.515	6.247	5.995	5.759	5.537	5.328	5.132	4.946	4.772	4.607	4.451	4.303	4.163	4.031	3.463	3.019	2.665	2.379	1.948
10	9.471	8.983	8.530	8.111	7.722	7.360	7.024	6.710	6.418	6.145	5.889	5.650	5.426	5.216	5.019	4.833	4.659	4.494	4.339	4.192	3.571	3.092	2.715	2.414	1.965
11	10.368	9.787	9.253	8.760	8.306	7.887	7.499	7.139	6.805	6.495	6.207	5.938	5.687	5.453	5.234	5.029	4.836	4.656	4.486	4.327	3.656	3.147	2.752	2.438	1.977
12	11.255	10.575	9.954	9.385	8.863	8.384	7.943	7.536	7.161	6.814	6.492	6.194	5.918	5.660	5.421	5.197	4.988	4.793	4.611	4.439	3.725	3.190	2.779	2.456	1.985
13	12.134	11.348	10.635	9.986	9.394	8.853	8.358	7.904	7.487	7.103	6.750	6.424	6.122	5.842	5.583	5.342	5.118	4.910	4.715	4.533	3.780	3.223	2.799	2.469	1.990
14	13.004	12.106	11.296	10.563	9.899	9.295	8.745	8.244	7.786	7.367	6.982	6.628	6.302	6.002	5.724	5.468	5.229	5.008	4.802	4.611	3.824	3.249	2.814	2.478	1.993
15	13.865	12.849	11.938	11.118	10.380	9.712	9.108	8.559	8.061	7.606	7.191	6.811	6.462	6.142	5.847	5.575	5.324	5.092	4.876	4.675	3.859	3.268	2.825	2.484	1.995
16	14.718	13.578	12.561	11.652	10.838	10.106	9.447	8.851	8.313	7.824	7.379	6.974	6.604	6.265	5.954	5.668	5.405	5.162	4.938	4.730	3.887	3.283	2.834	2.489	1.997
17	15.562	14.292	13.166	12.166	11.274	10.477	9.763	9.122	8.544	8.022	7.549	7.120	6.729	6.373	6.047	5.749	5.475	5.222	4.990	4.775	3.910	3.295	2.840	2.492	1.998
18	16.398	14.992	13.754	12.659	11.690	10.828	10.059	9.372	8.756	8.201	7.702	7.250	6.840	6.467	6.128	5.818	5.534	5.273	5.033	4.812	3.928	3.304	2.844	2.494	1.999
19	17.226	15.678	14.324	13.134	12.085	11.158	10.336	9.604	8.950	8.365	7.839	7.366	6.938	6.550	6.198	5.877	5.584	5.316	5.070	4.843	3.942	3.311	2.848	2.496	1.999
20	18.046	16.351	14.877	13.590	12.462	11.470	10.594	9.818	9.129	8.514	7.963	7.469	7.025	6.623	6.259	5.929	5.628	5.353	5.101	4.870	3.954	3.316	2.850	2.497	1.999
25	22.023	19.523	17.413	15.622	14.094	12.783	11.654	10.675	9.823	9.077	8.422	7.843	7.330	6.873	6.464	6.097	5.766	5.467	5.195	4.948	3.985	3.329	2.856	2.499	2.000
30	25.808	22.396	19.600	17.292	15.372	13.765	12.409	11.258	10.274	9.427	8.694	8.055	7.496	7.003	6.566	6.177	5.829	5.517	5.235	4.979	3.995	3.332	2.857	2.500	2.000
40	32.835	27.355	23.115	19.793	17.159	15.046	13.332	11.925	10.757	9.779	8.951	8.244	7.634	7.105	6.642	6.233	5.871	5.548	5.258	4.997	3.999	3.333	2.857	2.500	2.000
50	39.196	31.424	25.730	21.482	18.256	15.762	13.801	12.233	10.962	9.915	9.042	8.304	7.675	7.133	6.661	6.246	5.880	5.554	5.262	4.999	4.000	3.333	2.857	2.500	2.000

Таблиця А.4 - Майбутня вартість анuitету

Период	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	25	30	35	40	50
1	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000
2	2.010	2.020	2.030	2.040	2.050	2.060	2.070	2.080	2.090	2.100	2.110	2.120	2.130	2.140	2.150	2.160	2.170	2.180	2.190	2.200	2.250	2.300	2.350	2.400	2.500
3	3.030	3.060	3.091	3.122	3.153	3.184	3.215	3.246	3.278	3.310	3.342	3.374	3.407	3.440	3.473	3.506	3.539	3.572	3.606	3.640	3.813	3.990	4.173	4.360	4.750
4	4.060	4.122	4.184	4.246	4.310	4.375	4.440	4.506	4.573	4.641	4.710	4.779	4.850	4.921	4.993	5.066	5.141	5.215	5.291	5.368	5.766	6.187	6.633	7.104	8.125
5	5.101	5.204	5.309	5.416	5.526	5.637	5.751	5.867	5.985	6.105	6.228	6.353	6.480	6.610	6.742	6.877	7.014	7.154	7.297	7.442	8.207	9.043	9.954	10.946	13.188
6	6.152	6.308	6.468	6.633	6.802	6.975	7.153	7.336	7.523	7.716	7.913	8.115	8.323	8.536	8.754	8.977	9.207	9.442	9.683	9.930	11.26	12.76	14.44	16.32	20.78
7	7.214	7.434	7.662	7.898	8.142	8.394	8.654	8.923	9.200	9.487	9.783	10.09	10.40	10.73	11.07	11.41	11.77	12.14	12.52	12.92	15.07	17.58	20.49	23.85	32.17
8	8.286	8.583	8.892	9.214	9.549	9.897	10.26	10.64	11.03	11.44	11.86	12.30	12.76	13.23	13.73	14.24	14.77	15.33	15.90	16.50	19.84	23.86	28.66	34.39	49.26
9	9.369	9.755	10.16	10.58	11.03	11.49	11.98	12.49	13.02	13.58	14.16	14.78	15.42	16.09	16.79	17.52	18.28	19.09	19.92	20.80	25.80	32.01	39.70	49.15	74.89
10	10.46	10.95	11.46	12.01	12.58	13.18	13.82	14.49	15.19	15.94	16.72	17.55	18.42	19.34	20.30	21.32	22.39	23.52	24.71	25.96	33.25	42.62	54.59	69.81	113.33
11	11.57	12.17	12.81	13.49	14.21	14.97	15.78	16.65	17.56	18.53	19.56	20.65	21.81	23.04	24.35	25.73	27.20	28.76	30.40	32.15	42.57	56.41	74.70	98.74	171.00
12	12.68	13.41	14.19	15.03	15.92	16.87	17.89	18.98	20.14	21.38	22.71	24.13	25.65	27.27	29.00	30.85	32.82	34.93	37.18	39.58	54.21	74.33	101.8	139.2	257.5
13	13.81	14.68	15.62	16.63	17.71	18.88	20.14	21.50	22.95	24.52	26.21	28.03	29.98	32.09	34.35	36.79	39.40	42.22	45.24	48.50	68.76	97.63	138.5	195.9	387.2
14	14.95	15.97	17.09	18.29	19.60	21.02	22.55	24.21	26.02	27.97	30.09	32.39	34.88	37.58	40.50	43.67	47.10	50.82	54.84	59.20	86.95	127.9	188.0	275.3	581.9
15	16.10	17.29	18.60	20.02	21.58	23.28	25.13	27.15	29.36	31.77	34.41	37.28	40.42	43.84	47.58	51.66	56.11	60.97	66.26	72.04	109.7	167.3	254.7	386.4	873.8
16	17.26	18.64	20.16	21.82	23.66	25.67	27.89	30.32	33.00	35.95	39.19	42.75	46.67	50.98	55.72	60.93	66.65	72.94	79.85	87.44	138.1	218.5	344.9	542.0	1,312
17	18.43	20.01	21.76	23.70	25.84	28.21	30.84	33.75	36.97	40.54	44.50	48.88	53.74	59.12	65.08	71.67	78.98	87.07	96.02	105.9	173.6	285.0	466.6	759.8	1,969
18	19.61	21.41	23.41	25.65	28.13	30.91	34.00	37.45	41.30	45.60	50.40	55.75	61.73	68.39	75.84	84.14	93.41	103.7	115.3	128.1	218.0	371.5	630.9	1,065	2,954
19	20.81	22.84	25.12	27.67	30.54	33.76	37.38	41.45	46.02	51.16	56.94	63.44	70.75	78.97	88.21	98.60	110.3	123.4	138.2	154.7	273.6	484.0	852.7	1,492	4,432
20	22.02	24.30	26.87	29.78	33.07	36.79	41.00	45.76	51.16	57.27	64.20	72.05	80.95	91.02	102.4	115.4	130.0	146.6	165.4	186.7	342.9	630.2	1,152	2,089	6,649
25	28.24	32.03	36.46	41.65	47.73	54.86	63.25	73.11	84.70	98.35	114.4	133.3	155.6	181.9	212.8	249.2	292.1	342.6	402.0	472.0	1,055	2,349	5,177	11,247	50,500
30	34.78	40.57	47.58	56.08	66.44	79.06	94.46	113.3	136.3	164.5	199.0	241.3	293.2	356.8	434.7	530.3	647.4	790.9	966.7	1,182	3,227	8,730	23,222	60,501	383,500
40	48.89	60.40	75.40	95.03	120.8	154.8	199.6	259.1	337.9	442.6	581.8	767.1	1,014	1,342	1,779	2,361	3,135	4,163	5,530	7,344	30,089	120,393	466,960		
50	64.46	84.58	112.8	152.7	209.3	290.3	406.5	573.8	815.1	1,164	1,669	2,400	3,460	4,995	7,218	10,436	15,090	21,813	31,515	45,497	280,256				

ДОДАТОК Б

Зразок титульного аркуша розрахункової роботи

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
„ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ”

Кафедра менеджменту зовнішньоекономічної
діяльності і фінансів

Розрахункова робота з дисципліни
„ГРОШІ І КРЕДИТ”

Виконав(ла):
студент(ка) гр. _____

Шифр залікової
книжки № _____

Перевірив:

Харків – 201__

Навчальне видання

П'ЯТАК Тетяна Вікторівна
ВЛАСОВА Наталія Олексіївна

ГРОШІ І КРЕДИТ

**Навчально-методичний посібник
для самостійного вивчення дисципліни**

Відповідальний за випуск В.А. Міщенко

В авторській редакції

План 2016 р., поз. 78

Підп. до друку 29.07.2016. Форма 60x84/16. Гарнітура Таймс. Друк цифровий.
Ум. друк. арк. – 10,6. Наклад 50 пр. Зам. № 29-07.

**Видавництво та друк
ФОП Іванченко І. С.**

пр. Тракторобудівників, 89-а/62, м. Харків, 61135.

Тел.: +38-050-40-243-50, +38-093-52-99-657.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників та розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК №4388 від 15.08.2012 р.

www.monograf.com.ua